مانیفستی حیزبی کومونیست

نووسراوی: مارکس و ئنگلس

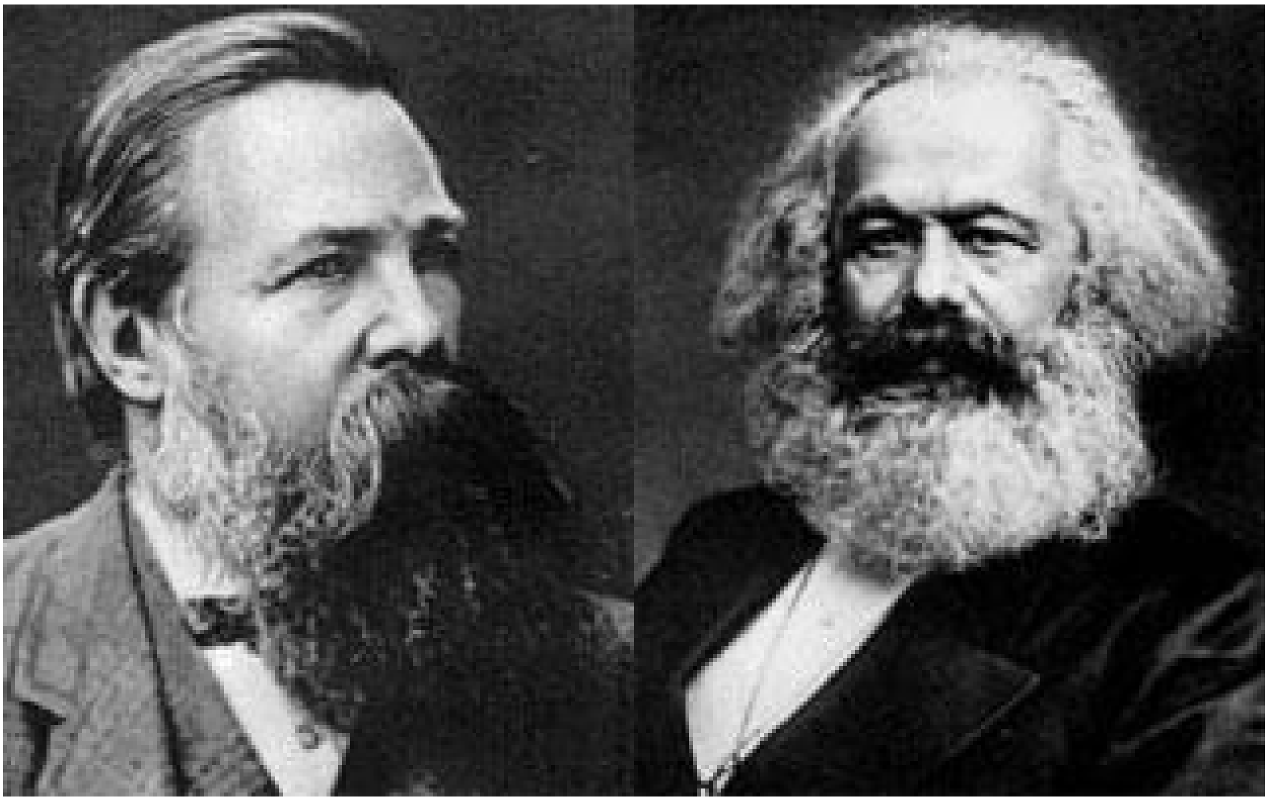

وەرگێران بە کوردی: مصلح ڕێبوار

ئەم چاپەکوردییەی مانیفستی حیزبی کۆمۆنیست، لەوەرگێڕاوەئینگلیزییەکەی سامۆئل مۆر کراوەبەکوردی کەئەویش خۆی، لەدەقی ئەسڵي ئەڵمانیایي و لەژێر چاودێري ئینگڵس دا کراوەبەئینگلیزي.

پێشکەش:
بەیادی گەشی هاوڕێ جەعفەری شەفیعي.

پێڕست:

ناوەرۆک: لاپەڕە:

. سەرەتا بۆ چاپی دووهەم: 3
. سەرەتا بۆ چاپی یەکەم: 6
. پێشەکي بۆ چاپی ئەڵماني ساڵی ١٨٧٢ 8
پێشەکي بۆ چاپی رووسي ساڵی ١٨٨٢. 11
. پێشەکي بۆ چاپی ئەڵماني ساڵی ١٨٨٣ 14
. پێشەکي بۆ چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨ 16
پێشەکی بۆ چاپی ئەڵمانی ساڵی ١٨٩٠. 23
. پێشەکي بۆ چاپی پۆڵەندي (لەهستاني) ساڵی ١٨٩٢ 29
پێشەکي بۆ چاپی ئیتالي ساڵی ١٨٩٣. 32
مانیفستی حیزبی کۆمۆنیست (سەرەتا: ل 38). 37
. I بۆرژواکان و پرۆلێتەرەکان 40
. I I کرێکاران و کۆمۆنیستەکان 63
. III ئەدەبیاتی سۆسیالیستي و کۆمۆنیستي 79
1 . سۆسیالیزمی کۆنەپەرستانە 79
الف: سۆسیالیزمی فیئودالی
ب: سۆسیالیزمی وردەبۆرژوایي 82
ج: سۆسیالیزمی ئەڵماني یان "ڕاستەقینە" 84
٢-سۆسیالیزمی کۆنسرڤاتیف یان بۆرژوایي 89
٣- سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمی خەیاڵي ڕخنەگر 91
. IVهەڵوێستی کۆمۆنیستەکان
لەئاست حیزبەئۆپۆزیسیۆنەجۆراوجۆرەکانی ئێستا 97

سەرەتا بۆ چاپی دووهەم:

بەهەڵدانی پیشەسازي لەکوردستان، چینی کرێکار گەلێک پەرەی گرتووە و گەشەی سەندووە. هاوکات گەلێک گیروگرفت لەڕێی خەباتی ئەم چینەدایە دژی سەرمایەداري و چەوسانەوە. بۆیە، پێویستي ڕێکخراوبوون و وشیاری چینایەتی ڕۆژ لەگەل ڕۆژ پەرەدەستێنێ.

به هێنانەوەی دوو بڕگە لە دەقی کتێبەکە، ئەم پێویستییە زیاتر دەخەمە بەرچاو:

هەرچەندە، لەوڵاتێکی دیاریکراودا، پیشەسازي گەورەپەرەی گرتبێ,لەنێوکرێکارانی ئەو وڵاتەدا مەیلی ئاگاداربوون لەبارودۆخی خۆیان، وەکوو چینی کرێکار بەرانبەر بەچینەداراکان، بەهێزتر دەبێ؛ بزووتنەوەی سۆسیالیستي لەنێویاندا پەرەدەگرێ و داخوازي بۆ مانیفستیش زیاد دەکا.

بۆیە، لەڕووی ئەوەوەکەچەند کۆپی لەمانیفست بەزمانی وڵاتێک بڵاو بووەتەوە، دەکرێ بەشێوەیەکی تاڕادەیەک دروست، نەک هەر بزووتنەوەی کرێکاري، بەڵکوو پلەی هەڵدانی پیشەسازي گەورەش لەو وڵاتە دیاری بکەی.

لە پێشەکي ئێنگلس بۆ چاپی پۆڵەندي ١٨٩٢

هەر ئەوەندەبەسەکەئاماژەبەو قەیرانە بازرگانییانە بکەین کەبەسەر هەڵدانی ناوبەناو، یان بەردەوام، هەتادێ پڕمەترسیتر هەڕەشەلەمانی سەرتاپای کۆمەڵگای سەرمایەداري دەکەن.

لە بەشی یەکەمی کتێبەکە

هەڵدانی پیشەسازي مۆدێڕن و قەیرانی ئابووري حازر مەسەلەی مان و نەمانی پێوەندي کۆمەڵایەتي سەرمایەداري، بە ڕۆشني ناوەتە بەرپێی کۆمەڵ. خەبات بۆ نەهێشتنی ئەستەم و نابەرابەرییە، بۆ جیهانێکی ئازاد و بەرابەر، پێویستي بە وشیاري کۆمۆنیستي یە. جگە لەمەش، مانیفست وەک لە پێشەکی ساڵی ١٨٩٠دا هاتووە:

بێگومان، باوترین و نێونەتەوەییترین نووسراوەیەلەنێو ئەدەبیاتی سۆسیالیستیدا و بەرنامەی هاوبەشی بەملیون کرێکاری هەموو وڵاتانە، لەسیبێریاوەهەتا کالیفۆرنیا.

بۆیەش، بوونی ئەم کتێبە لە کتێبخانەی کوردیدا چاوپۆشي هەڵناگرێ وچاپکردنەوەی وەرگێڕاوە کوردییە کەی پێویست بووەتەوە.

لەم چاپەدا هەوڵمداوە هەندێک لەو دەقانەی کە دووپات دەبنەوە و مەبەستێکی نوێی زیاد نەکردووە، لابەرم بێ ئەوەی خەسارێک لە مەعنای کتێبەکە بکەوێ؛ لە کۆپیا

دیجیتاڵەکانی مانیفستدا، ئەوبەشانە، هەر وەک لینک هاتوون و لە هەندێک چاپی تازەشدا هەر نەهاتوون. سەرەتاکانی مارکس و ئێنگڵس، جگە لە گێڕانەوەی مێژووی ٤٠-٥٠ ساڵەی ئەم کتێبە، چەند نموونەیەکی زیندوو لە شێوە بۆ چوونی ئەوان سەبارەت بە هەل ومەرجی جۆراوجۆری سیاسي ئەوکات نیشاندەدا کە ئێستاش، بۆ ناسینی هێزە سیاسییەکانی سەردەم بەکەڵکە.

شایانی باسە کە ئەم دەقە لەگەل وەرگێڕاوی سویدیش بەراورد کراوە کە دیسان زیاتر جێی متمانە بێ. ئەمە پێداچوونەوەیەکی سەرتاپاییە و زیاتر لە وەرگێڕانێکی تازە دەچێ تا چاوگێڕانەوەیەک بە چاپی یەکەمدا. بەهیوام خوێنەران، ئەو جۆرەی شیاوی مانیفستە لێی تێبگەن.

لێرەدا بە پێویستی دەزانم کە پێزانین و سپاسم دەربڕم بۆ ئەو بەڕێزانەی بە ڕەخنەگرتن لە چاپی یەکەم یان بە خوێندنەوەی ئەم دەقە پێش چاپکردن، یارمەتییان داوم کە ئەم کارە پوخت و پاراوتر بێ؛ لەوانە بەڕێزان حسن علیپور، ئیرەج فەرزاد، بەکر ئەحمەد، لاوژە جەواد و ئەحمەد بازگر ... دیارە دیسانیش پێشوازي دەکەم لە ڕخنە و لە یارمەتي.

مصلح ڕێبوار
هاوینی ٢٠١٤

سەرەتا بۆ چاپی یەکەم:

کرێکارانی تێکۆشەر

هاوڕێیانی کۆمۆنیست

دەمێکە، کرێکارانی کوردستان، وەک چینێکی کومەلایەتي بەهێز، هاتوونە مەیدان. بەو پێیەش، ئاگاداربوونیان لەوەزعی خۆیان –وەکوو چینی کرێکار بەرانبەر بەچینی سەرمایەدار- پێویستییەکی نەک هەر مەعنەوي بەڵکوو زاتیشە. مانیفست، وەک یەکەمین و گردوکۆترین بەرنامەی نیشاندەری رێگای رزگاری کرێکاران و هەموو کۆمەڵگا، خۆی باشترین وەڵامەبەم پێویستي یەزاتي و مەعنەوییەی چینی کرێکار. هەربۆیەش دەمێک بوو پێویستي وەرگێڕان و بڵاوکردنەوەی مانیفست بەکوردي ، دەرکەوتبوو.

مارکس، لەیەکێک لەو پێشەکییانەدا کەبۆ کتێبی کاپیتاڵی نووسیوە خۆشحاڵي زۆری خۆی دەردەبڕێ لەوەی کەوەرگێڕاوی کاپیتاڵ، بەزمانی فەرەنسي، بەزنجیرەناميلکەیەک چاپ دەکرێ و بەم جۆرە، کرێکاران ئاسانتر دەستیان پێی دەگا. ئێنگڵس، لەو پێشەکییانەدا لەسەر مانیفستی نووسیوە، گەلێک جار باسی کردووەکەگەیشتنی مانیفست بەدەست کۆمەڵانی کرێکار چەندەیارمەتی خەبات و تێکۆشانیان دەکا. لەپێناو ئەم مەبەستانەدا، وەرگێڕانی مانیفست بەکوردي و بەزمانێکی سادەو ڕەوان پێویست بوو

تا مانا و ناوەرۆکی ئەم کتێبەبکەوێتەبەردەستی کرێکارانی کوردستان. ساڵی ۱۹۷۰ ئەم کتێبەکراوەبەکوردي کەبایەخی تایبەتي خۆی هەیە. بەڵام بەبڕوای من، وەڵامی پێویست بەو مەبەستەنەداتەوە. جگەلەوەش، لەم ۱۸ ساڵەدا (هەتا ۱۹۸۸) زمانی کوردي زیاتر ئەدەبییاتی سوسیالیستي پێ نووسراوەو لەم بابەتەوە پوخت و پاراوتر بووە. لەم وەرگێڕانەدا، تێکۆشاوم وەفاداربوون بەئەسڵ و بەکارهێنانی زمانێکی سادەو ڕەوان، یارمەتي خوێنەران بدا کەباشتر و ئاسانتر لەمانیفست تێبگەن. بۆ ئەم کارە، ئەساسەن، وەرگێڕاوی ئینگلیسی مانیفست لەبەرچاوبووە کەئێنگڵس چاودێري کردوە. وەرگێڕاوی فارسي و عەرەبیش، وەک دوو تەجرەبە یارمەتي داوم.

لەم وەرگێڕانەدا، جگە لەچەند روونکردنەوەیەککە بە و.ک. (وەرگێڕی کوردي) لە ناو کەوانەدا دیاري کراون، بەشوێن وەرگێڕاوەئینگلیسییەکەی سامۆئێل مۆر، بڵاوکراوەی پرۆگرێس ی مۆسکۆ، چاپی ساڵی ۱۹۷۳دا چووم.

هاوڕێی هێژاو پێشڕەومان، جەعفەری شەفیعي، کاتی خۆی، پێشوازي کرد و هانی دام کەشان بدەمەژێر ئەم کارەگەورەیە. هەر بۆیەش، بەشانازییەوە، ئەم وەرگێڕاوەم پێشکەش کردووەبەیادی ئازیزیئەو.

ڕەخنەی دڵسۆزانەی کرێکارانی پێشڕەو، هەروەها شارەزایانی زمانی کوردي و هەر خوێنەرێکی بەدەربەست، بەسپاسەوەپێیشوازي دەکەم.

وەرگێڕی کوردي

هاوینی ۱۹۸۸

پێشەکي بۆ چاپی ئەڵماني ساڵی ١٨٧٢

یەکیەتي کۆمۆنیستەکان، کۆمەڵێکی نێونەتەوەیي کرێکاران بوو کەدیارە، لەبار و دۆخی ئەوکاتەدا هەر بەنهێني دەیتوانی هەبێ؛ لەکۆنگرەی خۆیدا کەنۆڤەمبری ١٨٤٧ لەلەندەن گیرا، بەئێمەدوونەفەری سپارد کەبە وردي، بەرنامەیەکی تیوریک و پراکتیکي بۆ ئەو حیزبە، بۆ بڵاوکردنەوە، ئامادەبکەین. بەم جۆرە ئەم مانیفستەنووسرا و چەند حەوتوویەک پێش شۆڕشی شوباتی فەرەنسا، دەستنووسەکەی بۆ چاپ ڕەوانەی لەندەن کرا. یەکەمین چاپی بەزمانی ئەڵماني بوو. هەر بەو زمانە لەئەڵمانیا و ئێنگلیز و ئەمەریکا، لانی کەم دوازدەجار، بەشێوەی جۆراوجۆر چاپکرایەوە.

یەکەمجار، کەساڵی ١٨٥٠ بەئینگلیزي بڵاوکرایەوە، لەبڵاوکراوەی Red Republican جمهووري سووردا بوو لەلەندەن؛ کچێک بەناوی هێلێن مەک فارلەین کردبووی بەئینگلیزي. پاشانیش‌ساڵی ١٨٧١ لانی کەم سێ جۆر وەرگێڕاوی ئینگلیزي، لەئەمەریکا بڵاوبووەتەوە.
وەرگێڕاوێکی فەرەنسی، یەکەمجار کەمێک پێش ڕاپەڕینی حوزەیرانی١٨٤٨ لەپاریس چاپکرا و لەم دووایيانەشدا،

لەگۆڤاری Le Socialiste لەنیویورک بڵاوکرایەوە. وەرگێڕاوێکی تازەشی خەریکەئامادەبێ. وەرگێڕاوێکی پۆڵەندي (لەهستاني) سەرەتا لەئەڵمانیا و کەمێک دواتریش لەلەندەن بڵاوکرایەوە. وەرگێڕاوێکی رووسي لە١٨٦٠ەکاندا، لەشاری ژنێڤ بڵاوکرایەوە. بەزمانی دانمارکیش، هەر پاش بڵاوبوونەوەی وەرگێڕدرایەوە.

هەرچەند لەم بیست و پێنج ساڵەی دواییدا گەلێک بارودۆخ گۆڕاوە، هێشتا ئەو ئەسڵەگشتییانەکەلەم مانیفستەدا باسکراون، بەتێکڕا، وەک هەمیشەدروستن. هەندێک شوێن دەسکاري هەڵدەگرت بەڵام جێ بەجێ کردنی کرداري ئەم ئوسووڵە، هەروەک لەخودی مانیفستیشدا باسکراوە، هەمیشەو لەهەموو شوێنێک بەگوێرەی ئەو بارودۆخەمێژووییەدیاری دەکرێ کەئەو کاتەلە ئارادایە؛ هەربۆیەش، ئیسرارێکی تایبەتي نیەلەسەر ئەو هەنگاوەشۆڕشگێڕییانەی لەکۆتایی بەشی دووهەمدا باسکراوە. ئەوبەشە، لەگەلێک بابەتەوە، ئەمڕۆ، دەبوا بەجۆرێکیتر بنووسرایە. ئەگەر گەشە کردنی یەکجار زۆری پیشەسازي مۆدێرن لە ١٨٤٨ بەملاوە و گەشە و هەڵدانی رێکخراوەحیزبییەکانی چینی کرێکار کە وێڕای ئەو هەڵدانەپیشەسازییەهاتوەتەپێش، لەبەرچاوبێ و ئەو تەجرەبەپراکتیکییانەی پرۆلیتاریا یەکەم؛ لەشۆڕشی شوباتدا و پاشان، لەوەش زیاتر، لەکۆمۆنی پاریسدا (کاتێک کەپرۆلێتاریا بۆ یەکەم جار دەسەڵاتی سیاسي دوومانگی تەواوبەدەستەوەگرت) دەستەبەری کردوە، ئەم بەرنامەیە، لەهەندێک بابەتەوە، کۆن بووە. **بەتایبەت، کۆمۆنی پاریس**

یەک شتی ڕوون کردەوەکەچینی کرێکار ناتوانێ هەروا، دەست بەسەر ماشینی دەوڵەتي حازروئامادەدا بگرێ و بۆ مەبەستەکانی خۆی بیخاتەگەڕ (بڕوانە"شەڕی نێوخۆیي لەفەرەنسا". پەیامی شورای گشتي کۆمەڵەی نێونەتەوەیي کرێکاران، چاپی لەندەن ١٨٧١ لاپەڕەی ١٥ کەئەم بیرە لەوێدا بەوردي شیکراوەتەوە). سەرەڕای ئەوەش، ئاشکرایە کەرەخنەلەئەدەبیاتی سۆسیالیستي، لەچاو ئەمڕۆ، ناتەواوە؛ چونکوو ئەم رەخنەیە تەنیا ئەدەبیاتی هەتا ساڵی ١٨٤٧ دەگرێتەوە. هەروەها ئەو سەرنجانەی سەبارەت بەپێوەندي کۆمۆنیستەکان لەگەل حیزبەئۆپۆزیسیۆنەجۆراوجۆرەکان هاتووە (بەشی چوارەم) هەرچەند لەباری ئوسووڵییەوەئێستاش دروستن، بەڵام لەکردەوەدا کۆن بوون چونکوو بارودۆخی سیاسي بەتەواوي گۆڕدراوەو ڕەوتی بەرەوپێشی مێژوو، زۆربەی ئەو حیزبەسیاسییانەی لەڕۆزگار سڕیوەتەوە.

سەرەڕای ئەمانەش، مانیفست بەڵگەیەکی مێژووییەکەئیتر ئێمەبۆمان نییەدەستی تێبەرین. رەنگەبکرێ لەچاپی دواییدا، سەرەتایەک بێنین کەمەودای زەماني نێوان ١٨٤٧ تا ئێستا لێک هەڵپێکێ. کاری ئەم چاپەی ئێستا، زۆر لەناکاو هاتەپێش و نەمانپەرژا ئەوەبکەین.

کارل مارکس-فریدریک ئێنگلس
لەندەن؛ ٢٤ی حوزەیرانی ١٨٧٢

پێشەکي بۆ چاپی رووسي ساڵی ١٨٨٢

یەکەمین چاپی رووسي مانیفستی کۆمۆنیست، وەرگێڕاوی باکوونین کەلەچاپخانەی کولوکول چاپکرابوو لەسەرەتاکانی ١٨٦٠ەکاندا بڵاوکرایەوە. ئەوکات، چاپی رووسي مانیفست، وەکوو سەرگەرمییەکی ئەدەبي دەهاتە پێش چاوی خەڵکی ڕۆژاوا. بەڵام ئێستا کەس ناتوانێ وا تەماشای بکا.

ئاخرین بەشی مانیفست: "هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان لەئاست حیزبەجۆراوجۆرەئۆپۆزیسیۆنەکان لەوڵاتانی جۆراوجۆر" نیشاندەدا کەئەوکات (دێسێمبەری ١٨٤٧) چەندەمەیدانی گەشەی بزووتنەوەی چینی کرێکار بەرتەسک بووە. باسی رووسیا و نەتەوە یەکگرتووەکان، لەم باسەدا هەر نەهاتووەتەئاراداوە. ئەوکات، زەمانیک بوو کەرووسیا ئاخرین زەخیرەی گەورەی هەموو کۆنەپەرستي ئەورووپا بوو. نەتەوەیەکگرتووەکانی ئەمەریکاش هیزی کاری زیادي چینی کرێکاری ئەورووپای، بە هۆی کۆچیانەوەبۆ ئەمەریکا، هەڵدەلووشي. هەرتک ئەم دوو وڵاتە کەرەسەی خاویان بۆ ئەورووپا دابین دەکردو هاوکاتیش، بازاڕی فرۆشی بەرهەمەپیشەسازییەکانی ئەورووپا بوون. بۆیەهەردووکیان لەوکاتەدا، هەرکامەبەجۆرێک پاڵپشتی نیزامی دەسەڵاتداری ئەورووپا بوون.

ئێستالەکوێ و ئەوکات لەکوێ! هەر کۆچی ئەورووپاییەکان (بۆ ئەمەریکا) بووەهۆی گەشەکردنی یەکجارزۆری کشتوکاڵ لەئەمریکای باکوور کەبەململانێی خۆی، بنەما ئەساسییەکانی خاوەنداریەتي گەورەو چکۆلەی زەوی لەئەورووپای هێناوەتەلەرزە. لەهەمانکاتدا، ئەم کۆچکردنانە، توانای بەئەمەریکا بەخشی کەبەو خێراییە،لەو هەموو سەرچاوەپیشەسازییانەی خۆی کەڵک وەرگرێ و ئاوا، لەماوەیەکی کورتدا، مۆنۆپۆڵی پیشەسازي ئەورووپای رۆژاوا، بەتایبەت هی ئێنگلستان، تێک بشکێنێ. هەرتک ئەم دوو بارودۆخە، کاردانەوەی شۆڕشگێڕانەوەیان هەیەلەسەر ئەمەریکا خۆی. وردەوردە، خاوەنداریەتي چکۆلە و ناونجي خاوەن مەرزاکان کەپایە و بناغەی هەموو بنیادەسیاسییەکەیە، بەرانبەر بەململانێی مەزرا گەورەکان تێکدەڕووخێ. هاوکات، زۆرتربوونی پرۆلێتاریای پیشەسازي و کۆمابوونی ئەفسانەیی سەرمایەکان لەهەرێمەپیشەسازییەکان، بۆ یەکەمجار گەشەدەکا.

بێینەسەر باسی رووسیا: بەدرێژایي شورشی ١٨٤٨ـ٤٩ نەک هەر شازادەکانی ئەورووپا، بەڵکوو بۆرژواکانی ئەورووپاش، تاقەڕێگای نەجاتیان لەدەست پرۆلێتاریای تازەوەخەبەرهاتوو، بەدەستێوەردانی رووسیا دەزانی. تزار، بەسەرکردەی کۆنەپەرستي ئەورووپا ناسرابوو. ئێستا ئەو لەگاتچیا[1] ئەسیری جەنگي شۆڕشە و ڕووسیا، پێشەنگی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ئەورووپا پەروەردەدەکا.

---

[1] ئەلیکساندری سێهەم، تزاری ئەوکاتەی رووسیا، کەدوای ترۆرکرانی ئەلیکساندری دووهەم، ساڵی ١٨٨١، بوو بەتزار، لەمەترسي ترۆردا، لەکۆشکێک لەدەرەوەی "پێترۆگراد" بەناوی کۆشکی "گاتچیا"، خۆی حەشاردابوو.

مانیفستی کۆمۆنیست دەبوایە، بەئەرکی خۆی زانیبایەڕایگەیەنێ کەفەوتانی چارهەڵنەگری خاوەنداریەتي نوێی بورژوایی بەڕێوەیە. بەڵام لەرووسیا، لە پاڵ هەڵدانی بەپەلەی تاڵانی سەرمایەداري و خاوەنداریەتي بورژوایی تازەسەرهەڵداودا، زیاتر لەنیوەی زەوییەکان لەخاوەنداریەتي هاوبەشی جووتیاراندا بوون.

ئێستا، پرسیارئەمەیەکەئایا "ئۆبشینا"ی رووسي، ئەم شێوازەسەرەتاییەی خاوەنداریەتي هاوبەشيزەوی کە شپرز و ژێرکەنیش بووە، دەتوانێ ڕاستەوخۆ، هەنگاو بنێتەشێوەی بەرزتری خاوەنداریەتي هاوبەشي کۆمۆنیستییەوە؟ یان، بەپێچەوانە، ئەبێ لەپێشدا هەر ئەو پرۆسەی لێکهەڵوەشانەتێپەڕبکا کەڕەوتی ئاڵوگۆڕی مێژووی ڕۆژاوایە؟
تاقە وەڵامێک کەبکرێ ئێستا بدرێتەوەئەمەیە: ئەگەر شۆڕشی ڕووسیا، ببێتەبانگەواز بۆ شۆڕشی کرێکاري لەڕۆژاوا، بەجۆرێک کەهەردووکیان تەواوکەری یەکتر بن، ئەم خاوەنداریەتییە هاوبەشەی زەوی ئێستای رووسیاش، دەتوانێ وەک دەسپێکردنی گەشەیەکی کۆمۆنیستي دەوری هەبێ.
کارل مارکس-فریدریک ئێنگلس
لەندەن، ۲۱-۰۱-۱۸۸۲

پێشەكي بۆ چاپی ئەڵماني ساڵی ١٨٨٣

بەداخەوە، ناچارم پێشەكي ئەم چاپە بەتەنیا ئیمزا بكەم. ماركس، ئەو كەسەی هەموو چینی كرێكاری ئەورووپا و ئەمەریكا زیاتر لەهەركەسێكی تر قەرزدارباریەتی، ئەوا لەگۆڕستانی هایگەیت بۆهەمیشە، چاوی لێک ناوەو یەكەم گیاش لەسەر گۆڕەكەی ڕواوە. پاش نەمانیئەو (١٣ی مارسی١٨٨٣) ئیتر، لێ زیادكردن یان چاوگێڕانەوەبەسەر مانیفستدا، ڕێی تێناچێ. بەم بۆنەشەوە، دیسان زیاتر بەپێویستی دەزانم كەلێرەدا رابگەیەنم: ئەو بیرە بنچینەییەی سەراسەری مانیفست لێكهەڵدەپێكێ؛ ئەوەی كە: لەهەر قۆناغێكی مێژووییدا، بەرهەمهێنانی ئابووري و بنیادەكۆمەڵایەتییەكەی كەبێگومان لەو بەرهەمهێنانە دەوەشێتەوە، بنچینەی مێژوویي و سیاسي و فكري ئەم دەورەیەپێكدێنێ؛ ئەوەش كە: بەوبۆنەوە هەموو مێژوو (لەو كاتەوەخاوەنداریەتي ئیشتیراكي سەرەتایي زەویوزار هەڵوەشاوەتەوە) بوەتەمێژووی كێشەی چینایەتي؛ مێژووی بەربەرەكانێی نێوان دوو چینی چەوساوەو چەوسێنەر؛ نێوان دووچینی ژێردەست و باندەست لەپلەی جۆراوجۆری هەڵدانی كۆمەڵایەتیدا؛ ئەوەش كەئێستا، ئەم كێشەیە گەیشتوەتەپلەیەک كەچینی چەوساوەو زۆرلێكراوی ئەمڕۆ (پرۆلێتاریا) ئیتر ناتوانێ خۆی لەو چینەی دەیچەوسێنێتەوە و زوڵموزۆری لێدەكا (لە بورژوازی) ڕزگاربكا بێ ئەوەی لەهەمان حاڵدا، بەیەكجاري، هەموو كۆمەڵ لەچەوسانەوە و

زوڵموزۆر و لەکێشەی چینایەتي ئازادبکا. بەڵێ؛ ئەم فکرەئەساسییە، سەرتاخوار هی مارکسە.[2]

من ئەم قسەیەم گەلێکجارکردووە بەڵام ئێستا، بەتایبەت بەپێویستی دەزانم کەلەسەرەتای خودی مانیفستیشدا دووبارەی بکەمەوە.

ف ئینگلس

لەندەن- ۲۸ی حوزەیرانی ۱۸۸۳

[2] من لەسەرەتای وەرگێڕاوی ئینگلیزیدا نووسیوومە: "ئێمە، هەردووکمان، لەچەند ساڵ پێش ۱۸٤٥ەوە، وردەوردەلەم فکرەکەبەبڕوای من دەبێ هەرئەو دەورەی بۆ زانستی مێژوو هەبێ کەتیئوری داروین بۆ بیولوژي بوویەتی، نزیک دەبووینەوە. ئەوەی کەمن خۆم، چەندەسەربەخۆ، لەم ڕەوتەدا چووبوومەپێش، لەکتێبەکەمدا: "بارودۆخی چینی کرێکار لەئینگلیز" بەباشي دەردەکەوێ. بەڵام کاتێک، بەهارێ ۱۸٤٥ دیسان مارکسم لە"برووکسل" دی، ئەو، ئەم فکرەی پوخت و پەروەردەکردبوو؛ تەقریبەن، هەر بەو دەستەواژە ڕۆشنانەی کەلەسەرەوەهێناومە، بۆی باس کردم. (روونکردنەوەی ئینگلس، لەسەر چاپی ئەڵماني ساڵی ۱۸۹۰)

پێشەکي بۆ چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨

مانیفست، وەکوو بەرنامەی "یەکیەتي کۆمۆنیستەکان" بڵاوکرایەوە. ئەو کۆمەڵەکرێکارییەکەسەرەتا هەرتەنیا ئەڵمانیایي بوو، پاشان بووەکۆمەڵەیەکی نێونەتەوەیي و لەبارودۆخیسیاسي ئەورووپای پێش ساڵی ١٨٤٧دا بەناچار، نهێني بوو.

لەکۆنگرەیەکی ئەو یەکیەتیەدا کەمانگی تشرینی دوەمی ١٨٤٧ لەلەندەن بەرپابوو، بەمارکس و ئێنگڵس سپێردرا کەبەرنامەیەکی تەواوی تیۆریک و پراتیکي حیزب ئامادەبکەن. دەستنووسەئەڵمانییەکەی تا کانوونی دوەمی ١٨٤٨، تەواوکرا و چەند حەوتوویەک پێش شۆڕشی ٢٤ی شوباتی فەرەنسا، بۆ چاپ ڕەوانەی لەندەن کرا.

وەرگێڕاوێکی فەرەنسی لەپاریس، ماوەیەک پێس ڕاپەڕینی مانگی حوزەیرانی ١٨٤٨ دەرهات. یەکەمین وەرگێڕاوی ئینگلیزي، کچێک کردی بەناوی "هێلێن مەک فارلین" و لەڕۆژنامەی Red Republican کەهی "جورج جولیان هارتی" بوو، سالی ١٨٥٠، لەلەندەن بڵاوبووەوە. پێشتر بەدانمارکی و بەپۆڵەندي (لەهستاني) چاپ ببوو.

تێکشکانی ڕاپەڕینی مانگی حوزەیرانی پاریس –ئەم یەکەمین شەڕە گەورەی نێوان پرۆلێتاریا و بۆرژوازي- دیسانیش بۆ ماوەیەک داخوازەکۆمەڵایەتي و سیاسییەکانی چینی کرێکاري ئەورووپای دواخست. لەودەمەوە، سەرلەنوێ، وەکوو پێش شۆڕشی شوبات، شەڕ و کێشەلەسەر دەسەڵات و سەرکردەیی، کەوتبوە نێوان تاقمەجۆراوجۆرەکانی چینی دارا. چینی کرێکار ناچاربوو

بۆ ئازادي هەڵسووڕانی سیاسي خەبات بکا و وەک بەشی توندڕەوی چینی ناونجي هەڵوێست بگرێ.

لەهەرکوێ نیشانەیەکی خەباتی بزووتنەوەی سەربەخۆی کرێکاري دەرکەوتایە، بێبەزەییانە، سەرکوت دەکرا. بۆ نموونە؛ پۆلیسی "پرووس" لەشاری "کۆڵن" شوێنی کۆمیتەی ناوەندي "یەکیەتي کۆمۆنیستەکان"ی هەڵگرت و دۆزییەوەو ئەندامانی ئەو کۆمیتەیەگیران و پاش هەژدەمانگ زیندان، لەئۆکتۆبری ١٨٥٢دا، دران بەدادگا. ئەم "دادگایي کۆمۆنیستەکانی کۆڵن"ەکەمەشهوورە، لە٤ی تشرینی یەکەمەوەتا ١٢ی تشرینی دووەمی کێشاو حەوت کەس لەگیراوەکان لەماوەی لەسێ سالەوەتا شەش ساڵ، بەزیندان لەقەڵادا، سزادران. دەس بەجێ پاش دەرچوونی ئەو حوکمە، یەکیەتیەکە لە لایەن باقی ئەندامەکانەوە بەڕواڵەت هەڵوەشێنرایەوە؛ وەک مانیفستیش، وادیارە، لەوکاتەوە مەحکووم بووبێ بەلەبیرچوونەوە.

کاتێک، چینی کرێکاری ئەورووپا سەرلەنوێ توانای شیاوی گرتەوەکەهێرشێکی تازە بەرێتەوەسەر چینەدەسەڵاتدارەکان، کۆمەڵەی نێونەتەوەیی کرێکاران[3] بەرپابوو. بەڵام ئەم کۆمەڵەیەکەبۆ مەبەستێکی سادەو ڕاشکاو، یانی بۆ مەبەستی کۆکردنەوەی هەموو هێزەخەباتکارەکانی پرۆلێتاریای ئەورووپا و ئەمەریکا پێکهاتبوو، نەیدەتوانی دەستبەجێ هەموو ئەو ئوسووڵەی لەمانیفستدا باسکرابوو، رابگەیەنێ. ئەنترناسیۆناڵ،

[3]مەبەست، ئەنیرناسیۆناڵی یەکەمە(و.ک.)

دەبوایەبەرنامەیەکی هێند بەرین بێ کەجێی متمانەی، هەم سەندیکاکانی ئینگلیز بێ، هەم لایەنگرانی "پرۆدۆن" لەفەرەنسا و بەلجیکا و ئیتالیا و ئیسپانیا و، هەم لایەنگرانی لاسال[4] لەئەڵمانیا.

مارکس کەئەو بەرنامەیەلەئاستی داخوازی هەموو ئەو حیزبانەدا نووسیوە، متمانەی تەواوی بە گەشەو هەڵدانی فکري چینی کرێکار کرد کەبەرهەمی بێگومانی هاوخەباتییان و بیروڕاگۆڕینەوەیان دەبوو. ئەو هەموو ڕووداوانە، ئەوهەموو هەڵچۆ و داچۆیەکەلەڕەوتی خەباتی دژی سەرمایەدا دێتەڕێ، تەنانەت شکستەکان زیاتر لەسەرکەوتنەکان، بەناچار کرێکارانی لەبێسەمەربوونی ئەو ریسیپیتە جۆراجۆرانەی کەوەک دەرمانی هەموو دەردێک دڵیان پێ خۆش کرد بوو، تێدەگەیاند و ڕێگای خۆش دەکرد بۆ حاڵي بوونیان لەهەلومەرجی ڕاستەقینەی ڕزگاري خۆیان.

مارکس باشی بۆچووبوو. کاتێک "ئەنترناسیوناڵ" ساڵی ١٨٧٤ تێکچوو، کرێکاران لەچاو سەرەتای پێکهاتنەکەی واتەلەچاو ساڵی ١٨٦٤، بەتەواوي گوڕدرابوون. پرۆدۆنیزم لەفەرەنسا و لاسالیانیزم لەئەڵمانیا، خەریکبوون دەتوانەوە؛ تەنانەت سەندیکا کۆنسەرڤەتیڤەکانی[5] ئینگلیز، کەزۆربەیان دەمێک بوو پێوەندیان لە"ئەنترناسیۆنال" پساندبوو، وردەوردە، تا ئەو ڕادەیەهاتنەپێش کەساڵی پار

[4] لاساڵ خۆی، سەبارەت بەئێمەدەیگوت شاگردی مارکسەو بەم بۆنەوە، مانیفست بەئەساسی بیروڕای خۆی دادەنێ؛ بەڵام، لەڕاگەیاندنی گشتي خویدا –ساڵەکانی ٦٤-١٨٦٣- هەنگاوێک لەداخوازی کۆمەڵە کۆپراتیڤی بەرهەمهێنەری پشت بەدەوڵەت بەستوو، واوەتر نەچوو (یادداشتی ئێنگڵس).

[5] محافظەکار، پارێزکار (و.ک.).

لە"سوان سي" سەرۆکەکەیان لەلایەن ئەوانەوەبڵێ:
"سوسیالیسمی قاڕە[6] چیدی نامانەنترسێنێ". لەڕاستیدا
ئوسووڵی مانیفست جیگایەکی بەرچاوی لەنێو کرێکارانی
هەموو وڵاتاندا بۆ خۆی کردبووەوە.
بەوجۆرە، مانیفست خۆیشی، هەمدیسان هاتەوەڕوو. دەقی
ئەڵماني لەساڵی ١٨٥٠ بەملاوە، چەندین جار، لەسویس و
ئینگلیزو ئەمەریکا، لەچاپدراوەتەوە. ساڵی ١٨٧٢،
لەنیۆیۆرک کرایەئینگلیزي و لەڕۆژنامەی Woodhull ans Claflin´s Weekly دا، بڵاوکرایەوە.
لەڕووووی ئەم وەرگێڕاوەئینگلیزییەوەکرا بەفەرەنسیش
و لەڕۆژنامەی Le Socialiste چاپی نیۆیۆرکدا
بڵاوکرایەوە. لەوکاتەوە، لانی کەم، دوو وەرگێڕاوی تری
ئینگلیزي –بەکەم تازۆر لادانەوەلەئەمەریکا بڵاوکراوەتەوە.
یەکێک لەوانە، لەئینگلیزیش چاپ کراوەتەوە. یەکەمین
وەرگێڕاوی ڕووسي کە"باکوونین" کردی، دەوروبەری
ساڵی ١٨٦٣ لەچاپخانەی "کۆلۆکۆڵ"ی "هێرتسن" لەجنیڤا
چاپکراوە. وەرگێڕاوێکی دووهەمیش کەهی "ڤێرا زاسولیچ"
ی قارەمان بوو. هەرلەجنیڤا، ساڵی ١٨٨٢ بڵاوکرایەوە.
چاپێکی تازەی بەزمانی دانمارکي لەڕۆژنامەی
Socialdemokratisk Bibliothek چاپی کۆپنهاگساڵی
١٨٨٥ بڵاوبووەوە؛ وەرگێڕاوێکی تازەی فەرەنسي لە Le Socialisteی پاریس، ساڵی ١٨٨٦ چاپکرا. لەڕووی
ئەمەشەوە، کرایەئیسپاني و ساڵی ١٨٨٦ لەمەدرید بڵاو

[6] مەبەست لە قاڕە، وڵاتانی ئەورووپایەجگەلەدوورگەی ئینگلستان. (و.ک.)

کرایەوە. چاپکرانەوەی بەئەڵماني لەژمارەنایەن؛ سەرجەم هیچ نەبێ، دوازدەجار بەئەڵماني چاپکراوە. وەرگێڕاوێکی ئەرمەني کەدەبوا چەند مانگێک لەمەوپێش، لەئیستامبول، بڵاو بێتەوە، وەک بەمنیان وت، ڕووی ڕووناکي نەدی چونکوو بڵاووکەرەوەکەنەیوێراوەکتێبێک چاپ بکا کەنێوی مارکس بەسەریەوەبێ! وەرگێڕیش ملی بەوەنەداوەکەبەبەر هەمی خۆی دابنێ.

سەبارەت بەوەرگێڕاوی تریش بەزمانەکانی تر هەندێک شتم بیستوون بەڵام نەمدیون. بەمجۆرە، بەسەرهاتی مانیفست، بەڕادەیەکی زۆر مێژوولکەی چینی کرێکاری مۆدێڕن لەخۆیدا دەنوێنێتەوە. حاڵی حازر، ئەم کتێبە لەنێو هەموو نووسراوەکانی ئەدەبیاتی سۆسیالیستي دا، بێگومان باوترین و نێونەتەوەییترینیانە. بەرنامەیەکی هاوبەشەکە بەملیون کرێکار، لەسیبریاوەهەتا کالیفۆرنیا قبووڵیان کردووە.

سەرەڕای ئەمە، کاتێک دەنووسرا، نەماندەتوانی نێوی بنێین مانیفستی سوسیالیستي. سۆسیالیست، لەساڵی ١٨٤٧دا مانای ئەوکەسانەبوو کەلەلایەکەوە لایەنگری سیستمەجۆراوجۆرەخەیاڵییەکان بوون (لایەنگرانی "ئۆئێن" لەئینگلستان، لایەنگرانی "فوریە" لەفەرەنسا کەهەردوولا ببوونەتاقمی بچکۆلەو وردەوردەلەتوانەوەبوون) **لەلایەکیتریشەوە، سۆسیالیست، بەچاوبەسکەرانی جۆراوجۆری کۆمەڵایەتي دەوێژرا کەوادەیان دەدا کە هەموو جۆرەمەینەت و کوێرەوەرییەکی کۆمەڵایەتي بەپینەوپەڕۆ و لەحیمکاري چارەسەرکەن، بێئەوەی هیچ**

مەترسییەک بۆ سەرمایەو سوود بێتەپێش!
لەهەردووحاڵیشدا، کەسانێک بوون لەدەرەوەی چینی کرێکاردا کەزیاتر، چاوەڕواني یارمەتییان لەچین و تۆێژەخوێندەوارەکان بوو. ئەو بەشەلەچینی کرێکار کەدڵنیا ببوو ئاڵوگۆڕی سیاسي بەتەنیا، ڕەسايي ناکا و باسی پێویست بوونی ئاڵوگۆڕی سەرتاپای کۆمەڵگای دەکرد بەخۆی دەوت کۆمۆنیست.

ئەوەکومونیزمێکی کاڵ و خاو، خەشیم، ناکۆڵۆکارو یەکسەرەغەریزي بوو. بەو حاڵەش، خەریک بوو دەستی بەخاڵەئەساسییەکان بگا و هێندەلەنێو چینی کرێکار بەهێزببوو کە"کومونیزمی خەیاڵي" "کابە" لەفەرەنساو "ویتلینگ" لەئەڵمانیا، بەرهەم بێنێ. بەمجۆرە، "سۆسیالیسم" لەساڵی ١٨٤٧دا بزووتنەوەیەکی چینی ناونجي بوو و کومونیزم بزووتنەوەیەکی چینی کرێکار. سۆسیالیزم، هیچ نەبێ لەقارەدا، "موحتەرەم" بوو؛ بەڵام کومونیزم، تەواو بەپێچەوانە! لەبەرئەوەش کەبۆ چوونی ئێمە، هەر لەسەرەتای کارەوە، ئەوەبوو کە"ڕزگاري چینی کرێکار تەنیا بەکردەوەی خۆی دێتەدی"، هیچ جێگای گومان نەدەمایەوەکەلەو دوو نێوەدەبێ کامەیان هەڵبژێرین. پاش ئەوەش، هەرگیز بەخەیاڵماندا نەهات کەلەم نێوەپاشگەز بینەوە.

مانیفست، بەرهەمی کاری هاوبەشمانە؛ بەڵام، من خۆم بەپێویستی دەزانم بڵێم: ئەو ئەسڵەبنەڕەتییەکەکاکڵی کتێبەکەپێکدێنێ، هی مارکسە. (بڕوانە پێشەکي پێشوو: "ئەو بیرە بنچینەییە کەسەراسەری مانیفست لێکهەڵدەپێکێ... ")

لەپێش-وتاری هاوبەشمان کەبۆ چاپێ ئەڵماني ساڵی ١٨٧٢ نووسیومانە، ئەمەی خوارەوەدێنمەوە:
(بڕوانە پێش-وتاری چاپی ئەڵماني ١٨٧٢: "هەرچەند لەم بیست و پێنج ساڵەی دواییدا...")
ئەم وەرگێڕاوەحازرییە، ئاغای "سامۆیل مۆر" کردوویەتی کەخۆی وەرگێڕی بەشی زۆری "کاپیتاڵ"ی مارکس بووە. من و ئەو پیکەوە، پێیدا چووینەوەو من چەند ڕوونکردنەوەیەکم لێ زیاد کردوەکەباری مێژوویی هەیە.
فریدریک ئینگلس
لەندەن؛ ٣٠/١/ ١٨٨٨

پێشەکی بۆ چاپی ئەڵمانی ساڵی ١٨٩٠

پاش چاپی ئەڵماني   جارێکیتر پێویستي

چاپکردنەوەی مانیفست بە زمانی ئەڵماني هاتوەتەوە پێش؛ گەلێک بەسەرهاتیش بەسەر مانیفستدا هاتووە کە جێگای خۆیەتی لێرەدا باسبکرێ.

دووهەمین وەرگێڕاوی ڕووسی (هی ڤێرا زاسوولیچ) ساڵی ١٨٨٢ لە جنیڤا بڵاوبووەوە. پێشگوتاری ئەو چاپە، خۆم و مارکس نووسیبوومان. بەداخەوە، دەستنووسە ئەڵمانیەکەی نەماوە هەربۆیەش من دەبێ دیسان لە رووسییەوە، وەریگێڕمەوە کە دیارە وەک ئەسڵەکەی نایەتەوە. ئەو پیشگوتارە دەڵی: (بڕوانە پێشەکي بۆ چاپی رووسي ساڵی ١٨٨٢ " بێینەسەر باسی رووسیا: بەدرێژایي شورشی...").

هەر لەو سەردەمەدا، وەرگێڕاوێکی تازەی پۆڵەندي (لەهستاني)، لەجنیڤا "Manifest Kommunistyczny". پاش ئەوەش، وەرگێڕاوێکی تازەی دانمارکي بڵاوبوەوە: Socialdemokratisk Bibliothek; Kjobenhavn ” 1885“. بەداخەوە، ئەم وەرگێڕاوە، ناتەواوەو هەندێک لەبەشەئەساسییەکانی وادیارەلەبەر وەرگێڕ گران بووەو بوێردراوە! لەچاپیش لێرەولەوێ نیشانەی کەمتەرخەمي پێوەدیارە. ئەمە، لەوبابەتەوەزیاتر جێگای جەخارەکەبەوکارەدا کە بۆی کراوە، بەئاساني دیارەکەئەگەر

وەرگێڕ هەندێک زیاتر وردبوایەتەوە، دەیتوانی بەرهەمێکی سەرکەوتوو بدا بەدەستەوە.

وەرگێڕاوێکی تازەی فەرەنسي، ساڵی ١٨٨٥ لەڕۆژنامەی LeSocialisteی پاریس، بڵاوکرایەوەکەتا ئێستا، لەهەموو وەرگێڕاوەفەرەنسیەکان باشترە.

لەڕووی ئەمەوە، دواتر هەر ئەو ساڵە، بەزمانی ئیسپاني، وەرگێڕاوێک بڵاوکرایەوەکەسەرەتا لەڕۆژنامەی El Socialista چاپی مەدرید و پاشان وەکوو ناملکەیەکی جیاواز: Manufesto del Partido Comunista, por Carlos Marz y F Engels. Madrid. Adminstracion de El Socialista. Hernan Cortes 8. چاپکرا.

ئەم قسەیەش بۆ گێڕانەوەخۆشەکەلەساڵی ١٨٨٧دا دەستنووسی وەرگێڕاوێکی ئەرمەني مانیفست، درا بەبڵاوکەرەوەیەک لەئیستانبول بۆ چاپ؛ بەڵام ئەو بەستەزمانەنەیوێرابوو کتێبێک چاپ بکا کەناوی مارکسی بەسەرەوەبوو؛ بۆیەپێشنیاریکردبوو کەوەرگێڕ نێوی خۆی، وەک نووسەر، بهێنێ بەڵام وەرگێڕ ملی بەوەنەدابوو.

لەئێنگلیز، پاش ئەوەی چەندجار وەرگێڕاوی ئەمەریکي، کەم تازۆر باوەڕپێنەکراو چاپکرانەوە، ئاخری، لەساڵی ١٨٨٨دا وەرگێڕاوێکی باوەڕپێکراو بڵاوکرایەوە. ئەم وەرگێڕاوە، کردەی دۆستی من "سامۆئێل مۆر" بوو کەهەردووکمان، پێش ناردنی بۆ چاپ، چاومان پێداگێڕایەوە. نێونیشانەکەی ئاوایە:

Manifesto of the Communist Party, by Karl Marx and Fredrik Engels. Authorized English Translation edited annotated by Fredrik Engels. 1888 London, William Reeves. 185 Fleet st E.C. هەندێک لەو تێبینیانەکەلەو چاپەم نووسیووە، لەم چاپەشدا هێناومە.

مانیفست خۆی، مێژوویەکی هەیە. کاتێک بڵاوکرایەوە، لەلایەن پێشەنگانی سۆسیالیزمی زانستییەوەکەئەوکات ژمارەیان یەکجار کەم بوو، پێشوازییەکی گەرموگوڕی لێکرا (لەو هەموو وەرگێڕانەش کەلەپێشگوتاری یەکەمدا نێوبراون، ئەمەدەردەکەوێ). بەڵام زۆر زوو، بەکۆنەپەرستییەک کەپاش شکستی کرێکارانی پاریس، حوزەیرانی ١٨٤٨ سەریهەڵدا، پاشەکشەی پێکرا. سەرەنجامیش، بەشوێن مەحکوومبوونی کۆمۆنیستەکۆڵنییەکاندا، تشرینی دووەمی ١٨٥٢ ئەم کتێبەش "بەگوێرەی قانوون" قەدەغەکرا. کاتێک بزووتنەوە کرێکارییەکە کەبەشوڕشی شوبات دەستی پێکردبوو، لەمەیدانی کۆمەڵایەتي ون بوو، مانیفستیش کەوتەتاقی فەرامۆشییەوە.

کاتێکیش چینی کرێکاری ئەورووپا، هەمدیسان ئەوەندەبووژایەوەکەبتوانێ هێرشێکی تازەتر بەرێتەسەر دەسەڵاتی چینی باندەست، کۆمەڵەی نێونەتەوەیي کرێکاران (ئەنترناسیۆناڵ) پێکهات. ئامانجی ئەنترناسیۆناڵ ئەوەبوو کەبەلێکهەڵپێکانی هەموو چینی کرێکاری خەباتکاری ئەورووپا و ئەمەریکا، لەشکرێکی گەورەو گران پێکبێنێ.

هەر بۆیەش، ئەوکات، نەیدەتوانی ڕاستەوخۆ لەو ئەسڵانەوەدەستپێبکا کەلەمانیفستدا باسکرابوون.

پێویست بوو بەرنامەیەکی هەبێ کەدەرگا لەڕووی سەندیکا ئینگلیزییەکان و پرۆدۆنیستەکانی فەرەنساو بەلجیکا و ئیتالیا و ئیسپانیاو لاساڵیەکانی[7] ئەڵمانیا، پێوەنەدا. مارکس، ئەم بەرنامەیە(سەرەتای ئەساسنامەی ئەنترناسیۆنال) هێندەکارزانانەنووسی کەتەنانەت باکوونین و ئانارشیستەکانیش دانیان پیانا.

بۆ مسۆگەرکردنی ئەوپەڕی سەرکەوتن بۆ ئەو بیروبۆچوونانەی لە مانیفستدا هاتبوو، مارکس هەرپشتی بەهەڵدانی ڕۆشنبیري چینی کرێکار بەستبوو؛ ئەو هەڵدانەی کە سەرەنجامی بێگومانی خەبات و ئاخاڤتنی هاوبەشیان دەبوو.

ڕووداوەکان و هەڵچۆ و داچۆکانی خەبات دژی سەرمایە، شکستەکان، تەنانەت زیاتر لەسەرکەوتنەکان، بێگومان لەخەباتکارانی ڕوون دەکردەوەکەئەو ریسیپتە جۆربەجۆرانەی بەدەرمانی هەموو دەردێکیان دەزانین، چەندەبێ بایەخ بوون؛ مێشکیشیانی ئامادەتر دەکرد بۆ تێگەیشتن لەهەلومەرجی راستەقینەی ڕزگاري چینی کرێکار.

مارکس باشی بۆچووبوو. چینی کرێکاری ساڵی ١٨٧٤، کاتی تێکچوونی ئەنترناسیۆناڵ، تەواو جیاواز بوو لەچاو

[7] لاساڵ خۆی، سەبارەت بەئێمەهەمیشەخۆی بەشاگردی مارکس دادەناو بەو پێیە، دیارە، لایەنگری مانیفست بوو؛ بەڵام، لەگەل ئەو لایەنگرانەی لاساڵ کەداخوازیان، لە پێکهێنانیکۆمەڵەکۆپراتیڤە پشت بەدەوڵەت بەستووەکان، هەنگاوێک واوەتر نەدەچوو، مەسەلەکەجۆرێکی تر بو: دابەشکردنی چینی کرێکار بەلایەنگرانی پشت بەستن بەدەوڵەت و لایەنگرانی پشت بەستن بەخۆ.

(تێبیني ئینگڵس)

ساڵی ١٨٦٤؛ کاتی پێکهاتنەکەی. پرۆدۆنیزمی وڵاتانی لاتین و لاساڵیانیزمی تایبەت بەئەڵمانیا لەسەرەمەرگدا بوون. تەنانەت ترەیدیونیونەئینگلیزییەهەرەکۆنسەرڤەتیڤەکان، وردەوردە، لەوەنزیک بوونەوەکەساڵی ١٨٨٧ سەرۆکی کۆنگرەکەیان لە"سوان سي"، لەلایەن ئەوانەوەوتی: "سۆسیالیزمی قارە، چیدی، ترس و خۆفێکی بۆ ئێمەنەماوە".

لەکاتێکا، ساڵی ١٨٨٧ "سۆسیالیزمی قارە" کەم تا زۆر، هەر ئەو تیۆرییەبووکەلەمانیفستدا هاتبوو. بەمجۆرە، مێژووی مانیفست بەشێکلەمێژووی بزووتنەوەی چینی کرێکاری مۆدێرن، لەساڵی ١٨٤٨ بەملاوە، لەخۆیدا دەنوێنێ. ئێستاش، بێگومان، باوترین و نێونەتەوەییترین نووسراوەیەلەنێو ئەدەبیاتی سۆسیالیستیدا و بەرنامەی هاوبەشی بەملیون کرێکاری هەموو وڵاتانە، لەسیبێریاوەهەتا کالیفۆرنیا.

سەرەڕای ئەمە، (بڕوانە پێشەکي چاپی ١٨٨٨ کە ئەم بڕگەیە لەوێشدا هاتووە: سەرەڕای ئەمە، کاتێک دەنووسرا، نەماندەتوانی نێوی بنێین مانیفستی سوسیالیستي...)

"کرێکارانی هەموو وڵاتان، یەکگرن!" کاتێک ئێمەچل و دوو ساڵ لەمەوبەر، لەبەرەبەیانی شۆڕشی پاریسدا، یەکەمین شۆڕشێک کەپرۆلێتەرەکان، بەداخوازي تایبەت-بەخۆوەهاتنەمەیدان، ئەم بانگەوازەمان بەجیهان دا، تەنیا چەند دەنگێک بەدەنگمانەوەهاتن. بەڵام٢٨ی ئەیلوولی ١٨٦٤ کرێکارانی زۆربەی وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژاوا لە"کۆمەڵەی نێونەتەوەیي کرێکاران" (ئەنترناسیۆناڵی

یەکەم)دا کەبیرەوەرییەکەی بەردەوام پڕشانازییە، یەکیان گرت.

ڕاستەئەنترناسیۆناڵ خۆی، تەنیا ٩ ساڵ ژیا بەڵام یەکگرتوویی هەتاهەتایی پرۆلێتێاریای هەموو وڵاتان کەئەنترناسیۆناڵ دایڕشتووە، لەهەمیشەزیندووترە. بارودۆخی ئێستا، خۆی باشترین بەڵگەی ئەم ڕاستییەیە. چونکوو ئەمڕۆ کەمن ئەم دێڕانەئەنووسم، پرۆلێتێاریای ئەورووپا و ئەمەریکا، چاو بەهێزەجەنگاوەرەکانی خۆیدا دەگێڕێتەوە کەبۆ یەکەمجار، وەکوو یەک لەشکر ڕیزیان پێکاوە و لەژێر یەک ئاڵا و بۆ یەک ئامانجی نزیک خەبات دەکەن: بۆ ئامانجی جێ خستن و بە یاسایي کردنی ڕۆژکاری هەشت سەعاتە؛ وەک لەکونگرەی ئەنترناسیۆناڵ، ساڵی ١٨٦٦ لەجنیڤا و هەمدیسان لەکۆنگرەی کرێکارانی پاریسدا، ساڵی ١٨٨٩ ڕاگەیەندرا.

دیمەنی ئەمڕۆ، ئەو ڕاستییە بەسەرمایەداران و مالیکانی هەموو وڵاتان دەسەلمێنێ کەئەمڕۆ پرۆلێتاریای هەموو وڵاتان، بەڕاستي یەکیان گرتووە.

بریا، ئێستا مارکس لای من بوایەو ئەم دیمەنەی بەچاوی خۆی دیبایە.

ف ئێنگلس

لەندەن؛ یەکی ئەیاری ١٨٩٠

پێشەكي بۆ چاپی پۆڵەندي (لەهستاني) ساڵی ١٨٩٢

هەرئەم ڕاستییەکەپێویستي چاپێکی نوێ لەمانیفستی کۆمۆنیست بەزمانی پۆڵەندي هاتوەتەپێش، خۆی ڕێگا دەکاتەوەکەچەند دەرەنجامێک بەر چاو بخرێ:

پێش هەموو شتێک شایانی باسەکەمانیفست، لەم دواییانەدا، لەهەر شوێنێکی ئەورووپا بووبێ، نیشاندەرێکی هەڵدانی پیشەسازي گەورەبووە. هەرچەندە، لەوڵاتێکی دیاریکراودا، پیشەسازي گەورەپەرەی گرتبێ، لەنێوکرێکارانی ئەو وڵاتەدا، مەیلی ئاگاداربوون لەبارودۆخی خۆیان، وەکوو چینی کرێکار بەرانبەر بەچینەداراکان، بەهێزتر دەبێ؛ بزووتنەوەی سۆسیالیستي لەنێویاندا پەرەدەگرێ و داخوازي بۆ مانیفستیش زیاد دەکا.

بۆیە، لەڕووی ئەوەوەکەچەند کۆپی لەمانیفست بەزمانی وڵاتێک بڵاو بووەتەوە، دەکرێ بەشێوەیەکی تاڕادەیەک دروست، نەک هەر بزووتنەوەی کرێکاري، بەڵکوو پلەی هەڵدانی پیشەسازي گەورەش لەو وڵاتە دیاری بکەی.

بەم پێیە، چاپی تازەی مانیفست بەزمانی پۆڵەندی، نیشانەی پێشکەوتنی بەرچاوی پیشەسازیشەلەو وڵاتە. ئاشکراشە کەئەم هەڵدانە، لەبڵاوبوونەوەی چاپی دەساڵ لەوە پێشی ئەم کتێبەوە سەقامگیر بووە. پۆڵەندی ڕووسیا، پۆڵەندی کۆنگرەیی، بوەتەمەڵبەندێکی گەورەوگرینگی پێشەسازي ئیمپراتۆري ڕووسیا.

لەکاتێکا پیشەسازییەگەورەکانی ڕووسیا، لەم لاولا پەرشوبڵاون ـ بەشێک لەکەنداوی فینلەندە، بەشێکیتری لەناوەوە(مۆسکۆ، ڤلادیمیر) بەشی سێهەم لەکەنارەکانی دەریای ڕەش و دەریای ئازۆفە و باقیش لەشوێنەکانیترن- سەنعەتی پۆڵەند، لەمەڵبەندێکی هەندێک بەرتەسکدا کۆ بووەتەوەو لەسوود و زیانی ئەم کۆمابوونەبەهرەمەندە.
کارخانەدارانی نەیاری ڕووسي، فایدەکانی ئەم کۆمابوونەیان زانی، بۆیە سەرەڕای شەوق و تامەزرۆییان بۆ بەڕووسیکردنی پۆڵەند، داوایان کرد، باج و خەراجی گۆمرکي، دژی پۆلەند دابنرێ. زیانەکانی ئەم کۆمابوونە، بۆ خاوەن پیشەسازییەکانی پۆڵەند و دەسەڵاتی ڕووسیا، بریتییەلەوەی کەبیروباوەڕی سۆسیالیستي لەنێو کرێکارانی پۆڵەنددا بەخێرایی گەشەدەکا و داخوازي بۆ مانیفست ڕۆژ لەڕۆژ زیاتر دەبێ.
بەڵام هەڵدانی بەخێرای پیشەسازي پۆڵەند کەلە پیشەسازي ڕووسیاش کەوتووەتەپێش، بەش بەحاڵی خۆی، نیشانەیەکی نوێیەلەتەوژمی گەشەی بێبڕانەوەی خەڵکی پۆڵەند و خۆی، زامنێکی تازەشەبۆ بووژانەوەی نەتەوەیي سبەی ڕۆژی پۆڵەند.
ژیاندنەوەی پۆڵەندێکی بەهێزو سەربەخۆش مەبەستێکەکەپێوندي، نەک هەر بەپۆڵەندییەکانەوەبەڵکوو بەهەموومانەوەهەیە. هاوکاري پڕبەدڵی نەتەوەکانی ئەورووپا، لەمەیدانی جیهانیدا، تەنیا کاتێک دەست دەدا کەهەرکامەلەم نەتەوانە، لەماڵی خۆیاندا، بە تەواوي خۆ- بەڕێوەبەر بن.

شوڕشی ١٨٤٨ لەژێر ئاڵای پرۆلێتاریادا، پاش ئەو هەموو خەباتە، هەر ئەوەندەڕیگای بەجەنگاوەرانی پرۆلێتاریا دا کە کاری ناتەواوی‌بۆرژوازي تەواو بکەن. هەروەها، سەربەخۆیی ئیتالیا و ئەڵمانیا و مەجار (هەنگاریا)یان جێبەجێ کرد وەک بڵێی بەڕێوەبەرانی وەسیەتەکانی لووئی بۆناپارت و بیسمارک بن! بەڵام سەبارەت بەپۆڵەند کەلەساڵی ١٧٩٢ بەملاوە زیاترلەسەرجەمی ئەو سێ وڵاتە،کاری بۆ شۆڕش کردبوو، کاتێک ١٨٦٣ لەبەر هێرشی هێزەدە-هێندەزیاترەکانی ڕووسیادا زەلیل ببوو، بەتاق کەوتەوە!

نەجیبزادەکان نەیانتوانی، نەسەربەخۆیی پۆڵەند بپارێزن نەدواییش بەدەستي بێننەوە. ئەمڕۆ، لای بۆرژوازي ئەم سەربەخۆییەبایەخێکی وای نیە هەرچەند ئەمە بۆ هاوکاري و هاوئاهەنگي نەتەوەکانی ئەورووپا پێویستە. ئەم کارەش، تەنیا بەدەستی پرولێتاریای تازەپێگەیشتووی پۆڵەند بەدی دێ و لەدەستی ئەودا پارێزراو دەبێ؛ چونکوو کرێکارانی باقی ئەورووپا، ڕێک بەقەد کرێکارانی پۆڵەند خۆیان، پێویستییان بەسەربەخۆیي پۆڵەندە.

ف- ئێگڵس

لەندەن- ١٠ی شوباتی ١٨٩٢

پێشەکي بۆ چاپی ئیتالي ساڵی ١٨٩٣
بۆ خوێنەری ئیتالي

مانیفستی کۆمۆنیست، ١٨ی ئازاری ١٨٤٨، با بڵێین هاوکات لەگەڵ شۆڕشەکانی میلان و بەرلین، بڵاو بووەوەکە ڕاپەڕینی چەکدارانەی دوو نەتەوەی ناوەندي بوون؛ یەکیان لەناوەندی ئەورووپادا و ئەویان لەناوەندی وڵاتانی دەریای ناوەڕاستدا؛ دوو نەتەوە، کەتا ئەودەم، بەهۆی تەفرەقەو کێشەی نێوخۆییەوە، کز ببوون و هەر بۆیەش کەوتبوونەژێر دەسەڵاتی بێگانە.

کاتێک ئیتالیا کەوتبووە ژێردەستی ئیمپراتووري نەمسا (ئوتریش) ئەڵمانیاش ببوو بەژێر کۆت وبەندێکەوەهەرچەند ناڕاستەوخۆتر، بەڵام لەو سووکتر نەبوو: کۆت وبەندی دەسەڵاتی تزاري ڕووسیا. دوامانی ڕووداوەکانی ١٨ی ئازاری ١٨٤٨، ئیتالیا و ئەڵمانیای لەم شەرمەزارییە ڕزگار کرد. ئەگەر لەساڵەکانی ١٨٤٨ تا ١٨٧١دا، ئەم دوو نەتەوەیەلەسەر پێی خۆ ڕاوەستابوون و سەربەخۆیی هەرکامەیان، بەجۆرێک، دامەزرابوو، بۆیەبوو کەکارل مارکس وتەنی: ئەوانەی شۆڕشی ١٨٤٨یان سەرکوت کرد، بەپێچەوانەی ویستی خۆیان، بوونەبەڕێوەبەرانی وەسیەتەکانی ئەو شۆڕشە.

لەهەموو لایەک، ئەو شۆڕشە، چینی کرێکار کردی کە سەنگەرەکانی، هەتا ئاخربەردەوام بوون و گیانبازي بۆکردن. لەم نێوەدا، هەر تەنیا کرێکارانی پاریس بوون کە

مەبەستیان لەڕووخاندنی دەسەڵات، بەڕوون و ڕاشکاوي، ڕووخاندنی ڕژیمی سەرمایەداري بوو. سەرەڕای ئاگاداري ئەوانیش لەوەی کە ناتەبایي نێوان چینی خویان و بۆرژوازي چارهەڵنەگرە، هێشتا، نەهەڵدانی ئابووري وڵات و نەهەڵدانی ڕۆشنبیري جەماوەری کرێکارانی فەرەنسا، هیچکام نەگەیشتبوەئەو ڕادەیەکەنوێکردنەوەی نیزامی کۆمەڵایەتي مسۆگەر بکا.

دوایین لێکۆڵینەوەش دەریدەخا کە هەربەم بۆنەشەوە چینی سەرمایەدار، ئاخری، میوەکانی شۆڕشی چنیەوە. لەوڵاتانی دی وەکوو ئیتالیا، ئەڵمانیا و نەمسا، کرێکاران هەر لەبنەڕەتەوە، جگە لە بەرزکردنەوەیبۆرژوازي بۆ دەسەڵات، هیچیان نەکرد. بەڵام لەهیچ وڵاتێک، دەسەڵاتی بۆرژوازي، بەبێ سەربەخۆیي نەتەوەیي دەست نادا. بۆیە، شۆڕشی ١٨٤٨ دەبوا یەکیەتي و سەربەخۆیي ئەو نەتەوانەی لەگەڵ خۆ هێنابا کەتا ئەودەم ئەوانەیان نەبوو: نەتەوەکانی ئیتالیا، ئەڵمانیا، مەجار، ئێستاش نۆرەی پۆڵەندە.

بەمجۆرە، شۆڕشی ١٨٤٨، ئەگەر شۆڕشێکی سۆسیالیستیش نەبوو، ڕێگای بۆ ئەو شۆڕشە خۆش کرد و زەمینەی بۆ ئامادە کرد. بە گەشەدان بەپیشەسازي گەورە لەهەموو وڵاتاندا،نیزامی بۆرژوازي، لەماوەی ئەم چل و پێنج ساڵەی دواییدا، لەگشت لا چینی کرێکارێکی پڕ ئەژمارو کۆوەبووی بەهێزی پێکهێناوە. بەم جۆرە، با لەزمانی مانیفستەوەبڵێین: گۆڕ-هەڵکەنانی خۆی، هێناوەتە بوون.

بێ دابین کردنی سەربەخۆیي و یەکیەتي بۆ هەر نەتەوەیەک، نەیەکیەتي نێونەتەوەیي چینی کرێکار دەست دەداو نەهاوکاریکردنی هێمنانەو وشیارانەی ئەم نەتەوانەبۆ گەیشتن بەئامانجەهاوبەشەکانیان دێتەدی؛ هەر سەیری هاوکاري هاوبەش و نێونەتەوەیي کرێکارانی ئیتالیا و مەجار و ئەڵمانیا و پۆڵەند و ڕووسیا، لەبارودۆخی پێش ١٨٤٨دا بکەن.

کەوایە، نەشەڕەکانی ١٨٤٨ بەفیڕۆ چوون، نەئەم چل و پێنج ساڵەش کەلەو دەورانەشۆڕشگێڕانەیەتێپەڕ بووە، بێ سەمەر بووە. میوەکانی خەریکن دەگەن و من بەهیوام بڵاو بوونەوەی ئەم وەرگێڕاوەئیتالیاییە، مژدەبەخشی پێوقەدەمخێري سەرکەوتنی پرۆلێتاریای ئیتالیا بێ؛ وەک چۆن بڵاو بوونەوەی ئەسڵی کتێبەکە، مژدەبەخشی شۆڕشی ئەنترناسیۆنالیستي بوو.

مانیفست، بەو پەڕی ئینسافەوە، باسی دەوری شۆڕشگێڕانەی سەرمایەداري لەڕابوردوودا، کردووە. یەکەمین نەتەوەی کاپیتالیست، ئیتالیا بوو. کۆتایی سەدەکانی ناوەڕاستی فێئۆدالي و دەسپێکردنی سەردەمی نوێی سەرمایەداري، لەلایەن ڕوخسارێکی شکۆدارەوەڕاگەیەندرا: ئیتالییەک بەناوی "دانتە" کەئاخرین شاعیری سەدەکانی ناوەڕاستەو یەکەمین شاعیری دەورانی نوێشە. ئێستاش، هەر وەک سەدەی ١٣٠٠، خەریکەقۆناغێکی مێژویي نوێ دەسپێدەکا. ئاخۆ ئیتالیا "دانتە"یەکی دیکەمان پێ دەبەخشێ کەکات و ساتی هاتنەبوونی ئەم سەردەمە مۆدێڕنەی پرۆلێتاریا، ڕابگەیەنێ؟

فریدریک ئینگڵس
لەندەن- یەکی شوباتی ١٨٩٣

(وینەی بەرگی مانیفست، لێرەدا دێ)

(لە ژێر وێنەکەدا دەنووسرێ:)

وێنەی بەرگی مانیفستی کۆمۆنیست، چاپی ١٨٤٨

مانیفست
ی
حیزبی کۆمۆنیست

سەرەتا

تارماییەک لەئەورووپادا دێت و دەچێ؛ تارمایي کۆمۆنیزم! هەموو هێزەکانی ئەورووپای کۆن لەپەیمانێکی پیرۆزدا پێکهاتوون کە ئەم تارماییە دوورخەنەوە: پاپ و تزار، میترنیخ و گیزۆ، ڕادیکاڵە فەرەنسییەکان و پۆلیسی نهێني ئەڵمانیا.

لەکوێ حیزبێکی ئۆپۆزیسیۆن هەیەکەموخالیفەلەسەرحوکمەکانی، لاتاوی کۆمۆنیستیان لێنەدابێ؟ لەکوێ حیزبێکی ئۆپۆزیسیۆن هەیەکەتۆمەتی

کۆمۆنیزمی نەکوتابێتەوەبەنێوچاوانی حیزبی ئۆپۆزیسیۆنی لەخۆی پێشڕەوتر، یان نەیارانی کۆنەپەرستی خۆیدا؟
لەم ڕاستییەدوو دەرەنجام دێتەدەست:
1- کۆمۆنیزم، حاڵی حازر، لەلایەن هەموو هێزەئەورووپاییەکانەوە، وەک هێز ناسراوە.
2- ئێستا ئیتر وەختیەتی کەکۆمۆنیستەکان، بەڕاشکاوي و لەڕووی هەموو جیهاندا، بیروڕاکانیان، مەبەستەکانیان و بۆچوونەکانیان، ڕابگەیەنن و بە مانیفستێکی حیزبەکەخۆی، بەگژ ئەم ئەفسانەیەدا بچنەوە کە سەبارەت بەتارمایي کۆمۆنیزم هەیە.
بۆ ئەم مەبەستە، کۆمۆنیستەکان، لەنەتەوەی جۆربەجۆر، لەلەندەن کۆ بوونەوەو گەڵاڵەی ئەم بەیاننامی خوارەوەیان دارشت کەبەزمانی ئینگلیزي، فەرەنسي، ئەڵماني، ئیتالي، فلاماندي و دانمارکي بڵاو بکرێتەوە.

I
بۆرژواکان و پرۆلیتەرەکان[8]

مێژووی هەرچی کۆمەڵی تا ئێستا[9] بووە، بریتییەلەمێژووی کێشە چینایەتییەکان.

ئازاد و کۆیلە، پاتریسیەن[10] و پلەبیەن، ئاغاو ڕەعیەت، وەستا [11]و شاگرد؛ بەکورتي بڵێین زۆردار و زۆرلێکراو، هەمیشەودایم، دژی یەکتر لەناکۆکیدا بوون؛بەربەرەکانێیەکی بێبڕانەوەی دەمێک بەئاشکرا و دەمێک بەنهێني؛ شەڕێک کەهەرجارە، یان کێشاویەتەئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەی سەرتاپای کۆمەڵ، یان کێشاویەتەفەوتانی هەردوو چینی دژ بەیەکتر.

لەچەرخەکانی سەرەتای مێژوودا، کەم تا زۆر لەهەموو شوێنێک، دابەشبوونی کۆمەڵ بەدەستە و تاقمی جۆراوجۆر و پلەی جۆراوجۆری ڕیزی کۆمەڵایەتي دەبینین. لەڕۆمی

---

[8] مەبەست لەبۆرژوازي، چینی سەرمایەداری مۆدێرنە؛ خاوەندانی کەرەسەی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتي و بەکرێگیرانی کاری کرێگرتە؛ مەبەست لەپرۆلێتاریاش، چینی مۆدێرنی کرێگرتەیەکەخاوەنی هیچ کەرەسەیەکی بەرهەمهێنان نین و ناچارن هێزی کاری خۆیان بفرۆشن بۆ ئەوەی بژین.

[9] مەبەست، بەواتایەکی ڕوونتر، هەموو مێژووی نووسراوە. ساڵی ١٨٤٧، پێش-مێژووی کۆمەڵ (ئەو پێکهاتەکۆمەڵایەتییانەئ پێشتر لەمێژووی نووسراو هەبووە) هێشتا، دەکرێ بڵێین هیچ نەناسرابوو. لەو کاتەوەهەتا ئیستا، "هاکست هاوزن" خاوەنداریەتي ئیشتراکي زەوی لەڕووسیا دۆزییەوە. "مەوریر"یش، ئەوەی ساغ کردەوەکەئەم شێوەخاوەنداریەتیە، ئەو بنچینەکۆمەڵایەتیەیەکەهەموو نەتەوەکانی ژرمەن هەڵدانی مێژوویی خۆیان، لێوەدەسپێکردوە. وردەوردە، خاوەنداریەتي ئیشتراکي لادێ سەری هەڵدا، کەلەهەموو وڵاتیک، لەهیندەوەبیگرەهەتا ئیرلەند، شێوەی سەرەتایي کۆمەڵ بووە. مۆرگان، ڕیکخراوەی نێوخۆیي ئەم کۆمەڵگا کۆمۆنیستییەسەرەتاییەی، لەشێوەی تیپیکی خۆیدا، ڕوونکردەوەو بەدۆزینەوەی ناوەرۆکی ڕاستەقینەی خێزانی سەرەتایي و جیگای ئەو لەنێو عەشیرەتدا، مەسەلەکەی گەیاندەئەنجام. وێڕای تێداچوون و هەڵوەشانەوەی ئەم سیستێمە سەرەتاییەئیشیراکییانە، کۆمەڵگا، دەستیکرد بەدابەشبوون بەچینەدژبەیەکەکان. من تێکۆشاوم لەکتێبی "سەرچاوەی خیزان، خاوەنداریەتي تایبەتي و دەوڵەت"دا، ڕەوتی ئەم داوەشان و دابەشبوونەڕوون بکەمەوە.
(ڕوونکردنەوەی ئینگڵس لەسەر چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨)

[10] کەسانی چینی دەسەڵاتدار لە کۆمەڵگای رۆمی کۆندا بە پاتریسیەن دەناسرێن و ئەوانەی کۆیلە نەبوون و لە دەسەڵاتیشدا نەبوون، بە پلەبیەن دەناسرێن. (و.ک.)

[11] وەستا، ئەندامێکی بەستێن بووەکەمافی تەواوی هەبووە. مەبەست وەستای ناو بەستێنە، نەک لەسەرۆکایەتي بەستێندا.
(ڕوونکردنەوەیئینگڵس لەسەر چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨)

کۆندا، پاتریسیەن هەبوون، سوارچاک هەبوون، پلەبیەن و کۆیلەش هەبوون. لەسەدەکانی ناوەڕاستدا، خاوەن موڵکی فیئۆداڵ، خاوەن موڵکی ورد (واساڵ)، وەستاکار، شاگرد و ڕەعیەت هەبوون؛ ئەڵبەت لەنێو هەموو ئەمانەشدا، دیسان پلەوپایەی خواروژوور هەبوون.

کۆمەڵگای مۆدێرنی بۆرژوایی کە لەجەرگەی فەوتانی کۆمەڵگای فیئۆداڵییەوەسەری هەڵداوە ، ناکۆکي چینایەتي لەناونەبردوەبەڵکوو چەند چینی تازەی کۆمەڵایەتي و هەلومەرجی نوێی چەوساندنەوەو زەخت و زۆر و شێوەی نوێی خەباتی ناوەتەجێی ئەوانی کۆن.

بەڵام سەردەمی ئێمە – سەردەمی بۆرژوازي – تایبەتمەندییەکی هەیە: ناتەباییە چینایەتیەکانی سادەو ڕۆشن کردوەتەوە. سەرتاپای کۆمەڵ، هەتادێ زیاترو زیاتر دابەشدەبێ بەدوو بەرەی گەورەی دژ بەیەک؛ بەدوو چینی گەورەکەڕاستەوخۆ بەرانبەر یەکتر ڕاوەستاون: بۆرژوازي و پرۆلێتاریا.

لەڕەعیەتەکانی سەدەکانی ناوەڕاست، خەڵکی ئازادی شارەقەدیمییەکان پەیدا بوون. لەنێو ئەم شارنشینانەوەیەکەمین بنەما کانی بۆرژوازي سەریان هەڵداو باڵایان کرد.

ڕێبردنەسەر ئەمەریکا و ڕێگای دەریایي دەوری ئافریقا، دەرەتانێکی نوێی کردەوەبۆ سەرمایەداري روو لەهەڵدان. بازاڕەکانی هیندی ڕۆژهەڵات و چین، بەکۆڵۆني کردنی ئەمەریکا، بازرگاني لەگەڵ کۆڵۆنییەکان، زیاتر بوونی ئامرازی بازرگاني و گۆڕینەوە و بەگشتي، زۆربوونی کووتاڵ تەکانێکی وای بە بازرگاني و سەفەری دەریایي و

پیشەسازي دا کەتا ئەوکات بێوێنە بوو. بەم پێیەش، بووەهۆی هەڵدانی خێراتری بنچینە شۆڕشگێڕ و ئاڵوگۆڕبەخشەکانی کۆمەڵی ڕوو لەفەوتانی فێئۆداڵي.

سیستێمی فێئۆداڵي پیشەسازي، کەتێیدا بەرهەمهێنانی پیشەسازي هەر لەدەستی بەستێن[12]ە دەرگاداخراوەکاندا بوو، ئێستا ئیتر ڕەسایي داخوازي هەردەمپەرەگری بازاڕەتازەکانی نەدەکرد. سیستێمی مانوفاکتوري هات و جێگای گرتەوە. وەستاکارەکان، لەلایەن چینی ناونجي پیشەسازەوە، خرانەلاوە. دابەشبوونی کار لەنێوان پێکهاتە بەستێنیەکاندا، جێگای خۆیدا بەدابەشبوونی کار لەنێو هەرکام لەکارگاکاندا.

لەهەمانحاڵدا، بازاڕەکان لەپەسا گەورەدەبوون و داخواز، هەر پەرەی دەستاند. تەنانەت مانۆفاکتۆرەکانیش، ئیتر رەساییان نەدەکرد. بەشوێن ئەوەدا، هێزی هەڵم و مەکینە(ماشین) ئاڵوگۆڕێکی بنەڕەتي دا بەبەرهەمهێنانی پیشەسازي. لەجیاتی مانۆفاکتۆر، پیشەسازي مۆدێڕنی مەزن پەیدا بوو؛ لەجیاتي چینی ناونجي پیشەساز، ملیۆنەرەپیشەسازەکان، سەرکردەکانی گشت لەشکری پیشەسازي، سەرمایەدارانی مۆدێڕن هاتنەکایەوە.

پیشەسازي مۆدێڕن، بازاڕی جیهاني پێکهێنا کەڕێبردنەسەر ئەمەریکا ڕێگای بۆ خۆش کردبوو. ئەم بازاڕەش، پەرەیەکی بێ ئەندازەی دا بەبازرگاني و بەدەریاگەردي وبە هاتوچوو لەڕێگای وشکیشەوە. ئەم گەشە سەندنانە، بەشبەحاڵیخۆ، پیشەسازي گەورەترو پەرەدارتر

[12] بەستێن؛ گیڵد، guild، صنف، نەقابە، دەستەوتاقمی نێو کەسب و کارێک بە شێوەی قەدیم. بەستێنی ئاسنگەر، جۆلا، تەونکەر و لەم بابەنە کە هەر دەبڕا بە کەس و کار وئاشنای وەستاکاران. ئیتر دەرگایان، لە سەر کەسانیتر داخراوبوو. (و.ک.)

کرد و هەروا کەپیشەسازي و بازرگاني و کەشتیڕاني و ڕیگائاسن پەرەی دەستاند، هەربەو پێیەش، بۆرژوازي گەشەی دەکرد و سەرمایەی خۆی زیاد دەکرد و هەموو چینەپاشماوەکانی سەدەکانی ناوەڕاستی دەدایەدواوە.

بەمجۆرە، دەبینین چلۆن بۆرژوازی مۆدێرن خۆی، بەرهەمی ڕەوتێکی دووردرێژی هەڵدانە و بەرهەمی زنجیرەیەک ئاڵوگۆڕەلەشێوەی بەرهەمهێنان و شێوەی بازرگاني و گۆڕینەوەدا.

هەر پلەیەک لەم ئاڵوگۆڕانەی بۆرژوازي، هەڵدانێکی سیاسي گونجاوی (بۆ ئەم چینە)،بەشوێنەوەبووە. ئەو کە چینێکی ستەمکێش بوو لەژێر دەسەڵاتی نەجیبزادەفێئۆداڵەکاندا، بووبە کۆمەڵێکی چەکداری حوکمی خۆ-بەدەست، لەکۆمۆنەکانی[13] سەدەکانی ناوەڕاستدا، لە شوێنێک جمهوورییەکی شاري سەربەخۆ بوو(وەک لەئیتالیا و ئەڵمانیا)، لەشوێنی تر "دەستەی سێهەمێک" بوو کەباجدەری شا بوو (وەک لەفەرەنسا)؛ یاخود لەدەورەی مانوفاکتۆردا، بە گوێرەی پێویست، یان لەخزمەت نیمچە فێئۆداڵەکاندا بوو، یان بۆ پاشایەتي ملهوڕ ببوە پارسەنگی هێزەکان لەدژی ئەشرافییەت؛ لەڕاستیشدا،ببوە بەردی بناغەی پاشایەتییە گەورەکان بەگشتي. بۆرژوازي، ئاخری، بەدوای دامەزرانی پیشەسازي مۆدێرن و بازاڕی جیهانیدا، دەسەڵاتی سیاسي تاقانەی لەدەوڵەتی هەڵبژێردراوی مۆدێڕندا، بەدەستهێنا. دەسەڵاتی دەوڵەتي مۆدێڕن، هیچ

[13] کۆمۆن، ناوێک بوو لەفەرانسا، بەشارەتازەدروستکراوەکانیان دەگوت، تەنانەت پێش ئەوەش مافی حوکمداري سەربەخۆ لەهەرێمەکەدا و مافەسیاسییەکانیان وەکوو "دەستەی سێهەم" لەئاغاکان و خاوەن موڵکانی فێئۆداڵ وەرگرتبێ. دەکرێ بڵێین لەباری هەڵدانی ئابووری بۆرژوازییەوە، ئینگلیز وڵاتێکی نموونەبوو؛ بۆ هەڵدانی سیاسیش فەرەنسا.
(ڕوونکردنەوەی ئینگڵس لەسەر چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨)

نیەجگەلەکۆمیتەیەک بۆ بەڕیوەبردنی کاروباری هاوبەشی گشت چینی بۆرژوازي.
بۆرژوازي، لەباری مێژووییەوە، دەورێکی یەکجار شۆڕشگێڕانەی گێڕاوە. لەهەرکوێ دەستی باڵای هەبووە، کۆتایی هێناوەبەچی پێوەندي فیئۆدالّي و بابسالاري و لادێیانەیە. بێبەزەییانەش، چی پێوندي جۆراوجۆری کۆمەڵگای فیئۆدالّییەکەئینسان، بەسەروەرەئاساییەکانیەوەدەبەستێ، پچڕاندووەو لەنێوان ئینسانەکاندا، هیچ پێوەندییەکی جگەلەقازانج و مەنفەعەتی خۆ، جگەلەپارە و ئەسکەناسی بێ هەست، نەهێشتووەتەوە. بەهەشتیترین کەفوکوڵی مەزهەبي و جۆشوخرۆشی سوارچاکانەو دڵناسکي بەرچاوتەنگانەی لەسەهۆڵاوی حیسابگەري خۆپەرستانەدا نوقم کردووە. کەرامەتی شەخسي ئینسانی کردوەبەبابەتێکی کڕین و فرۆشتن. لەجیاتی گەلێک ئازادی و مافی دەستەبەرکراوی حاشاهەڵنەگر، تەنیا ئەو ئازادییەدوور لەوێژدانە، واتە ئازادي بازرگاني داناوە و بەس! بە کورتي: لەجیاتی چەوساندنەوەیەک کەلەپەردەی خۆرافاتی مەزهەبي و سیاسییەوەپێچرابوو، چەوساندنەوەی ڕووت و بێشەرمانەو ڕاستەوخۆ و دڵڕەقانەی داناوە.
سەرمایەداري، خەرمانەی ڕێزی لەو کار و پیشانەی کەتائێستا ڕێزیان لێدەگیرا و بەچاوی ترس و شکۆ و ڕێزەوە تەماشا دەکران، داماڵیوە. دوکتۆر و قازي و قەشە و شاعیر و زانای کردوەتەکرێکاری کرێگرتەی خۆی.

سەرمایەداري، پەچەی سۆز و هەستی ناسکی لەسەر خێزان داماڵیوە و ئەم پێوەندییەی تا پێوەندییەکی پوولۆپارەیي ڕووت، دابەزاندوە.
سەرمایەداري دەریخستوە کەچلۆن، ئەو خۆڕانانەدڕندانەی سەدەکانی نێوەڕاست کەکۆنەپەرستان هێندەی پێدا هەڵدەڵێن، جووتی لێکهەڵپێکراوی تەمبەڵي و تەوەزەلي بوو. ئەو، بۆ یەکەمجار دەریخستوەکەکار و هەڵسووڕانی بەشەري، چیها بەرهەم دەتوانێ بەدیبێنێ؛ شتی وا سەرسووڕهێنەری خولقاندوەکەگەلێک شکۆدارترەلەئەهرامی میسر و لەلوولەئاوەکانی رۆم و لەکەنیسەکانی گۆتێ. لەشکرکێشي وای ڕێبەري کردووەکەهەرچی کۆچی نەتەوەکان و شەڕەسەلیبییەکانە، بەلایەوە بچووک دەنوێنێ.
سەرمایەداري، بێ ئاڵوگۆڕدانی شۆڕشگێڕانەو بەردەوام، بەئامڕازی بەرهەمهێنان و لەوێشەوە بە پێوەندییەکانی بەرهەمهێنان و وێڕای ئەوانیش، بەسەرتاپای پەیوەندییەکانی کۆمەڵ، ناتوانێ بژی. لەحاڵێکدا، بەپێچەوانە،بێ ئاڵوگۆڕ هێشتنەوەی شێوەی کۆنی بەرهەمهێنان، یەکەمین شەرتی مانەوەی هەموو چینەپیشەسازییەکانی پێشوو بوو.
ئاڵوگۆڕی بنەڕەتي و بەردەوامی بەرهەمهێنان، شێوانشێوي بێبڕانەوەی هەموو بارودۆخی کۆمەڵایەتي، پەرۆشي، دڵ-لەدوایی و تەکان وشەکانی هەمیشەیي، دەورانی بۆرژوازي لەهەموو دەورانەکانی پێشوو جیادەکاتەوە. هەموو پەیوەندییەوشک وڕەق-هەڵاتووەکانی کۆن، وێڕای چی بیروڕای موقەددەس و پەرپووتەکەلەگەلیان

بوون ڕاماڵ دەدرێن. چی شتی تازەبابەتیشە، پێش ئەوەی بگرسێن، کۆن دەبن. چی شتی ڕەق و پتەوە دەتوێتەوەو وەک دووکەڵ بەحەوادا دەچێ. چی شتی پیرۆزە مەلعوون دەبێ و سەرەنجام ئینسان ناچاردەبێ بەچاوی کراوەوە بڕوانێتەهەلومەرجی ڕاستەقینەی ژیانی و پێوندەکانی لەگەل هاونەوعی خۆی.

پێویستي بۆرژوازی بەبازاڕێکی هەردەمپەرەگر بۆ بەرهەمەکانی، هەڵیدەبڕێ بەهەموو پانایي کورەی ئەرزدا. دەبێ سەربکێشێتەهەموو جێیەک؛ لەهەموو شوێنێک مەنزڵ بگرێ و لەگەل هەموو لایەک پێوندي دامەرزێنێ.

بۆرژوازي، بەهۆی بەهرەکێشییەوەلەبازاڕی جیهاني، ڕوخسارێکی جیهان-نیشتماني داوەبەبەرهەمهێنان و بەکارهێنان لەهەموو وڵاتێک. بۆ جەخاری گەورەی کۆنەپەرستان، بنەمای نەتەوەيي پیشەسازییەکانی لەژێر پێیان دەرکێشاوە. چی پیشەسازي قەدیم-دامەزراو و نەتەوەییە، یان نەماون یان ڕۆژ لەگەلڕۆژ بەرەونەمان دەچن.

جێگای ئەمانە، بەپیشەسازي مۆدێرن کەڕەواجدانی بۆ هەموو نەتەوەکانی بەشارستانیەت، مەسەلەی مان و نەمانە، پڕ دەبێتەوە؛ پیشەسازي وا کەچیدی بەکەرەسەی خاوی خۆماڵییەوەبەند نیەبەڵکوو کەرەسەی خاو لەدوورترین شوێنەکانی دنیاوەڕادەکێشێ؛ پیشەسازي وا کەبەرهەمەکانیان، نەک هەر لەنێو وڵات، بەڵکوو لەسەراسەری گێتي دا، بەکاردەهێندرێن.

لەجیاتي پێداویستییەکانی پێشوو کەبەبەرهەمەکانی وڵات دابین دەکران، پێداویستي نوێ دەبینین کەبۆ وەڵامدانەوەیان،

بەرهەمی وڵاتانی دوورەدەست و هەندەران پێویستە. لەجیاتي گۆشەگیري ناوچەیي و نەتەوەیي جاران و لەجیاتي ساچاندن بەبەرهەمی ناوخۆوە، پێوەندي و تێکەڵاوي هەمە بارەو پێکەوەبەسترانی هەمەلایەنەی جیهاني نەتەوەکان دەبینین. ئەم ڕاستییە، لەبەرهەمەڕۆشنبیرییەکانیشدا هەروەک بەرهەمەمادديیەکان وایە.

خولقاوەڕۆشنبیرییەکانی نەتەوەجیاوازەکان دەبێتەدارایي هاوبەش و گشتي. شێوەی یەکلایەنەو بەرچاوتەنگانەی نەتەوەیي، هەتادێ، نەگونجاوتر دەبێ و لەم هەموو ئەدەبە جۆراوجۆرەنەتەوەیي و ناوچەییانە، ئەدەبێکی جیهاني سەر هەڵدەدا.

بۆرژوازي، بەم چاکسازییە خێرا و گورجەی هەموو ئامڕازی بەرهەمهێنان؛ بەم یەکجار ئاسانکاریەی ئامڕازی هاتوچۆ، هەموانی، تەنانەت بێشارستانیەترین نەتەوەکانیشی، بەرەو شارستانیەت ڕاکێشاوە. نرخی هەرزانی کالاکانی بۆرژوازي ئەو تۆپخانەقورسەیەکەتوندترین لاساري و ڕق-لێبوونەوەی بێشارستانیەتەکان بەرانبەر بەبیگانە، ناچار بەچۆکدادان دەکا. **هەموو نەتەوەکان، لەژێر زەختی مانونەماندا، ناچار دەکا کەمل بدەن بەشێوەی بەرهەمهێنانی بۆرژوازي؛ ناچاریاندەکا ئەوەی ئەم پێیدەڵێ شارستانیەت، ببەنەنێو خۆیانەوە؛ بەو مەعنایە، ئەوانیش ببنەبۆرژوا. بەکورتي بڵێین، جیهانێک دەخوڵقێنێ هاوشکڵ وشێوەی خۆی!**

بۆرژوازي دێی خستەژێر دەسەڵاتی شارەوە؛ شاری یەکجار گەورەی خولقاند. دانیشتوانی شارەکانی لەچاو دێهات

بەڕادەیەکی یەکجار زۆر، زیاترکرد. بەوجۆرەش، بەشێکی بەرچاو لەخەڵکی، لەگەمژەیي ژیانی لادێ ڕزگارکرد. وەک دێی کردەملکەچی شار، وڵاتانی بێشارستانیەت و کەم-شارستانیەتیشی کردەملکەچی وڵاتانی بەشارستانیەت و نەتەوەجووتیارەکانی ملکەچی نەتەوەبۆرژواکان کرد و ڕۆژهەڵاتی کردە ملکەچی ڕۆژاوا.

بۆرژوازي، ڕۆژلەڕۆژ زیاتر، پەرشوبڵاوي دانیشتوان، هی کەرەسەی بەرهەمهێنان و هی خاوەنداریەتي دەسڕێتەوە. خەڵکی گردوکۆ کردوەتەوە؛ کەرەسەی بەرهەمهێنانی یەکجێ کردوەتەوە و خاوەندارەتی لەدەستی کەمایەتییەکدا، کۆ کردوەتەوە. دەرەنجامی ناچاری ئەوەش، کۆمابوونی دەسەڵاتی سیاسییە. ناوچەسەربەخۆکان، یان ئەوانەی پەیوەندەییان شل بوو؛ کەقانوون و حکوومەت و بەرژەوەند و سیستێمی باجی جیاوازیان هەبوو هەموو، لەیەک نەتەوەدا لێک گرێدران؛ بەیەک حکوومەت و یەک قانوون و یەک بەرژەوەندي چینایەتي-نەتەوەیي و یەک سنوور و یەک یاسای گومریکییەوە.

بۆرژوازي، لەماوەی کەمتر لەسەدەیەک دەسەڵاتی خۆیدا، هێزی بەرهەمهێنانی یەکجار گەورەترو گەلێک مەزنتر لەسەرجەم نەوەکانی پێشووی خولقاندوە. دەستەمۆ کردنی هێزەکانی سروشت بۆ ئینسان، بەرهەمهێنانی مەکینەیي، بەکارهێنانی شیمیا لەپیشەسازیدا و لەکشتوکاڵدا، دەریاواني و کەشتیڕاني بەهێزی هەڵم، ڕێگای ئاسن، تەلگرافی کارەبا، بەکێڵگە کردنی قاڕەبایەرەکانی جیهان، کاناڵیزەکردنی چۆمەکان، ئەم هەموو جەماوەرەی خەڵک

کەدەڵێی لەئەرز هەڵقوڵیون؛ لەکامەچەرخ و سەردەمی ڕابوردوودا دەیانتوانی بەخەیاڵیشیاندا بێ کە هێزی بەرهەمهێنانی ئاوا-گەورە،لەدەروونی کاری کۆمەڵایەتیدا خەوتووە؟!

بەمجۆرەدەبینین: ئەو کەرەسەی بەرهەمهێنانەو ئەو ئامرازی گۆڕینەوەو گواستنەوەکەبۆرژوازي کردیە لانکی گەشەسەندنی خۆی، لە کۆمەڵگای فێئۆداڵیدا خولقا بوون. لەپلەیەکی دیاریکراو لەپەرەگرتنی ئەم کەرەسەی بەرهەمهێنان و ئامرازی گۆڕینەوەدا، ئەو بارودۆخەی کۆمەڵگای فێئۆداڵي بەرهەمهێنان و گۆڕئنەوەی تێدا بەڕێوەدەبرد، پێکهاتی فێئۆداڵي کشتوکاڵ و پیشەسازي مانوفاکتۆري، یان بڵێین پێوەندییەفێئۆداڵییەکانی خاوەنداریەتي، چیدی لەگەڵ ئەو هێزەبەرهەمهێنەرەپەرەگرتووە حازرییەنەدەهاتنەوە. ئەم پێوەندییانە، ببوونەکۆمەڵێک کۆت وبەند بۆی. دەبوا تێکبشکایەن؛ تێکیششکان!

لەجیاتي ئەوانە، ململانێی ئازادانەدامەزرا کە یاسای بنچینەیي کۆمەڵایەتي و سیاسي گونجاو لەگەڵ دەسەڵاتی ئابووري و سیاسي چینی سەرمایەداری، بەشوێن خۆیدا هێنا.

ئاڵوگۆڕێکی هەر لەو چەشنەخەریکەلەپێشچاوماندا ڕوودەدا. کۆمەڵگای مۆدێڕنی سەرمایەداري، بەپێۆەندییەکانی بەرهەمهێنانیەوە، بەگۆڕینەوەو خاوەنداریەتییەوە، کۆمەڵگایەک کەجادووگەرئاسایي، ئەم کەرەسەمەزنەی بەرهەمهێنان و گۆڕینەوەی هێناوەتەبوون، ئێستا، هەروەک ئەو سیحربازەی لێهاتووەکەچیدی ناتوانێ

ئەو هێزانەی بەویرد و تەلیسمی خۆی لەژێرئەرزەوەدەریکێشاون، کۆنترۆڵ بکا. ئەوا، ئیتر دەیان ساڵەکەمێژووی پیشەسازي و بازرگاني، هەر بریتییەلەمێژووی هەڵچوونی هێزەبەرهەمهێنەرەمۆدێڕنەکان دژی پێوندي مۆدێڕنی بەرهەمهێنان؛ دژی ئەو پێوندییەخاوەنداریەتییە کەهەلومەرجی هەبوونی سەرمایەداري و دەسەڵاتی سەرمایەدارین. هەر ئەوەندەبەسەکەئاماژەبەو قەیرانە بازرگانییانە بکەین کەبەسەرهەڵدانی ناوبەناو، یان بەردەوام، هەتادێ پڕمەترسیتر، هەڕەشەلەمانی سەرتاپای کۆمەڵگای سەرمایەداري دەکەن. لەم قەیرانانەدا، هەرجارە، نەک هەر بەشێکی زۆر و زەبەند لە بەرهەمی حازری بەڵکوو بەشێکی گەورە لەو هێزە بەرهەمهێنەرانەی لەمەوبەریش لە نێو دەچن. لەم قەیرانانەدا، پەتایەک دادەکەوێ کە هەرگیز لە هیچ سەردەمێکی پێشوودا گونجاوی عەقڵی کەس نەبوو؛ ئەویش پەتای زیادەبەرهەمە!

کۆمەڵ، ناکاو، خۆی دەبینێ کە ، هەتا بارودۆخێکی کاتي بەربەرییەت، بەرەوپاش ڕاکێشراوە. چما، قاتوقڕییەک داکەوتووە، چما شەڕێکی گشتي ماڵوێرانکەر کۆمەڵگای لە گشت سەرچاوەیەکی بژیو بێبەش کردووە! دەڵێی پیشەسازي و بازرگاني هەر نەماون. ئاخر بۆچی؟ چونکوو یەکجار زۆر شارستانییەت، یەکجار زۆر پێداویستي گوزەران، یەکجار زۆر پیشەسازي، یەکجار زۆر بازرگاني لە ئارادایە!

ئەو هێزە بەرهەمهێنەرانەی لە بەردەستی کۆمەڵدان، چیدی، بە کاری پەرەسەندنی بارودۆخی خاوەنداریەتي بۆرژوایی نایەن؛ بە پێچەوانە، زیاد لە ئەندازەی ئەم بارودۆخە بەهێز بوون؛ بە جۆرێک کە بارودۆخەکەیان لێ بووەتە کۆت وبەند. هەر ئەوەندەش بەسەر ئەم کۆتوبەندەدا زاڵ بوون، پەرێشاني دەخەنە سەرتاپای کۆمەڵگای سەرمایەداري و مان و هەبوونی خاوەنداریەتي سەرمایەداري دەخەنە مەترسییەوە. بارودۆخی کۆمەڵگای سەرمایەداري، یەکجار تەنگەبەرترە لەوەی کە ئەو سامانەی دەیخولقێنێ، تێیدا بگونجێ.

باشە، بۆرژوازي چۆن بە سەر ئەو قەیرانانەدا زاڵ دەبێ؟ لە لایەکەوە، بە فەوتاندنی زۆرەملي کۆمەڵ-کۆمەڵ لە هێزە بەرهەمهێنەرەکان؛ لە لایەکیترەوە، بە داگیرکردنی بازاڕی تازە و بەهرەکێشانەوەی زیاتر لە بازاڕی کۆن. یان بڵێین: بە ڕێگا کردنەوە بو قەیرانی گەورەتر و بەکەم کردنەوەی ئەو کەرەسانەی بۆ پێشگرتن لە قەیران بەکاردێن!

ئەو چەکانەی بۆرژوازی، فێئۆدالیزمی پێڕووخاند، ئەوێستا، وەرگەڕاوەتەوە لە دژی خۆی.

بۆرژوازی، نەک هەر ئەو چەکانەی دەمەزەرد کردووەتەوە کە سەرەنجامی نەمان دەکاتە چارەنووسی بەڵکوو ئەو کەسانەش کە ڕووی ئەو چەکانەی تێدەکەن واتە چینی مۆدێرنی کرێکار، پرۆلێتاریای هێنایەبوون.

پێ بە پێی گەشەکردنی بۆرژوازي، یان بڵێین سەرمایە، پرۆلێتاریاش، واتە چینی کرێکاری نوێش گەشەدەکا؛ چینێک

لە کرێکاران کە تەنیا کاتێک دەتوانن بژین کە کار پەیدا بکەن؛ کاتێکیش دەتوانن کار پەیدا بکەن کە بە کارکردنەکەیان، سەرمایە زیادبکا. ئەم کرێکارانە کە ناچارن ڕێزەڕێزە، خۆیان بفرۆشن، کووتاڵن؛ وەک هەر کەلوپەلێکی بازرگانی. هەر بەم بۆنەشەوە، دەکەونە بەر هەموو پێشبڕکێ و هەموو هەڵچۆ و داچۆیەکی بازاڕ.

بەبۆنەی بەکارهێنانی ڕۆژلەڕۆژ زیاتری مەکینە و بەبۆنەی دابەشبوونی کارەوە، کاری کرێکار، هەرچەشنە لایەنێکی کەسایەتي لێ داڕووتاوە. بۆیەش هیچ خۆشییەکی بۆ کرێکار تێدا نەماوە. کرێکار دەبێتە پاشکۆیەکی مەکینە و ساکارترین و یەکهەواترین و ئاسان-فێربووترین کاری لێ چاوەڕوان دەکرێ. بۆیە، بەهای بەرهەمهێنانی کرێکارێک، کەم تا زۆر، لە بەهای کەرەسەی گوزەران بۆ مانەوەی خۆی و بۆ زێوزووی نەوەی، ناترازێ. بەڵام، نرخی هەر کووتاڵێک، هەر بەو پێیەش نرخی کار[14]، بەقەد بەهای بەرهەمهێنانەکەیەتی. بۆیە، هەرچەندە کارەکە ناخۆشتر دەبێ، کرێ کەمتردەکا. لەوەش واوەتر، هەرچەندە بەکارهێنانی مەکینە و دابەشبوونی کار زیاددەکا، قورسایي کاریش بەوپێیە دەچێتە سەر؛ ئیتر، چ بە درێژەدانی سەعاتی کار بووبێ یان بە زیاترکردنی بڕی کار لە کاتی دیاریکراودا، یان بە هۆی خێراترکردنی گەڕانی مەکینەکان، یان هۆی دیکە.

پیشەسازی مۆدێرن، کارگەی بچووکی وەستای باب-سالاری گۆڕیوە بە کارخانەی گەورەی سەرمایەداري

---

[14] دواتر، مارکس، ئەوەی ڕوونکردەوە کە کرێکار، کاری خۆی نافرۆشێ بەڵکوو هێزی کاری دەفرۆشێ. سەبارەت بەمە، بڕوانە سەرەتای ئێنگڵس لە سەر "کرێ، بەها، سوود" نووسراوی مارکس.

پیشەسازي. کۆمەڵانی کرێکار کە لە کارخانەکان کۆکراونەوە، وەکوو سەرباز، ڕێکخراون. وەکوو کەسانی لەشکری پیشەسازي، خراونەتە ژێر فەرمانی هیرارکییەکی تەواو لە ئەفسەران و چاوەشان.

ئەوان، نەک هەر کۆیلەی چینی سەرمایەداران و دەوڵەتی سەرمایەدارانن، بەڵکوو ڕۆژانەو سەعات بە سەعات، دەبنە کۆیلە بۆ ماشین و بۆ چاودێر و لە سەرووی هەموانەوە، بۆ هەمان کەسی بۆرژوای خاوەن کارخانە. ئەم ملهوڕییە، هەرچەندەبەئاشکراتر ڕاییگەیەنێ کەسەرنجام و ئامانجی قازانج بردنە، هەر بەو ڕادەیەش سپڵەتر و قیزەونترە و زیاتر جێی بێزارییە.

هەرچەندەکارامەیی و زۆری بازوو لەکاری دەستیدا، کەمتر پێویست بێ، بەواتەیەکی تر، هەرچەندەپیشەسازي مۆدێرن زیاتر گەشەبکا، زیاتر، کاری ژن و کاری منداڵ جێگای کاری پیاو دەگرێتەوە. تەفاوەتی تەمەن و جنس، چیدی، هیچ جیاوازییەکی کۆمەڵایەتي بۆ چینی کرێکار تێدانیە. گەورە تا بچووک، سەرجەم کەرەسەو ئامێری کارکردنن؛ گرانتر یا هەرزانتر، بەگوێرەی تەمەن و جنس بەکاردەهێنرێن.

هەر ئەوەندەش، چەوساندنەوەی کارگەر، لەلایەن خاوەنکارەوەگەیشتەئەنجامێک کەکرێی خۆی بەپارە وەرگرت، ئەمجار دەکەوێتەبەر هێرشی بەشەکانی تری بۆرژوازي وەک خاوەنماڵ، دووکاندار، بارمتەگیرو ئەوانی تر.

توێژەخواروووەکانی چینی ناونجي، خاوەن کارگای بچووک، وردەبازرگان و دووکاندار و پیشەوەری بەرشکستە، بەگشتي پیشەسازەدەستیەکان و جووتیاران، هەموو ئەمانە، وردەوردە، دادەبەزنە نێو پرۆلیتاریاوە. هەندێکیان لەبەر ئەوەی سەرمایەلاوازەکانیان ڕەسایي بەرپاکردنی پیشەسازي مۆدێرن، لەو قەوارەیەدا ناکا و لەپێشبڕکێ لەگەل سەرمایەدارەگەورەکاندا لێکەوتوون؛ هەندێکیشیان لەبەر ئەوەی کەشارەزاییە تایبەتییەکانیان، بەهۆی شێوازە تازەکانی بەرهەمهێنانەوە، کەڵکی نامێنێ. بەمجۆرە، پرۆلێتاریا، هێز لەهەموو چینەکانی کۆمەڵ دەگرێ.

پرۆلێتاریا بەقۆناغی جۆراوجۆری گەشەو هەڵداندا تێدەپەڕێ. هەر لەسەرەتای بوونیەوە خەباتی دژی بۆرژوازي دەستپێدەکا.

سەرەتا ناڕەزایي دەربڕینەلەلایەن تاکەکەسی کرێکارەوە. پاشان لەلایەن کرێکارانی کارخانەیەکەوە؛ ئەمجار کرێکارانی ڕستەیەکی پێشەسازي لەناوچەیەکدا دژی فڵانە تاکەکەسی بۆرژوا کەڕاستەوخۆ دەیان چەوسێنێتەوەخەبات دەکەن. ئەوان ڕووی هێرشی خۆیان ناکەنەبارودۆخی بۆرژوایي بەرهەمهێنان بەڵکوو ڕووی دەکەنەخودی کەرەسەی بەرهەمهێنان و ئەو کوتاڵانە لەناودەبەن کەهاوردەی دوورن و پێشبڕکێ دەکەن دژی بەرهەمی کاریان؛ مەکینەکان وردوخاش دەکەن؛ ئاگر بە کارخانەکانەوە دەنێن؛ دەیانەوێ بەزۆر، جێگای لەدەستچووی کرێکاری سەدەکانی ناوەڕاست بەدەستبێننەوە.

لەم قۆناغەدا، کرێکاران هێشتا جەماوەرێکی ناتەبان کەلەسەراسەری وڵاتدا پەرشو بڵاون؛ لەبەر پێشبڕکێی دژی یەکتریش دابەش-دابەش بوون. لەهەر شوێنێکیش یەکیانگرتووەکەوەک کۆمەڵێکی یەکپارچەیان لێبێ، هێشتا دەرەنجامی هەڵسووڕانی یەکگرتووی خۆیان نەبووەبەڵکوو هی یەکگرتوویي بۆرژوازي بووە؛ ئەو چینەی کەبۆ گەیشتن بەئامانجەسیاسییەکانی خۆی، ناچاربووە هەموو پرۆلێتاریا بجووڵێنێ و هێشتاش توانای ئەوکارەی هەیە.

کەوایە، لەم قۆناغەدا، پرۆلێتەرەکان دژی دوژمنانیان خەبات ناکەن، بەڵکوو دژی دوژمنانی دوژمانیان، دژی پاشماوەی پاشایەتي ملهوڕ، خاوەن موڵکەکان، بۆرژوازي غەیرەپیشەسازي و دژی وردەبۆرژوازي، خەباتدکەن. بەمجۆرە، سەرتاپای بزووتنەوەمێژووییەکەلەدەستی بۆرژوازیدا کۆ دەبێتەوە. هەر سەرکەوتنێک لەم حاڵەدا، سەرکەوتنێکەبۆ بۆرژوازي.

بەڵام لەگەل هەڵدانی پیشەسازي، پرۆلێتاریا، نەک هەر بەژمارە زیاددەکا، بەڵکوو، لەکۆمەڵانی گەورەتردا کۆدەبێتەوە؛ بەهێزتردەبێ و زیاتر لەجارانیش هەست بەو بەهێزبوونەدەکا. قازانج و بەرژەوەند و هەلومەرجی جۆراوجۆری ژیان، لەنێو بەشەکانی چینی کرێکاردا، ڕۆژ لە ڕۆژ زیاتر یەکسان دەبێتەوە؛ هەرچەندی مەکینە، ڕۆژلەڕۆژ زیاتر فەرقی کارەکان دەسڕێتەوەو، کەم تا زۆر لەهەموو شوێنێکش، کرێی کاری هەموان، تا ئاستێکی نەوي دادەشکێنێ. ململانێی پەرەگر لەنێو بۆرژواکاندا و قەیرانی

بازرگاني كه به شوێنیدا دێ، كرێی كرێكاران لەجاران زیاتر بێهێزوپێز دەكا.
هەڵدانی خێرا و چاكسازي بێ وچانی مەكینە، گوزەرانیانی زیاتر و زیاتر پڕمەترسي كردووە. تێكهەڵچوون لەنێوان تاكەكەسانی كرێكار و بۆرژوادا ڕۆژلەڕۆژ زیاتر، كاراكتەری تێكهەڵچوونی نێوان دووچین پەیدا دەكا. بۆیەش، كرێكاران دەستدەكەن بەیەكگرتن دژی بۆرژوازي (سەندیكا، نەقابە). یەک دەگرن تا ئاستی كرێ لەسەروەڕاگرن؛ تەنانەت كۆمەڵەی دایمي، بۆ ئامادەكاري پێشاپێشی ئەم تێكهەڵچوونەناو-بە-ناوانە، پێكدێنن. لێرەولەوێ، خەبات دەتەقێتەوەو دەبێ بە شۆڕش.
جار-جارە، كرێكاران سەردەكەون بەڵام هەر ماوەیەكە. بەرهەمی راستەقینەی خەباتەكەیان نەک لەدەسكەوتەفەورییەكاندا بەڵكوو لەیەكیەتي بەردەوام-پەرەئەستێنی كرێكاراندایە. ڕێگای ئەم یەكیەتییە، بەكەرەسەی پێوەندي پێشكەوتوو خۆش بووە كەخۆی خولقاوی پیشەسازي مۆدێرنە و كرێكارانی هەرێمەجۆراجۆرەكان لێک گرێدەدا. ئەمە، هەر ئەو پیوەندییەبوو كەپێویست بوو بۆ ئەوەی كۆمەڵێک خەباتی جۆراوجۆر بەڵام گشت لە یەک كاراكتەر، لەئاستی نەتەوەییدا و لە نێوان چینەكاندا، یەكانگیر بكا. بەڵام هەر خەباتێكی چینایەتي، خەباتێكی سیاسییە. ئەو یەكیەتیەش كەشارنشینەكانی سەدەكانی ناوەڕاست، بەهەورازی مەینەتبار و دواكەوتووی ئەوكاتدا، بەسەدان ساڵ پێی

گەیشتن، پرۆلێتاریای مۆدێرن، لەسای ڕێگا ئاسنەکانیەوە، بەچەند ساڵێک پێی دەگا.

ئەم قەوارەگرتنەی پرۆلێتاریا وەکوو چینێک و دواییش وەکوو حیزبێکی سیاسي، بەردەوام، بەهۆی ململانێی نێوان کرێکاران خۆیانەوە، تووشی گیروگرفت دەبێ. بەڵام هەمیشەش، سەرلەنوێ، بەهێزترو پتەوترو گەورەتر سەرهەڵدەداتەوە. بە کەڵک-وەرگرتن لەکێشەو ناکۆکي نێوان بۆرژوازي، ناچاری دەکا هەندێک لەداخوازەکانی کرێکاران بەیاسا، بەڕسمي بناسێ؛ وەک چۆن قانوونی ڕۆژکاری ١٠ سەعاتەلەئینگلیزداسەپێندرا.

تێکهەڵچوونی نێوان چینەکانی کۆمەڵگای کۆن، بەشیوەی جۆراوجۆر، ڕەوتی بەرەوپێشچوونی پرۆلێتاریا خێراتر دەکاتەوە. بۆرژوازي، خۆی لەشەڕێکی بێبڕانەوەدا دەبینێ؛ یەکەم دژی ئەریستۆکراسي، پاشانیش دژی ئەو بەشانەلەبۆرژوازي خۆی کەقازانجیان لەگەڵ ڕەوتی پیشەسازي ناتەبایە و بەردەوامیش، دژی بۆرژوازي وڵاتانی بێگانە. لەهەموو ئەم شەڕانەشدا خۆی بەناچار دەبینێ پەنا بەرێتەبەر پرۆلێتاریاو داوای یارمەتي لێبکا و بەوجۆرەش بیکێشێتەمەیدانی سیاسەتەوە. بۆیە، بۆرژوازي خۆی، پرۆلێتاریا هەربەو بنچینە پەروەردەییەسیاسي و گشتییانەی خۆی تەیاردەکا. بەواتایەکیتر؛ پرۆلێتاریا، بەو چەکانەتەیاردەکا کەبۆ خەبات لەدژی بۆرژوازي پێویستن.

سەرەڕای ئەوەش، هەروەک تائێستا دیومانە، بەهۆی پێشکەوتنی پیشەسازییەوە، کۆمەڵ-کۆمەڵ لەچینی دەسەڵاتدار، بەرەو ناوپرۆلێتاریا ڕاماڵ دەنرێن، یان هیچ

نەبێ، بارودۆخی ژیانیان دەکەوێتەمەترسییەوە. ئەمانەش، دیارە، بنچینەی نوێی ڕۆشنبیري و پێشکەوتن دەبەنەنێو پرۆلێتاریاوە.

سەرەنجام، کاتێک خەباتی چینایەتي لەهەلی یەکجاري نزیک دەبێتەوە، ڕەوتی هەڵوشانی نێو چینی دەسەڵاتدار و هەموو کۆمەڵگای کۆن وەها توند و پڕخرۆش دەبێ کەبەشێکی بچووکـلەچینی دەسەڵاتدار، خۆی لێ جیا دەکاتەوەو پەیوەست دەبێ بەچینی شۆڕشگێڕ؛ چینێک کەدواڕۆژ لەدەستی ئەودایە. وەک چۆن لەدەورەیەکی ڕابوردوودا، بەشێک لەئەشراف چوونەناو بۆرژوازییەوە، ئەمجارەش بەشێک لەبۆرژوازي دەچنەناو پرۆلێتاریاوە؛ بەتایبەت ئەو بەشەلەتێگەیشتوانی بۆرژوازي کەخۆیان تا ئەو ڕادەیەهەڵهێناوەکەلەباری تیئۆریکەوە، لەسەرجەمی بزووتنەوەی مێژوو تێبگەن.

لەنێو هەموو ئەو چینانەدا کەئەمڕۆ ڕووبەڕووی بۆرژوازي ڕاوەستاون، تەنیا پرۆلێتاریا چینێکی بەڕاستي شۆڕشگێڕە. چینەکانی تر، لەبەرانبەر پیشەسازي مۆدێرندا، دادەمرنەوەو سەرەنجام دەفەوتێن؛ بەڵام پرۆلێتاریا، بەرهەمی تایبەت و ڕۆڵەی ڕەسەنی پیشەسازي مۆدێرنە.

توێژەخوارەوەکانی چینی ناونجي، خاوەن-کارگا چکۆلەکان، دووکانداران، پیشەوەران، جووتیاران، هەموو لەدژی بۆرژوازي خەباتدەکەن بۆئەوەی لەناو نەچن و خۆیان وەک بەشێک لەچینی ناونجي بپارێزن. هەربۆیەش ئەوانەشۆڕگێڕ نین بەڵکوو پارێزکار (کۆنسرڤەتیڤ)ن؛

لەوەش واوەتر، کۆنەپەرستن؛ چونکوو دەیانەوێ چەرخی مێژوو بەرەوپاش بسووڕێنن! ئەگەر بێت و ئەوانەبەشۆڕشگێڕ دابنێین، تەنیا بەو بۆنەوەیەکەدواڕۆژیان گرێبەستی پرۆلیتاریایە. لەوحاڵەشدا، نەک بەرژەوەندي ئێستایان بەڵکوو بەرژەوەندي دواڕۆژیان دەپارێزن. ئەوان واز لە ڕوانگەی خۆیان دێنن تا خۆیان بخەنەڕوانگەی پرۆلێتاریاوە.

لۆمپەن پرۆلێتاریا، خلّتەی کۆمەڵ، ئەو جەماوەرەسست و داڕزیوەی فڕێدراوەتەخوارووترین توێژی کۆمەڵگای کۆن، ڕەنگە لێرەو لەوێ، بەشۆڕشێکی پرۆلێتەري بەرەو بزووتنەوەڕابکێشرێ. بەڵام بارودۆخی ژیانی بەرەو ئەوەی دەبا کەداردەستێکی پیلانی کۆنەپەرستانەبێ.

کاتێک پرۆلێتاریا لە ئارادایە، ئیتر بارودۆخی گشتي کۆمەڵگای کۆن لە نێو چووە. پرۆلێتاریا خاوەنی هیچ نیە. پێوەندي لەگەڵ هاوسەر و منداڵانی، ئیتر، هیچی لەپێوەندي خێزاني بۆرژوایي ناچێ. کاری پیشەسازي مۆدێڕن، دەستەنەخواربوونی مۆدێڕنی سەرمایە-لەئینگلیز بێ یان لەفەرەنسا، لەئەمەریکا بێ یان لەئەڵمانیا- هەمووچەشنەنیشانەیەکی کاراکتەری نەتەوایەتي، لەپرۆلێتاریا داڕووتاندووە. قانوون، ئەخلاق، مەزهەب، لەچاو ئەوەوە کۆمەڵێک پێشداوەري بۆرژواییین کەکۆڵێک قازانج و مەسڵەحەتی بۆرژوازي لەپشتیانەوەحەشاردراوە.

هەموو چینەکانی پێشوو کەبوونەتەباڵادەست، تێکۆشاون کەبەدەستەنەخوار کردنی هەموو کۆمەڵ، بەرانبەر بە شێوەو ڕەوشتی خاوەنداریەتی، ئەو جێگاو حاڵەی دەستیانکەوتووە

سەقامگیری بکەن. پرۆلێتەرەکان ناتوانن ببنەجڵەوداری هێزەبەرهەمهێنەرەکانی کۆمەڵ مەگەر بەلەناوبردنی شێوەی خاوەنداریەتي خۆیان و پێش خۆیان و دیارە، هەموو شێوەکانی پێشووتری‌خاوەندیەتیش. ئەوان، هیچ دارایيەکی تایبەت بەخۆیان نیەکەبیپارێزن یان هۆشیان پێوەبێ. ئەرکی سەرشانیان ئەوەیەهەرچی تائێستا خاوەنداریەتي تایبەتي پاراستووەو زەمانەتی کردووە، لە ناوی بەرن.

چی بزووتنەوەی مێژوویی هەتا ئێستابووە، بزووتنەوەی کەمایەتییەکان بوون یان لەبەرژوەندي ئەواندا بوون. بزووتنەوەی پرۆلێتاریا، بەڵام، بزووتنەوەی لەخۆوشیار و سەربەخۆی زۆربەی هەرەزۆری کۆمەڵەو لەبەرژەوەندي ئەواندایە. پرۆلێتاریا کەبناغەی هەرەژێرووی کۆمەڵگای ئەمڕۆیە، ناتوانێ ببزوێ، ناتوانێ خۆی هەستێنێتەوە، بێ ئەوەی تەواوی ئەو چین-لەسەرچینانەی ژووروو کەسواری یەکتر بوون و کۆمەڵگای ڕەسمي پێکدێنن، بەحەوادا ببا.

هەرچەند لە ناوەرۆکدا نە، بەڵام لە ڕواڵەتدا، جارێ، خەباتی پرۆلیتاریا دژی بۆرژوازي، خەباتێکی نەتەوەییە. پرۆلیتاریای هەر-وڵاتە، دیارەدەبێ، پێش هەموو شتێک، حیساب لەگەل بۆرژوازي خۆی راست بکاتەوە.

ئێمە، وێڕای ڕوونکردنەوەی گشتیترین قۆناغەکانی ڕەوتی گەشەکردنی پرۆلێتاریا، ئەو شەڕەناوخۆییەکەم-تا-زۆر شاراوەی ناو کۆمەڵی ئێستامان خستەبەرچاو. هەتا ئەو جێگایەش شوێنمان هەڵگرت کەئەو شەڕە، بەشۆڕشێکی

ئاشکرا دەتەقێتەوەو بەزۆرتێکڕووخاندنی بۆرژوازي، بناغەی دەسەڵاتدارەتي پرۆلێتاريا دادەڕێژێ.

وەک باسمانکرد، تائێستا بنەمای هەرچی جۆرەکۆمەڵگا بووبێ، لەسەر دژايەتي نێوان چینەزۆردارەکان و چینەزۆرلێکراوەکان بووە. بەڵام بو ئەوەی چینێک زۆری لێبکرێ، دەبێ بارودۆخێکی وا پێک بهێندرێ کەئەو چینەبتوانێ، هیچ نەبێ وەک کۆیلە، تێیدا گوزەران بکا. ڕەعیەت لەدەورەی دەرەبەگیدا تەقەللایدا و بووبەئەندامی کۆمۆن. هەروەک وردەبۆرژوا، لەژێر نیری ملهوڕي فێئۆدالێدا توانی تا ڕادەی بۆرژوایەک هەڵبدا.

کرێکاری مۆدێرن، بەپێچەوانە، لەجیاتي هەڵدان لەگەل ڕەوتی پیشەسازي، ڕۆژلەڕۆژ بەرەو ئاستێکی نەویتر لەگوزەرانی چینی خۆی دادەخزێ. ئەو، ڕووت و ڕەجاڵ دەبێ و هەژاریش زۆر خێراتر لەژمارەی نفووس و لەسەروەت و سامان، پەرەدەستێنێ. لێرەشەوە دیارە کەبۆرژوازي چیدی ناتوانی چینی دەسەڵاتداری کۆمەڵ بێ و هەلومەرجی مانەوەی خۆی وەکوو یاسای زاڵ بەسەرکۆمەڵدا، داسەپێنێ.

بۆرژوازي، ناتوانێ حکوومەت بکا؛ چونکوو ناتوانێ، بۆ کۆیلەکەی، ژیانێکی وەک کۆیلەش دابین بکا؛ چونکوو ناتوانێ نەهێڵێ کۆیلەکەی بکەوێتەحاڵێکەوەکەلەجیاتی ئەوەی ئەم نانی خۆی لەکۆیلەکەی دابین بکا، ناچاربێ خۆی نانی کۆیلەکەی بدا. کۆمەڵ چیدی ناتوانێ لەژێر دەسەڵاتی ئەم بۆرژوازییەدا بژی؛ بەواتایەکیتر: چیدی هەبوونی (بۆرژوازي) لەگەل کۆمەڵ نایەتەوە.

مەرجی پێویست بۆ هەبوون و دەسەڵاتدارەتي چینی بۆرژوا، پێکهاتن و کۆمابوونی سەرمایەیە. مەرجی هەبوونی سەرمایەش کاری کرێگرتەیە. کاری کرێگرتەش بەستراوە، تەنیا، بەململانێی نێوان کرێکارانەوە. پێشکەوتنی پیشەسازي کەبۆرژوازي بەبێ ویستی خۆی بەڕێوەی دەبا، یەکیەتي شۆڕشگێڕانەی کرێکاران کەبەرهەمی لێک کۆوەبوونیانە، دەنێتە جێی بەربەرەکانێیان و جێی پەرشوبڵاوییان.

بۆیە، گەشەی پیشەسازي نوێ، لەڕیشەی بۆرژوازي دەدا و بەردی ئەو بناغەیەدەردێنێ کەبۆرژوازي، بەرهەمهێنان و تاقەتکردنی بەرهەم و سەروەتەکەی لەسەر دامەزراندووە. بەمجۆرە، **ئەوەی بۆرژوازي، پێش هەمووشتێک، بەرهەمی دێنێ، گۆڕهەڵکەنانی خۆیەتی؛ ڕووخانی بۆرژوازي و سەرکەوتنی پرۆلێتاریا، وەکوو یەک مسۆگەرە.**

II
کرێکاران و کۆمۆنیستەکان

هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان، بەرانبەر بەکرێکاران بەگشتي، دەبێ چی بێ؟ کۆمۆنیستەکان، حیزبێکی جیاواز بەرانبەر باقي حیزبەکانی چینی کرێکار پێک ناهێنن.
ئەوان، هیچ بەرژەوەندییەکی تایبەتي و جیاواز لەبەرژوەندي کارگەرانیان نیە.
ئەوان، لە خۆوە هیچ چەشنەشێوازێکی گرووپي ناهێننەکایەوەکەبزووتنەوەی کارگەري پێ بخەنەقاڵبەوە.
جیاوازي کۆمۆنیستەکان، لەباقی حیزبەکانی چینی کرێکار تەنیا لەوەدایەکە:
١- لەخەباتی نەتەوەیي پرۆلێتاریای وڵاتانی جۆراوجۆردا، ئەوان، لە هەر نەتەوەیەک بن، بەرژەوەندي هاوبەشی هەموو چینی کرێکار دەبینن و دەیخەنە پێش چاو.
٢- لەو پلەجۆراوجۆرانەی پێشڕەوي و هەڵداندا کەخەباتی چینی کرێکاردژی بۆرژوازي دەبێ لێی تێپەڕبێ، ئەوان، هەمیشەو لەهەرشوێن، قازانج و مەسڵەحەتی سەرتاپای بزووتنەوەکەبەتێکڕا، دەخەنەبەرچاو.
بەمجۆرە، کۆمۆنیستەکان، لەلایەکەوەبەکردەوە، پێشڕەوترین و لێبڕاوترین بەشی حیزبەکانی چینی کرێکاری هەروڵاتێکن- ئەوبەشەی کەهەموو بەشەکانیتر، بەرەوپێش،

پاڵپێوەدەنێ؛ لەلایەکیترەوە، بە تێئۆری، سەر باقی جەماوەری گەورەی پرۆلێتاریا، لەڕێگا و ڕەوت و بارودۆخ و دەسکەوتەگشتي و مەزنەکانی بزووتنەوەی کارگەري، بەڕۆشني تێدەگەن.

نزیکترین ئامانجی کۆمۆنیستەکان، هەروەک باقی حیزبە کرێکارییەکان وایە: ڕێکخستنی پرۆلێتاریا لە شێوەی چینێکدا کە سەرکردایەتي بۆرژوازي بڕووخێنێ و دەسەڵاتی سیاسي بەدەستەوە بگرێ.

دەرەنجامە تێئوریکەکانی کۆمۆنیستەکان بەهیچ جۆرێک لەسەر بیروڕا و ئۆسووڵێک دانەنراوەکەئەم یا ئەو چاکخوازی جیهان دایهێنابێ یان دۆزیبێتیەوە.

ئەو تێئۆرییانە، تەنیا، ڕوونکردنەوەی گشتي ئەو پێوەندییەراستەقینانەن کەلەخەباتێکی چینایەتی حازر؛ لەبزووتنەوەیەکی مێژوویی کەلەپێش چاوماندا دەگۆزەرێ، دەوەشێتەوە. هەڵوەشاندنی پەیوەندییەکانی خاوەنداریەتي سەردەم، تەنیا تایبەتمەندي‌پیناسەی کۆمۆنیزم نیە.

هەموو پەیوەندییەکانی خاوەنداریەتي لەڕابوردوودا، بێوچان دەسکایەی ئەو ئاڵو گۆڕەمێژووییەبوون کەخۆی دەرەنجامی گۆڕانی بارۆدۆخی مێژوویی بووە. بۆ نموونە، شۆڕشی فەرەنسا،کۆتایي هێنا بەخاوەنداریەتي فێئۆداڵي لە بەرژەوەندي خاوەنداریەتي بۆرژواییدا.

ئەو تایبەتمەندییەی‌کۆمۆنیزم دەناسێنێ، کۆتایي هێنان بەخاوەنداریەتي بەگشتي نیە؛ کۆتایي هێنانەبەخاوەنداریەتي بۆرژوایي. بەڵام خاوەنداریەتي تایبەتي بۆرژوایي مۆدێڕن ئاخرین و تەواوترین نموونەی بەرهەمهێنان و خاوەندارەتي

بەرهەمەکەلەسەرئەساسی دژایەتي چینایەتي، لەسەر چەوساندنەوەی زۆربەلەلایەن کەمایەتییەوە، دامەزراوە.

بەم بۆچوونە، دەکرێ تیئۆری کۆمۆنیستەکان لەم دەستە واژەیەدا کورت بکەینەوە: کۆتایي هێنان بەخاوەنداریەتي تایبەتي!

ئێمەی کۆمۆنیست لۆمە دەکەن کەگوایەدەمانەوێ ئەو حەقی خاوەنداریەتي شەخسییە، ئەوەی بەرهەمی کاری کەسەکەخۆیەتی لەناو دەبەین؛ ئەوەی دەڵێن بنچینەی هەموو ئازادییەکی شەخسي، هەموو هەڵسووڕانێک و سەربەستییەکە: خاوەنداریەتي بەرهەمی ڕەنجی شان و تێکوشانی شەخسي و لێهاتوويي شەخسي.

ئایا قسەلەخاوەنداریەتي پیشەوەرانی بچووک و خاوەنداریەتي جووتیارانی فەقیرە؟ ئەو شێوەلەخاوەنداریەتي کەپێش خاوەنداریەتي بۆرژوايي هەبووە؟ ئەوەخۆ پێویست ناکا لە ناو برێ؛ هەڵدانی پیشەسازي، هەرئێستا، بەشێکی زۆری لە ناوبردووەو خەریکیشەڕۆژ لە ڕۆژ زیاتر لە ناوی دەبا.

یان قسەلەخاوەنداریەتي تایبەتي بۆرژوايي مۆدێرن دەکەن؟

بەڵام ئایا کاری کرێگرتەهیچ چەشنەخاوەندارەتییەک بۆ کرێکار پێکدێنێ؟ بایی پووشێکیش! کاری کرێگرتە، سەرمایەپێکدێنێ؛ واتەئەوچەشنەلەخاوەنداریەتي کەکاری کرێگرتەدەچەوسێنێتەوە؛ کەناشتوانێ زیاد بکا مەگەر لەهەلومەرجێکدا کەدیسان کاری کرێگرتەپێکبێنێ بۆ چەوساندنەوەی سەرلەنوێ. خاوەنداریەتي لەم شێوەی

حازري دا، لەسەر دژايەتي نێوان سەرمايەو كارى كرێگرتەڕاوەستاوە. با سەرنجێك بدەينەهەردووبارى ئەم ناتەباييە:

سەرمايەداربوون، تەنيا پلەوپايەيەكى شەخسي نيە؛ بەڵكوو، پلەوپايەيەكى كۆمەڵايەتيشەلەبەرهەمهێناندا. سەرمايە، بەرهەمێكى كارى كۆمەڵايەتييە و تەنيا بە كارى هاوبەشى گەلێك لەئەندامانى كۆمەڵ، باشيش سەرنجى بدەين، لەوەش واوەتر، تەنيا بەكارى هاوبەشى هەموو ئەندامانى كۆمەڵ دەتوانێ بكەوێتەگەڕ.

بۆيە، سەرمايە، نەك هێزێكى شەخسي، بەڵكوو، هێزێكى كۆمەڵايەتييە. بەمجۆرە، كاتێك سەرمايە، دەكەوێتەخاوەندارێەتي ئيشتراكييەوە-خاوەندارێەتي هەموو ئەفرادى كۆمەڵەوەلەوحاڵەدا، خاوەندارێەتي شەخسي نەگۆڕاوە بەخاوەندارێەتي كۆمەڵايەتي. هەرتەنيا كاراكتەرى كۆمەڵايەتي خاوەندارەتييەكە گۆڕاوە؛ كاراكتەرە چينايەتييەكەى لەدەستداوە.

ئێستا، بچينەسەرباسى كارى كرێگرتە:

نرخى ناونجي كارى كرێگرتە، بريتييەلەلانى كەمى كرێ؛ واتا ئەو ئەندازەيەلەكەرەسەى گوزەران كەتەنيا بژيوى ڕووتى ئەو، وەكوو كرێكارێك، دابين بكا. كەوايە، ئەوەى كارى كرێگرتە بەبەرهەمى كارەكەى دەتوانێ بەدەستى بێنێ، تەنيا بەشىگوزەرانەڕووتييەكەى دەكا و درێژەدان بەو گوزەرانە. ئێمە، بەهيچ شێوەيەك نامانەوێ ئەم خاوەندارێەتييەشەخسييەكەبەرهەمى كارە؛ كەبۆ گوزەران و درێژەدان بەژيانى بەشەر پێويستە؛ كەزياديیەكى

لێ نامێنێتەوەتا کاری کەسانیتری پێ داگیربکرێ، هەڵوەشێنینەوە. هەموو ئەو شتەی کەئێمەدەمانەوێ نەمێنێ کاراکتەری مەینەتبارو بێزاریهێنەری ئەمجۆرەخاوەنداریەتییەیەکەلەسایەیدا، کرێکار، هەرتەنیا بۆیەدەژی کەسەرمایەزیادبکا و تەنیا ئەوەندەش زیندووەکەقازانجی چینی دەسەڵاتدار پێویستي پێبێ.

لەکۆمەڵگای بۆرژوازیدا، کاری زیندوو، هەرتەنیا ئامرازێکەبۆ زیاتربوونی کاری کۆمابوو. لەکۆمەڵگای کۆمۆنیستیدا، کاری کۆمابوو، تەنیا ئامرازێکەبۆ ئاسوودەیي و بەهرەمەندي و تێروتەسەلي گوزەرانی کرێکار.

کەوایە، لەکۆمەڵگای بۆرژواییدا، ڕابوردوو حوکم بەسەر ئێستاکەدا دەکا؛ لەکۆمەڵگای کۆمۆنیستیدا، ئێستا حوکم بەسەر ڕابوردوودا دەکا. لەکۆمەڵگای بۆرژواییدا، سەرمایەسەربەخۆیەو خاوەنی کەسایەتییە، لەحاڵێکدا، ئینسانی زیندوو دەستەنەخوارە و بێ کەسایەتییە.

لەناوبردنی ئەم بارودۆخەیە کەبۆرژوازي پێیدەڵێ لەناوبردنی کەسایەتي و ئازادی! ڕاستیش دەکا؛ بێگومان، قسەلەسەر لەناوبردنی کەسایەتي بۆرژوایي، سەربەخۆیي بۆرژوایي و ئازادي بۆرژواییە!

مەبەست لەئازادي، لەپێوەندي بەرهەمهێنانی سەرمایەداري ئێستادا، ئازادي بازرگاني، ئازادي کڕین و فرۆشتنە.

بەڵام ئەگەر کڕین و فرۆشتن لە ناو چوو، دیارەکڕین و فرۆشتنی ئازادانەش لە ناو دەچێ. قسەوباس سەبارەت بەئازادي کڕین و فرۆشتن و قسەی زلی لەم چەشنەی

بۆرژوازییەکەمان سەبارەت بەئازادي بەگشتي، ئەگەر مانایەکی هەبێ، تەنیا بەرانبەر بەکڕین و فرۆشتنی بەرتەسک و سەبارەت بەبازرگانانی بێدەرەتانی سەدەکانی ناوەڕاست مانای هەیە. بەڵام کاتێک ڕووبەڕووی ئەم مەبەستە کۆمۆنیستییەی لە ناو بردنی کڕین و فرۆشتن دەبێتەوە، کاتێک ڕووبەڕووی لە ناو بردنی بارودۆخی بۆرژوايي بەرهەمهێنان و لە ناو بردنی خودی بۆرژوازي دەبێتەوە، هیچ مانای نامێنێ.

ئێوە، لەوە دەترسن کەئێمەدەمانەوێ خاوەنداریەتي تایبەتي لە ناو بەرین؛ بەڵام لەکۆمەڵگای حازري ئێوەدا، خاوەنداریەتي تایبەتي، هەرئێستا، بۆ نۆ لەسەر دەی خەڵک، لە ناو چووە. هەبوونیشی، بۆ ئەو جەماعەتەکەمە، هەر بەستراوەبەنەمانی خاوەنداریەتییەوە بۆ ئەو نۆ لە سەر دەیە.

کەوابێ، ئێوە، لۆمەی ئێمەدەکەن کەدەمانەوێ ئەو خاوەنداریەتییە لە ناو بەرین کەشەرتی پێویست بۆ هەبوونی، بریتییەلەنەبوونی هیچ خاوەنداریەتییەک بۆ زۆربەی هەرەزۆری کۆمەڵ.

بەکۆرتي، ئێوە لۆمەی ئێمەدەکەن کەدەمانەوێ خاوەنداریەتي ئێوەلەناوبەرین؛ ئەرێ، ڕاست وایە! ئەمەهەر ئەو کارەیەکە ئێمەدەمانەوێ بیکەین.

هەرئەوەندەی، کار چیدی نەبێتەسەرمایە، پووڵ یان بەهرەی زەوی؛ نەکرێ ببێتەهێزێکی کۆمەڵایەتي کەدەست-بەسەرداگرتن هەڵبگرێ؛ یانی لەو کاتەوەکەخاوەنداریەتي شەخسي نەکرێ ببێتەخاوەنداریەتي بۆرژوايي،

نەکرێتەسەرمایە، دەستبەجێ ئێوەدەڵێن کەسایەتي تاکەکەسلە ناو چووە!

کەوایە، ئێوە، دەبێ پێ بێن کەمەبەستتان لەتاکەکەس، جگەلەبۆرژوا، جگەلەمالیکانی چینی سەرمایەدار کەسی تر نیە. ئەم کەسایەتییە، هەر بەڕاستیش دەبێ فڕێدرێ و ئاسەواری نەمێنێ.

کۆمۆنیزم، ئیمکانی خاوەنداریەتي بەرهەمەکۆمەڵایەتییەکان لەهیچکەس نابڕێ. ئەوەی دەیکا، پێشگرتنەلەبۆرژوازي کەکاری کەسانی تر بەهۆی خاوەنداریەتییەوە داگیر نەکا.

باسی ئەوەکراوەکەبەشوێن لەناو بردنی خاوەنداریەتي تایبەتیدا، چی کار و چی هەڵسووڕانەدادەمرێ و تەمبەڵییەکی گشتي دامانەدگرێ. ئەگەر وابوایەکۆمەڵگای بۆرژوایي دەبوا لەمێژە، بەهۆی تەوەزەلي و کارنەکەري یەکجارییەوە هەر ئاسەواری نەمایە. چونکوو ئەو ئەندامانەی کۆمەڵ کەکاردەکەن هێچیان پێ نابڕێ؛ ئەوانەش کەهەمووشتێکیان هەیە، خۆ، کار ناکەن. هەموو ئەم ئینکارکردنانە، هیچ نیە، جگەلەبەیانێکی تر لەدووپاتکردنەوەی ئەوڕاستییەکە: کاتێک سەرمایەنەما، کاری کرێگرتەش نامێنێ!

هەموو ئەو ڕەخنانەی کەلەشێوەبەرهەمهێنانی کۆمونیستي و شێوەی کومۆنیستي خاوەنداریەتي بەرهەمەماددییەکان گیراوە، هەر بەوشێوەیە، ئاڕاستەی شێوەی بەرهەمهێنان و خاوەنداریەتي بەرهەمەفکرییەکانیش کراوە. چلۆن لەناو چوونی خاوەنداریەتي چینایەتی بۆ بۆرژوازي بەمانای لەناوچوونی بەرهەمهێنان خۆیەتی، هەر بەو جۆرەش لە ناو

چوونی فەرهەنگی چینایەتي، لەچاو ئەوانەوە، هەرهەمان لەناوچوونی فەرهەنگە بە گشتي.

ئەو فەرهەنگەی کەئەو، بۆ نەمانی، فرمیسک هەڵدەوەرێنێ، بۆ زۆربەی زۆری ئەفرادی کۆمەڵ تەنیا فێربوونی ئەوەی تێدا بووەکەوەک مەکینە هەڵسووڕێن!

بەڵام، چیدی دەنگ هەڵمەبڕن و مەبەستی ئێمەبو هەڵوەشاندنەوەی خاوەنداریەتي بۆرژوایي بەپێوانەی بۆرژوایانەی خۆتان لەمەڕ ئازادي و فەرهەنگ و قانوون و شتی وا، هەڵمەسەنگێنن. گەلێک لەبیروڕاکانی ئێوە، هەر لەبارودۆخی بەرهەمهێنانی بۆرژواییتانەوە و لە خاوەنداریەتي بۆرژواییتانەوەسەری هەڵداوە؛ هەروەک سیستمی یاساییتان هەر ویست و وەسیەتی چینی خۆتانەو کراوەبەقانوون بۆ هەموان؛ ویست و وەسیەتێک کەکاراکتەر و ڕێگاوڕەوتی ئەسڵي، بەهەلومەرجی ئابووري هەبوونی چینەکەتان دیاریکراوە.

خەیاڵی خۆپەرستانەیە کەهەڵتاندەنێ کە شێوەی کۆمەڵایەتي وەشاوە لەشێوەی ئێستای بەرهەمهێنان و شێوەی خاوەنداریەتي خۆتان، کەخۆی پێوەندییەکی مێژوویيە و بەهەڵدانی بەرهەمهێنان دێت و دەشڕوا، وەکوو یاسای هەمیشەیي سروشت و عەقڵ بنوێنن. ئەمە هەرئێوەنەتانکردووە؛ هەموو چینەدەسەڵاتدارەکانی پێش ئێوەش کردوویانە. ئەوەی بەڕووني سەبارەت بەخاوەنداریەتي کۆن ئەیبینن، ئەوەی سەبارەت بەخاوەنداریەتي فێئۆداڵي دەیسەلمێنن، دیارەسەبارەت

بەشێوەی خاوەنداریەتي بۆرژوایي خۆتان، ناتوانن بیسەلمێنن.

با بێینە سەر باسی هەڵوەشاندنەوەی خێزان؛ تەنانەت هەرەڕادیکاڵەکانیش، لەم نیازەناحەزەی کۆمۆنیستەکان تووڕەن!

خێزانی ئێستا، خێزانی بۆرژوازي، لەسەر چ ئەساسێک دامەزراوە؟ لەسەر ئەساسی سەرمایە؛ لەسەر داهاتی شەخسي. ئەمە، لەشێوەی پڕوپەیمانی خۆیدا، تەنیا لەنێو بۆرژوازیدا هەیە. بەڵام ئەم بارودۆخە، جووتی خۆی لە نەبوونی پراکتیکي خێزان لە نێو پرۆلێتەرەکاندا دەبینێتەوە و لە لەشفرۆشي گشتیدا.

کاتێک ئەم جووتەی خێزانی بۆرژوازي نەمێنێ دیارە، ئەویش نامێنێ؛ هەردووکیشیان بەفەوتانی سەرمایەلەناو دەچن.

ئایا تاوانبارمان دەکەن کەدەمانەوێ کۆتایي بێنین بەچەوساندنەوەی منداڵان لەلایەن باوک ودایکیانەوە؟ ئێمەپێی لێدەنێین لەم تاوانە!

بەڵام ئێوەدەڵێن، ئێمە کاتێک پەروەردەکردنی کۆمەڵایەتي دەکەینەجێ نشینی پەروەردەکردنی نێوماڵ، پێوەندییەهەرە پیرۆزە کان لەناو دەبەین. ئەی پەروەردە کردنی خۆتان چی؟ ئایا ئەویش کۆمەڵایەتي نیە؟ لەو بارودۆخەکۆمەڵایەتییەنەوەشاوەتەوەکە خۆتانتێیدا ژیاون؟ بەدەستێوەردانی، ڕاستەوخو یا ناڕاستەوخۆی، کۆمەڵ نەبووە؟ بەهۆی مەکتەب و شتی واوەنەبووە؟ کۆمۆنیستەکان، دەستێوەردانی کۆمەڵ لەپەروەردەو بارهێنانیان دانەهێناوە؛

ئەوەی دەیکەن، هەر ئەوەندەیەهەوڵ دەدەن کاراکتەری ئەو دەستێوەردانەبگۆڕن و پەروەردەو بارهێنان لەدەستێوەردانی چینی دەسەڵاتدار رزگار بکەن.

مفتەوێژي بۆرژوازي سەبارەت بەخێزان و پەروردەو بارهێنان؛ سەبارەت بەپێوندي پیرۆزی نێوان دایک باوک و منداڵ؛ کاتێک یەکجاري جێگای بێزاريهەره زیاترەکەلەسایەی هەڵدانی پیشەسازي مۆدێرندا، چی پێوەندي خێزاني نێو پرۆلێتەرەکانە، ڕۆژلەڕۆژ زیاتر لەبەر یەک دەترازێن و منداڵانیان، ڕۆژ لەڕۆژ زیاتر دەبنەکەرەسەی ئاسایي سات وسەودا و دەبنە ئامێری کارکردن.

ئاخر ئێوەی کۆمۆنیست دەتانەوێ ئیشتراکیەتی ژنان دابێنن! هەموو بۆرژوازي، هاودەنگ، ئەمەهاواریانە.

بۆرژوازي ژنی خۆی وەک ئامێرێکی بەرهەمهێنان دەبینێ و بەس. بیستوویەتی کەئامێری بەرهەمهێنان دەبێ هەمووان بەهرەی لێ بەرن؛ دەی دیارەناتوانی بەئاکامێکی تر بگا جگەلەوەی کەهەر ئەو ئیشتراکییەتەی هەموو ئامێرێک، ژنانیش دەگرێتەوە.

ناتوانێ تەنانەت بیر لەوەش بکاتەوەکەمەبەستی سەرەکي ئەوەیەئەو بارودۆخەی سەیرکردنی ژنان، بەس وەک ئامێرێکی بەرهەمهێنان، نەمێنێ.

جگەلەوە، هیچ لەهەراسان بوونی نەجیبانەی بۆرژواکانمان سەبارەت بەئیشتراکي بوونی ژنان سەیرتر نیە کەدەڵێن گوایەکۆمۆنیستەکان بەئاشکراو بەڕسمي دایدەمەزرێنن. کۆمۆنیستەکان پێویستییان بەوەنیەئیشتراکي بوونی ژنان بکەنەباو؛ ئەمە، کەم تا زۆر، لەکۆنەوەهەربووە.

بۆرژواکانمان ئەوەیان بەس نیەکەهاوسەران و کچانی پرۆلێتەرەکانیان لەبەردەستدایە، باسی لەشفرۆشە گشتییەکانیشمان با نەکردبێ، زیاترین لەزەت لەوەدەبەن کە دەست لەگەڵ هاوسەرانی یەکتر تێکەڵ کەن.

ژن و مێردایەتي بۆرژوایي، لەڕاستیدا، خۆی سیستێمێکی ئێشتراکیەتی هاوسەرانەو هەربۆیەش، ئەوپەڕی لۆمەیەک بتوانن دەرحەق بەکۆمۆنیستەکان بیکەن ئەوەدەبێ‌کەئیشتراکیەتی شاراوەلە ژێر لۆمەی توند و ڕیاکارانەدا، بەئاشکراو بەڕسمي ڕادەگەیەنن. ئاشکرایشەکەلە ناو چوونی سیستمی ئێستای بەرهەمهێنان، خۆی، لە ناو چوونی ئیشتراکییەتی وەشاوەلەم سیستێمە؛ یانی لە ناو چوونی لەشفرۆشي گشتي و تایبەتي بەشوێنخۆیدا دێنێ.

دیسان کۆمۆنیستەکان لۆمەدەکەن کەدەیانەوێ نیشتمان و نەتەوایەتي هەڵوەشێننەوە.

کرێکاران نیشتمانیان نیە. ئێمەناتوانین شتێکیان لێ بستێنین کەهەر نەیانبووە. ئاخر پرۆلێتاریا، پێش هەمووشتێک، پێویستەبەسەرکردەیي سیاسي بگا، دەبێ خۆی بگەیەنێتەجێگای چینی ڕێبەری نەتەوە؛ دەبێ خۆی بکاتەداشتیاری نەتەوە؛ ئەو خۆی هێشتا نەتەوەییە، هەرچەند نەبەمانای بۆرژوایي ئەم وشەیە.

جیاوازي نەتەوایەتي و دژایەتي نێوان خەڵکەکان، بەهۆی پەرەسەندنی بۆرژوازي و ئازادي بازرگاني و بازاڕی جیهاني و وێکچوونی شێوەی بەرهەمهێنان و بەهۆی تەبا

بوونی بارودۆخی ژیانی گشتییەوە، ڕۆژ لەگەڵڕۆژ دەسڕدرێتەوە.

سەرکردەيي پرۆليتاريا دەبێتەهۆی هەرچی- خێراتربوونەوەی ئەم ڕەوتە. هاوخەباتي، لانیکەم لەوڵاتانی جڵەوداری شارسانیەت، یەکێک لەمەرجەسەرەتاییەکانی ڕزگاري پرۆلێتاریایە.

هەرچەندە چەوساندنەوەی کەس لەلایەن کەسی دیکەوەکۆتايي پێبێ، چەوسانەوەی نەتەوەیەک لەلایەن نەتەوەیەکی دیکەشەوەکۆتايي پێدێ. هەرچەندە دژایەتي نێوان چینەکان لە ناو نەتەوەدا لە ناو چووبێ دوژمنایەتی نەتەوەیەک دژی نەتەوەیەکی دیکەش دەگاتە کۆتايي.

تۆمەتباري دژی کۆمۆنیزم کەلەڕوانگەی ئایینی، فەلسەفي یان بەگشتي، ئیدیۆلۆژیکەوەدەکرێن، شیاوی لێکۆڵینەوەیەکی ڕاستەقینە نین.

ئایا تێگەیشتن لەم ڕاستییەکەبیروباوڕی ئینسان، روانگەو بۆچوونەکانی، بەکورتي بڵێین: شوعووری ئینساني، بەگوێرەی هەر گۆڕانکارییەک لەبارودۆخی ژیانی مادديدا، لە پەیوەندەکۆمەڵایەتیەکانیدا و لەژیانی کۆمەڵایەتیدا دەگۆڕدرێ، زەینێکی تیژی دەوێ؟

مێژووی بیروڕا چی نیشاندەدا، جگەلەوەی کاراکتەری بەرهەمهێنانی فکري، بەگوێرەی ئاڵوگۆڕی بەرهەمهێنانی ماددی دەگۆڕدرێ؟ بیروڕای زاڵ لەهەر سەردەمێکدا، هەمیشەبیروباوەڕی چینی دەسەڵاتدار بووە.

کاتێک خەڵک باسی ئەو بیروڕایانەدەکەن کەکاری شۆڕشگێڕانەدەکەنەسەر کۆمەڵ، تەنیا ئەو ڕاستییەدەخەنە

ڕوو کەلەنێو جەرگەی کۆمەڵگای کۆندا، بنچینە سەرەتاییەکانی کۆمەڵگایەکی نوێ پێکهاتوون؛ کەهەڵوەشانی بیروڕای کۆن، شانبەشانی هەڵوەشانی هەلومەرجی کۆنی ژیان و گوزەران دەچێتەپێش.

کاتێک جیهانی قەدیم لەسەرەمەرگدا بووە، ئایینی مەسیح بەسەر دینەقەدیمییەکاندا زاڵبوو. کاتێک بیروڕای مەسیحي، لەسەدەی ١٨دا کەوتە بەر هێرشی بیروڕای ڕاسیۆنالیستي، کۆمەڵگای فێئۆدالي لەگەل بۆرژوازي ئەوکات-شۆڕشگێڕدا شەڕی سەرەمەرگی دەکرد. بیروڕای ئازادي مەزهەبي و سەربەستي ویجدان، ئەنیا نیشانەی زاڵبوونی ململانێی ئازاد بوو لەمەیدانی شوعوور و زانستدا.

ڕەنگەبڵێن، "بێگومان، بیروڕای ئاییني، ڕەوشتي، فەلسەفي و یاسایي، بەگەشە و هەڵدانی مێژوویي ڕوونتر بوونەتەوە. بەڵام ئایین، ئەخلاق، فەلسەفە، زانستی سیاسەت و یاسا، هەمیشەئەم ئاڵوگۆڕانەیان تێپەڕکردووەو ماونەتەوە".

جگەلەوە، "ڕاستییەهەمیشەیي و نەمرەکان وەک ئازادي و دادوەري و شتی وا، لەهەموو قۆناغ و حاڵێکی کۆمەڵدا، وەکوویەکە. بەڵام کۆمۆنیزم، لەجیاتي ئەوەی ئەم ڕاستییەنەمرانەلەسەر ئەساسێکی نوێ، دا مەزرێنێتەوە؛ لەناویان دەبا. هەموو ئایینەکان و هەموو ئەخلاق لەنێودەبا. بەمجۆرە، بەپێچەوانەو دژ بەهەموو تەجرەبەیەکی مێژوویي رابوردوو دەجووڵێتەوە".

ئاماژەی ئەم تۆمەتبارکردنە بەرەو کوێیە؟ مێژووی هەموو کۆمەڵگاکانی ڕابوردوو، لەسەرتەشەنەکردنی ناتەبایي

چینایەتي ساغ بووەتەوە؛ ناتەباییەک کەلەسەردەمی جۆراوجۆردا شکڵ و شێوەی جیاوازی بووە.

بەڵام لەهەر شکڵێک و شێوەیەکدا بووبن، ڕاستییەک لەهەموویاندا هاوبەشە، ئەویش چەوسانەوەی بەشێکی کۆمەل بووەلەلایەن بەشێکیتریەوە. بۆیە، سەیرنیەکەشوعووری کۆمەڵایەتي چەرخەکانی پێشوو، سەرەڕای هەر جیاوازییەک، لەشکڵ و شێوەدا و لەبیروڕا گشتییەکانیاندا وەکوویەک بووبن؛ ئەو شکڵ و شێوانەیکەقەت بەتەواوي لەناوناچن، بەلەناوچوونی یەکسەرەی دژایەتي چینایەتي نەبێ.

شۆڕشی کۆمۆنیستي، ڕیشەییترین پچڕانەلەپێوەندي نەریتي خاوەنداریەتي؛ سەیریش نیەکەلەگەشەی خۆیدا، دەکێشێتەڕیشەییترین پچڕان لەبیروڕا نەریتییەکان.

بەڵام با واز لەڕەخنەکانی بۆرژوازي لەکۆمۆنیزم بێنێن.

پێشتر، ڕوونمان کردەوەکەیەکەم هەنگاوی شۆڕشی چینی کرێکار ئەوەیەکەپرۆلێتاریا، هەتا جێگای چینی دەسەڵاندار بەرێتەسەر وکێشەی دیمۆکراسي بباتەوە.

پرۆلێتاریا، دەسەڵاتی سیاسي خۆی، بۆ دەرکێشانی هەنگاوبەهەنگاوی هەموو سەرمایەلەچنگی بۆرژوازي، بەکاردینێ؛ بۆ یەکجێکردنەوەی هەموو کەرەسەی بەرهەمهێنان لەدەستی دەوڵەت یانی پرۆلێتاریای وەک چینی دەسەڵاندارڕێکخراودا وبۆ گەشەپێدانی هەرچەندی بکرێ خێراتری گشت هێزەبەرهەمهێنەرەکان.

ئەڵبەت لەسەرەتادا، ئەمە، تەنیا بەهێرشکردنەسەر مافەکانی خاوەنداریەتي و هەل و مەرجی بەرهەمهێنانی بۆرژوایي

دەست دەدا؛ شێوەی وەها کەلەباری ئابوورییەوەنارەسا و لەرزۆک دێتەپێش چاو. بەڵام لەرەوتی بزووتنەوەکەدا، ئەم شێوەکارانەدەخەملێن و هێرشی یەک لەدواییەک بۆ سەرکۆمەڵگای کۆن، بەشوێن خۆیاندا دێنن کەبۆ ئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەی شێوەبەرهەمهێنانی کۆن پێویستن.

دیارە، ئەم ڕێگا چارانە لەوڵاتانی جۆراوجۆر فەرق دەکەن بەڵام لەزۆربەی وڵاتەپێشکەوتووەکاندا، ئەمانەی خوارەوە، دەکرێ تاڕادەیەکی زۆر بەگشتي جێبەجێ بکرێ:

١- هەڵوەشاندنەوەی خاوەنداریەتي زەوی و تەرخانکردنی هەموو داهاتی زەویوزار بۆ پێویستییەگشتیەکان؛

٢- باجێکی قورسی ڕوو لە زیادبوون، یان پلە بە پلە لەسەر داهات؛

٣- هەڵوەشاندنەوەی هەرچەشنەمافێکی میرات بردن؛

٤- دەستگرتن بەسەر دارایي هەموو هەڵاتووان و یاخییەکاندا؛

٥- یەکجێکردنەوەی متمانەی بانکي (ئیعتیبارات) لەدەستی دەوڵەتدا، بەهۆی بانکێکی نەتەوەییەوەبەسەرمایەی دەوڵەتي و بەمافی قۆرخکردنی تایبەتییەوە؛

٦- کۆکردنەوەی تەواوی کەرەسەی گواستنەوەو پێوەندي هاتوچوو لەدەستی دەوڵەتدا؛

٧- پەرەدان بەکارخانەو کەرەسەی بەرهەمهێنان کەدەوڵەت خاوەنی بێ؛ دایەر کردنی زەوییەبایەرەکان و بووژاندنەوەی کێڵگەکان بەگشتي، بەگوێرەی پلانێکی هاوبەش؛

٨- پابەند کردنی هەموان، بەیەکسان، بۆ کارکردن؛ دامەزراندنی لەشکری پیشەسازي بەتایبەت بۆ کشتوکاڵ؛

٩- لێکگرێدانی کشتوکاڵ لەگەل پیشەسازي مانۆفاکتۆري؛ سڕینەوەی وردەوردەی جیاوازي نێوان شار و دێ؛
١٠- بەخۆڕایي کردنی پەروەردە بۆ هەموو منداڵان لەمەکتەبە گشتییەکاندا؛ نەهیشتنی کارکردنی مناڵان لەکارخانەکان بەم شێوەی ئێستا؛ لێکگرێدانی فێرکردن و بارهێنان لەگەل بەرهەمهێنانی پیشەسازي و شتی وا.

کاتێک لەڕەوتی گەشە و هەڵداندا، جیاوازي چینایەتي لەناو چووبێ و هەموو بەرهەمهێنان لەدەستی کۆمەڵانی بەرینی هەموو نەتەوەدا کۆبووبێتەوە، دەسەڵاتی جەماوەر کاراکتەرە سیاسییەکەی لەدەست دەدا. دەسەڵاتی سیاسي، بەمانای پڕبەپڕی خۆی، تەنیا بریتییەلەهێزی ڕێکخراوی چینێک، بۆ سەرکوت کردنی چینێکیتر. ئەگەر بارودۆخ، پرۆلێتاریا ناچاردەکا وێڕای خەباتی خۆی دژی بۆرژوازي، خۆی وەکوو چینێک ڕێک بخا، ئەگەر لەڕێگای شۆڕشەوەخۆی دەکاتەچینی دەسەڵاتدار و بەپێی ئەوەش بارودۆخی کۆنی بەرهەمهێنان ڕاماڵ دەدا؛ لەگەل ڕاماڵینی ئەو بارودۆخە، هەلومەرجی بوون و مانی ناتەبایي چینایەتي و بەگشتي، هەلومەرجی هەبوونی چینی کۆمەڵایەتي دەسڕێتەوە و هەربەوەش، دەسەڵات و سەرکردەیي خوی وەکوو چینێک، ژێرکەن دەکا.
لەجیاتی کۆمەڵگای کۆنی بۆرژوازي بەچینەکانییەوەو بەناتەبایيچینایەتیەوە، کۆمەڵێکمان دەبێ کەتێیدا هەڵدانی ئازادانەی تاکەکەس خۆی مەرجی هەڵدانی ئازادانەی هەموانە.

III
ئەدەبیاتی سۆسیالیستي و کۆمۆنیستي

١- سۆسیالیزمی کۆنەپەرستانە

ئەلف- سۆسیالیزمی فێئۆدالّی

ئەریستۆکراسییەکانی فەرەنسا و ئینگلیز، بەبۆنەی جێگاوشوێنی مێژووییانەوە، نووسینی تەوسنامەلەدژی کۆمەڵگای مۆدێرنی بۆرژوایي کەوتبوە ئەستۆیان. لەشۆڕشی حوزەیرانی ١٨٣٠ فەرەنسادا [15] و لەبزووتنەوەی ڕێفۆرمدا لەئینگلیز، ئەم ئەریستۆکراسییانەسەریان بۆ ئەم تازەپێداکەوتووەقیزەونەشۆڕکرد. پاش ئەوەش قەت نەیانتوانی باسی خەباتێکی سیاسي ڕاستەقینەبکەن. ڕیگایەک کەبۆیان مابووەوە، تەنیا خەباتێکی ئەدەبي بوو. بەڵام لە ئەدەبیاتیشدا، هاتوهاواری کۆنی دەورانی ژیاندنەوەی پاشایەتی[16] ڕێگای نەمابوو.

ئەریستوکراسي، بۆ هەڵگیرساندنی هاوسۆزي و سیمپاتي بۆ خۆیان، ناچار بوون بەڕواڵەت لایەنی بەرژەوەندي خۆیان بەردەن و دادنامەکەیان دژی بۆرژوازي هەر تەنیا لەبەرژەوەندي چینی چەوساوەی کرێکار فورموولەبکەن.

[15] لەتەمووزی ١٨٣٠دا خەڵکی پاریس، دژی شارلی دەهوم شۆڕشیان کرد. بەشی کۆنتری خانەدانی بۆربۆن وەدەرنران و لووئی فیلیپ، لەبەشی جەوانتری ئەو خانەدانە، بوو بەشای فەرانسا.
[16] مەبەست ژیاندنەوەی پاشایەتي ئینگلیز، لەنێوان ساڵەکانی ١٦٦٠تا ١٦٨٩ نیە، بەڵکوو ژیاندنەوەی پاشایەتي فەرەنسایەلەساڵی ١٨١٤وە تا ١٨٣٠.

(تێبیني ئێنگڵس بۆ چاپی ئینگلیزي ١٨٨٨)

بەمجۆرە، ئەریستۆکراسي بەوەحەقی سەندەوە کەلۆترەواني بەئاغای تازەیاندا هەڵبلێ و بەسرتەش پێشبیني وەیشوومەی نەهات، بەگوێیدا بسریوێنێ.

ئاوا، سۆسیالیزمی فێئۆدالي، نیوەی شین و نیوەی تەوس، نیوەی نەزیلەی کۆن و نیوەی هەڕەشەی دواڕۆژ، سەریهەڵدا کەجارجارەش ڕەخنەتفت و تاڵ و پڕهەڵیت و پەڵیتەزەهراوییەکانی، ڕاستەوخۆ کاری لەجەرگی بۆرژوازي دەکرد. بەڵام هەمیشەش بەکردەوەدەبووەگاڵتەجاڕ؛ ئاخر لەئاستی تێگەیشتن لەڕەوتی نوێی مێژوودا یەکجار خەرەفاو بوو.

ئەریستۆکراسي، بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆلای خۆ، توورەکەی سواڵي پرۆلێتاریای وەک ئاڵایەک بەرز دەکردەوەبەڵام خەڵکی شوێنکەوتوو، هەرئەوەندەی نیشانی قەدیمي فێئۆدالییان بەنێوشانەوەدەدین بەقاقای گاڵتەو سووکایەتییەوە، لەدەوریان دەرەوینەوە.

بەشێک لەلۆژیتیمیستەکان[17]ی فەرەنسا و "ئێنگلیزی لاو"[18] ڕوون و ئاشکرا، خەریکی ئەم بەزمەن.

فێئۆدالەکان کەدەڵێن شێوەی چەوسانەوەی ئەوان فەرقی هەبوو لەگەل هی بۆرژوازي، ئەوەلەبیردەبەنەوەکەئەوان لەڕۆژگار و لە بارودۆخێکی تەواو جیاوازدا خەڵکیان دەچەوساندەوە؛ بار و دۆخێکەئێستا کۆن بووەو کاتی بەسەرچووە. کە دەڵێن لەکاتی دەسەڵاتی ئەواندا، پرۆلێتاریای

---

[17] لۆژیتیمیستەکان، حیزبیک بوون لەنەجیبزادەخاوەن موڵکەکان کەداوای گەڕانەوەی دەسەڵاتی پاشایەتي بۆربۆنیان دەکرد.

[18] دەستەیەکبوون لەئەریستۆکراتەکۆنسرڤاتیڤەکان و سیاسەتگێڕان و ئەدیبان کەدەوروبەری ساڵی ١٨٤٢ پێکهات. کەسانی سەربەدەرەوەبوویان دیسرایلي و کارلایل و...بوون.

مۆدێڕن هەرنەبووە، لە بیری دەبەنەوە کەبۆرژوازي مۆدێڕن هەر لە نیزامەکۆمەڵایەتیەکەی خۆیان کەوتووەتەوە.

لەمانەش بەدەر، ئەوان هێندە کەم کاراکتەری کۆنەپەرستانەی ڕەخنەکەیان دەشارنەوەکەسەرەکیترین تاوانێک کەدەیخەنەلای بۆرژوازي، بریتییەلەوەی کەلەسایەی ڕژیمی بۆرژواییدا، چینێک خەریکەسەر هەڵدەدا کەسبەینێ ڕیشەو ڕەتەوەی نیزامی کۆمەڵایەتي کۆن دەردێنێ.

ئەوەی ئەوان زیاتر بۆرژوازي لەسەر لۆمەدەکەن، ئەوەنیەکەپرۆلێتاریای دروستکردوە بەڵکوو ئەوەیەکەپرۆلێتاریای شۆڕشگێڕی پێکهێناوە.

هەربۆیەش، لەکردەوەی سیاسیدا، لەهەموو زەبر و زەنگێکدا دژی پرۆلێتاریا، بەشداریدەکەن و لەژیانی ئاساییشدا، بەپێچەوانەی هەموو قسەزلەکانیان، بۆ هەڵگرتنەوەوەی سێوەزێڕینەکان کەلەدرەختی پیشەسازي هەڵدەوەرێن، دادێنەوەو ئامادەن ڕاستي و ئەڤین و شەرەف لەگەل خوری و چەوەندەر و عەرەقی پەتاتە سەودابکەن[19].

چلۆن کەشیش، بەردەوام، شانبەشانی فێئۆداڵ ڕۆیشتوە، سۆسیالیزمی ئایینیش شانبەشانی سۆسیالیزمی فێئوداڵي دەڕوا.

هیچ لەوەئاسانترنیەکەڕەنگی سۆسیالیستي لەڕیازەتکێشي مەسیحي بدرێ. مەگەر ئائینی مەسیح لەدژی خاوەنداریەتي

---

[19] ئەمە، زیاتر، سەبارەت بەئەڵمان ڕاستەکەنەجیبزادەی زەویدار وکەسانی لەو چەشنە خۆیان، بەشی هەرەزۆری ملک و ماشی خۆیان، بەهۆی گزیرو موباشیرەکانیانەو ەچاودێري دەکەن و سەرەڕای ئەوەش کارخانەی گەورەی چەوەندەری قەندو عەرەقی پەتاتەیان هەیە. خانەدانی دەوڵەمەندتری ئینگلیز، جارێ، وایان لێنەهاتوە. بەڵام ئەوانیش دەزانن چلۆن ناوبانگی خۆیان بخەنەبەردەستی دامەرزێنەرانی کۆمپانیا هاوپشکە کەم تا زۆر گۆمانلێکراوەکان و پێش بەهاتنەخوارەوەی داهاتی ئیجارەی زەوی بگرن.

(تێبینی ئێنگڵس لەسەر چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨)

تايبەتي و مارەبڕين و دەوڵەت، نەدواوە؟ ئايا لەجياتي ئەمانە، چاكەكردن، فەقيري، ژيان بەسەڵتي، كوشتنی نەفس، تەركی دنيا و كليساداري مەوعيزەناكا؟ سۆسياليزمی مەسيحي هيچ نيە، جگەلەئاوێكی تەبەڕوك كەكەشيشان، كوڵی دڵی ئەريستۆكراسي پێ فێنك دەكەنەوە.

ب: سۆسياليزمی وردەبۆرژوايی

ئەوەهەرچينی ئەريستۆكراسي فێئۆداڵ نيەكەبۆرژوازي ڕووخاندوويە. تەنيا ئەو نيەكەهەلومەرجی بوون و مانی لەحاڵ وهەوای كۆمەڵگای بۆرژوايي مۆدێرندا لەناوچووە. شارنشينەكانی سەدەكانی ناوەڕاست؛ جووتيارەخاەون زەوييەچكۆلەكان، پێشينانی بۆرژوازي مۆدێرن بوون. لەو وڵاتانەی كەجارێ لەباری پيشەسازي و بازرگانييەوە كەم گەشەيان كردوە، ئەم دووچينەهێشتا لەتەنيشت بۆرژوازي پەرەئەستێندا نيوەگيانێكيان هەيە.

لەو وڵاتانەی شارستانيەتی مۆدێرن تەواو پەرەی سەندوە، چينێكی نوێ لەوردەبۆرژوازي پێكهاتووەكەلەنێوان بۆرژوازي و پرۆلێتاريادا سەروخوار دەكا و وەك بەشێكی پاشكۆی كۆمەڵگای بۆرژوايي بەردەوام خۆی دەژيەنێتەوە. بەڵام كەسانی ئەم چينەكە بەردەوام، بە هۆی ململانێ وە بەرەونێو پرۆلێتاريا فڕێدەدرێن. هەرچەندی پيشەسازي مۆدێرن پەرەدەستێنێ، نزيكبوونەوەیئەو دواڕۆژەش ڕۆشنتر دەبينن كەخۆيان وەكوو بەشێكی سەربەخۆی كۆمەڵگای مۆدێرن هەڵ ناكەن و لەكارخانەو لە كشتوكاڵ و

له بازرگانیدا، سەرکارگەر و گزیر و دووکاندار، جێگایان دەگرنەوە.

لەوڵاتانی وەک فەرەنساکەجووتیاران، زۆر زیاتر لەنیوەی دانیشتوان پێکدێنن، ئاسایي بوو کەنووسەرانێک کەلەڕەخنەگري خۆیان دژی ڕژیمی بۆرژوازیدا، لایەنی پرۆلێتاریا بەرانبەر بۆرژوازي دەگرن، بۆچوونی جووتیار و وردەبۆرژوا بگرن بە دەستەوە و لەڕوانگەی ئەم چینەناونجییانەوە، بە لایەنگري چینی کرێکار، دەست بکەنەوە. بەم چەشنە، سۆسیالیزمی وردەبۆرژوایي سەریهەڵدا. "سیسمۆندي"، نەک هەر لەفەرەنسا، بەڵکوو لەئینگلیزیش، سەرکردەی ئەم مەکتەبەیە.

ئەم مەکتەبەلەسۆسیالیزم، توانیویەتی، زۆر بەوردي و بلیمەتانە، لەناتەباییەکانی نێو بارودۆخی بەرهەمهێنانی مۆدێرن تێ بگا. ئەمە، پەردەپۆشي ڕیاکارانەی ئابووري-زانەکانی هەڵمالی؛ بەشێوەیەکی حاشاهەڵنەگر، شوێنەواری ماشینیزم و دابەشکردنی کار و کۆوەبوونی سەرمایەو زەویوزار لەدەستی ژمارەیەکی کەمدا و هەروەها زیادەبەرهەم و قەیرانەکانی، ڕوونکردەوە؛ لەناوچوونی چارهەڵنەگری وردەبۆرژوازي و جووتیارانی لەهەڵلادا و دەستەنگي و بێهەتوانی پرۆلێتاریا و بێ سەرە و بەرەیي بەرهەمهێنان و نابەرابەري ئاشکرا لەدابەشبوونی سەروەت و سامان و شەڕی پیشەسازي ماڵوێرانکەری نێوان نەتەوەکان و فەوتانی سنووری ئەخلاقي کۆن و فەوتانی پەیوەندي خێزاني کۆن و هی نەتەوایەتي کۆنی دەرخست.

بەڵام ئەم شێوەیەلەسۆسیالیزم، لەمەبەستەئیجابیەکانیدا بەتەمایە، یان کەرەسەی بەرهەمێنان و بازرگانی کۆن بەرپا بکاتەوە و بەوانەوە، پێوەندي خاوەنداریەتي کۆن و کۆمەڵگای کۆن بژیەنێتەوە، یان کەرەسەی بەرهەمهێنان و بازرگاني مۆدێرنیش، بەزۆر، بترنجێنێتە چوارچێوەی پەیوندي خاوەنداریەتي کۆنەوە؛ وەک پێشتریش لەو بازنەیەدابوو بەڵام لەبەریەکی ترازاندبوو. لەهەردوو حاڵدا، ئەم سۆسیالیزمەکۆنەپەرستانەشە وخەیاڵیشە.

قسەی ئاخری ئەم سۆسیالیزمەئەمەیە: یەکگرتوویي پیشەیي بۆ پیشەسازي و پێوەندي بابسالاري بۆ کشتوکاڵ.

سەرەنجام، کاتێک ڕاستەقینەلاسارە مێژوییەکان هەموو ئاسەوارێکی خوماري و گێژي ئەم خۆفریودانەی سڕییەوە، ئاقیبەتی ئەم سۆسیالیزمە، ژاوەژاوێکی داماوانەی لێکەوتەوە.

ج: سۆسیالیزمی ئەڵمانی یان "ڕاستەقینە"

ئەدەبیاتی سۆسیالیستي و کۆمۆنیستي فەرەنسا کەلەژێر زەخت و زۆری بۆرژوازي حاکمدا پێکهاتووەو نیشانەو نوێنگەی خەبات دژی ئەو هێزەیە، کاتێک هێنرایەئەڵمانیا کەبۆرژوازي، لەو وڵاتە، تازەخەریک بوو خەباتی خۆی دژی ملهوڕي فێئۆداڵي دەست پێ دەکرد.

فیلسووف و نیمچە فیلسووفەئەڵمانییەکان و ئەوانەی ئەهلی زەوق و ئەدەب بوون، بەشەوق و زەوقەوەهاشاوڵیان برد بۆ ئەم ئەدەبییاتە؛ بەس لە بیریان چوو کەکاتێک ئەم نووسراوانەلەفەرەنساوەڕاگوێزرانەئەڵمانیا، بارودۆخی

کۆمەڵایەتي فەرەنساله گەلیان ڕانەگوێزرا! کە ئەم ئەدەبییاتە فەرەنسییەهاتە بارودۆخی کۆمەڵایەتي ئەڵمانیاوە، گرنگي ڕاستەوخۆی کرداري لێ داتەکا و ڕووە ئەدەبییە ڕووتەکەی بۆ مایەوە. وەکچۆن لەچاوی فیلسووفەئەڵمانییەکانی سەدەی هەژدەدا، داخوازەکانی یەکەمین شۆڕشی فەرەنسا، بەس وەک داخوازەکانی "عەقڵی بەکەڵک" بەگشتي، دەینواند؛ ویست و ئیرادەی بۆرژوازي شۆڕشگێڕی فەرەنساش، لەپێش چاوی ئەوان، تەنیا وەک ڕێ وڕەسمی ویست و ئیرادەی ناب؛ ویست، ئەوجۆرەی کەدەبێ ببێ و ویستی ڕاستەقینەی مرۆڤ بەگشتي، دەینواند.

هەمووکاری پسپۆڕانی ئەڵماني هاتوەتەسەر تەنیا ئەوەکەبیروڕا فەرەنسییەنوێکان، لەگەل ویژدانی فەلسەفي دێرینی خۆیان ڕێکبخەن؛ یان باشترەبڵێین شوێنی بیروڕا نوێ فەرەنسییەکان بگرن بێ ئەوەی دەستیان هەڵگرتبێ لەڕوانگەی فەلسەفي خۆیان.

ئەم شوێن گرتنەش هەر لەو ڕیگایەوەبوو کەلە زمانێکی بێگانەتێدەگەن، واتە بەوەرگێڕان.

هەموان دەزانن چلۆن کەشیشان بەسەرهاتی بێ مانا سەبارەت بەموقەددەساتی کاتوولیکیان لەبەر ئەو دەستنووسانەنووسیوەتەوەکەپێشتر بتپەرستانی قەدیم، بەسەرهاتە کلاسیکەکانی خۆیان لێنووسیوە.

پسپۆڕانی ئەڵماني، پێچەوانەی ئەمەیان بەسەر ئەدەبیاتی فەرەنسەیي دژ بەئایین هێنا. ئەوان، هاتەران-پاتەرانەفەلسەفییەکانی خۆیان لەژێر ئەسڵە فەرەنسییەکەدا نووسی. بۆ نموونە، لەژێر ڕەخنەگري فەرەنسي، سەبارەت

بەکارکردی ئابووري پوولّدا، نووسیان: "بەخۆ نامۆبوونی مرۆڤایەتي"؛ لەژێر رەخنەی فەرەنسي سەبارەت بەدەولّەتی بۆرژواییشدا نووسیان: "لەدەسەڵات خستنی کاراکتەری گشتي" و شتی لەم چەشنە.

داهێنانی ئەمجۆرەدەستەواژە فەلسەفییانەشیان کەدەیانخستەپشتی ئەو ڕەخنەگرییەمێژووییە فەرەنسییانەوە، نێودەنا: "فەلسەفەی کردار"، "سۆسیالیزمی ڕاستەقینە"، "زانستی ئەڵمانیایي سۆسیالیسم"، "بناغەی فەلسەفي سۆسیالیسم" و شتی لەم بابەتە.

بەمجۆرە، ئەدەبی سۆسیالیستي و کۆمۆنیستي فەرەنسي بەتەواوي نەزۆک کرا. چونکوو ئەمەش لەدەستی ئەڵمانییەکاندا وەک نیشانەی خەباتی چینێک دژی چینێکی تر نەمابوو، دڵخۆشي خۆیان دەدایەوەکەگوایەکەوتوونەسەرووی "یەکلایەنەبوونی فەرەنسي"یەوەو باسی پێویستییەڕاستەقینەکان ناکەن بەڵکوو باسی پێویست بوونی ڕاستەقینەدەکەن. باسی بەرژەوەندي پرۆلێتاریا ناکەن بەڵکوو باسی بەرژەوەندي سروشتي مرۆڤ دەکەن؛ هی مرۆڤ بەگشتي کەپێوەندي بەهیچ چینێکەوەنیە؛ بوونی راستەقینەی نیەو تەنیا لەخەون و خەیاڵی فەلسەفي تەماویدا بوونی هەیە.

ئەم سۆسیالیزمەئەڵمانییەکەمەشقەمنداڵانەکانی ئاوا جیددی و بەئیمانەوەدەنووسییەوەو ئاوا گەرم و گوڕ بازاڕگەرمي دەکرد بۆ وردەواڵەبێقیمەتەکانی خۆی، وردەوردە، ساویلکەیي بەڕواڵەت-زانایانەی خۆی لەدەستدا.

خەباتی بۆرژوازي ئەڵمانیا، بەتایبەت هی پرووس، دژی ئەریستۆکراسي فیئۆدالّي و پاشایەتي ملهوڕ، یان بڵێین بزووتنەوەی لیبرالّ، هەتادەهات، پتەوتر دەبوو.

بەمجۆرە، فرسەتێکی لەمێژچاوەڕوانکراو کەوتەدەستی سۆسیالیزمی "راستەقینە" کەبەداخوازەسۆسیالیستییەکانیەوەبچێتەکەوانی بزووتنەوەی سیاسي و تێروپڕ لەعنەت ببارێنێ بەسەر لیبرالیزمدا؛ بەسەر دەوڵەتی هەڵبژێردراودا؛ بە سەر ململانێی بۆرژواییدا؛ بەسەر ئازادي ڕۆژنامەگەري بۆرژواییدا؛ بەسەر یاسای بۆرژوایي و ئازادي و بەرابەري بۆرژواییدا و هەلیشی دەستکەوت کە مەوعیزەبۆ جەماوەر بکا کەهیچیان لەم بزووتنەوەبۆرژواییەدەستناکەوێ و هەمووشتێکیان لەدەست دەچێ. سۆسیالیزمی ئەڵماني، ڕێک لەو سەردەمەدا، ئەوەی لەبیرچوو کەڕەخنەگري فەرەنسي کەئەم خۆی دەنگدانەوەی گەوجانەی ئەو بوو، کۆمەڵگای مۆدێرنی بۆرژوایی لە بەرچاو بووە بەبارودۆخی گونجاوی ئابووري ژیان و بنیادی سیاسي و گونجاو-لەگەل-خۆیەوە و بەگەلێک شتی دیکەوەکەبەدەستهێنانیان لەئەڵمانیا، جارێ، مەتڵەب و داخوازی خەبات بوو.

ئەم "سۆسیالیزمە" بوو بە داوەڵێک لە خزمەتی دەوڵەتەملهوڕەکاندا؛ بەدەست و پێوەندەکانیانەوەوەک کەشیشەکان، پڕۆفسۆرەکان، موڵکدارەکان و کاربەدەستانی دەوڵەتي، دژبە بۆرژوازي هەڕەشەکەر.

ئەم سۆسیالیزمە، شیریني پاش تالّي ئەو شەلاخانە و پاش شریخەی ئەو گوللانەبوو کەهەر هەمان دەوڵەتان، هەر لە

هەمانکاتدا، ڕاپەڕینی چینی کرێکاری ئەڵمانیایان پێ سەرکوت دەکرد.

ئەم سۆسیالیزمە"ڕاستەقینە"یەکەئاوا خزمەتی بەدەوڵەتان دەکرد و وەک چەکێک، لەدژی بۆرژوازي ئەڵمانیا بەکاردەبرا، لەهەمانکاتدا، ڕاستەوخۆ، نوێنەرایەتي بەرژوەندییەکی کۆنەپەرستانەی دەکرد: بەرژەوەندي وردەبۆرژوازي بەرچاوتەنگی ئەڵمانیا! لەئەڵمانیا، چینی وردەبۆرژوازي پاشماوەی سەدەی شانزدەکەلەو کاتەوەهەتا ئێستاش، بەشکڵ و شێوەی جۆراوجۆر سەرهەڵدەداتەوە، پایەی کۆمەڵایەتي ڕاستەقینەی ڕاوەستانی نیزامەکەیە.

پاراستنی ئەم چینەبە مانای پاراستنی نیزامی دەسەڵاتداری ئەڵمانیایە. سەرکردەیي بۆرژوازي، لەپیشەسازي و لەسیاسەتدا، لە بارێکەوە بە کۆماکردنی سەرمایەو لەو بارەکەشەوە بەگەشەکردنی پرۆلێتاریایەکی شۆڕشگێڕ، هەڕەشەی فەوتانی بێگومان لە وردەبۆرژوازي دەکا. سۆسیالیزمی "ڕاستەقینە" هات کە ئەم دوو چۆلەکەیەبەیەک بەرد بکوژێ. بۆیە وەک پەتایەک بڵاوبووەوە.

ئەم باڵاپۆشەی بەتاڵی خەیاڵي جاڵجاڵۆکەچندراوەو بەگوڵی تەقەڵ-وردی قسەزاني گوڵدۆزي کرابووو بەئاونگی هەستی نەرموناسک شۆرابووەوە؛ ئەم عابا عارفانەیەکەسۆسیالیستەئەڵمانییەکان "ڕاستییە نەمرە" بێقابلەکەی خۆیانیان تێوە پێچابوو، سەر و بەر، خزمەتی بەرەواج و ڕەونەقی کالاکانیان، لەنێو ئەم جەماعەتەدا دەکرد. سۆسیالیزمی ئەڵماني، بەشبەحاڵی خۆیشی،

ڕۆژلەڕۆژ زیاتر هەستی بەڕاسپاردەی خۆی کردووە:
ڕاسپاردەی نوێنەرایەتي پڕهات وهاواری وردەبۆرژوازي
بەرچاوتەنگ.
ئەم سۆسیالیزمە، نەتەوەی ئەڵمانیای بەنەتەوەی
نموونەڕاگەیاند و وردەبەرچاوتەنگی ئەڵماني بەنموونەی
مرۆڤ! مەعنایەکی سۆسیالیستي بەرز و نهێنیشی بەخشی بە
بەدڕەسەني و پەستي ئەم ئینسانەنموونەیە؛ تەواو
بەپێچەوانەی کاراکتەرە ڕاستەقینەکەی. لەم ڕێبازەشدا ملی
پێوەنا و هەتا لەجاڕدانیدژایەتي ڕاستەوخۆی لەگەڵ شێوەی
"بێبەزەییانە و تێکدەری" کۆمۆنیزم؛ هەتا لەجاڕدانی
سووکایەتي لووت بەرزانە و بێلایەن دەرحەق بەهەموو
کێشەیەکی چینایەتي، چووەپێش. مەگەر بەدەگمەن، دەنا،
هەموو ئەو بڵاوکراوە بەناو سۆسیالیسیتي و کۆمۆنیستییانەی
ئێستا (١٨٤٨) لە ئەڵمانیا بڵاودەبنەوەلە سای ئەم ئەدەبە
چەپەڵ و قیزەونەدایە[20].

٢-سۆسیالیزمی کۆنسرڤاتیڤ یان بۆرژوایي

بەشێک لەبۆرژوازي هەوڵ دەدا مەینەتەکانی کۆمەڵ، بە
مەبەستی پاراستنی کۆمەڵگای بۆرژوایي، چارەسەربکا.
ئەم بەشە، ئابووریزانان، خێرخوازان، مرۆڤدۆستان،
چاکسازانی بارودۆخی چینی کرێکار، ئەوانەی پێکهاتی

[20] تەوژمی شۆڕشگێڕانەی ١٨٤٨، ئەم بۆچوونەسەرتاپا گەنیوەی ڕامالْدا و قارەمانەکانی پەشیمان کردەوەکەلەوەزیاتر سات و سەودا بەسۆسیالیزم نەکەن. نوێنەری سەرەکي و تیپی کلاسیکی ئەم بۆچوونە، ئاغای کارل گرونە.
(تێبیني ئێبگڵس لەسەر چاپی ئەڵماني ١٨٩٠)

خێروسەدەقەبەڕێوە دەبەن، ئەندامانی کۆمەڵەی پاراستنی ئاژەڵ، قەناعەتچیانی کۆنەپەرست و وردەئێسلاحخوازانی ڕەنگاوڕەنگ، دەگرێتەوە. ئەم شێوەیەلەسۆسیالیزم، ئیتر یەکجاري کراوەتە سیستمی تەواوکەماڵ.

دەکرێ کتێبەکەی پرۆدۆن بەناوی فەلسەفەی فەقر، وەکوو نموونەیەک لەم شێوەیەبێنینەوە.

ئەم سۆسیالیسمەبۆرژواییە هەموو دەسکەوتەکانی پێوەندییەکۆمەڵایەتییەمۆدێرنەکانیان دەوێ بەبێ ئەو کێشەو مەترسییانەی، بەناچار، لەم پێوەندییانە دەوەشێنەوە. ئەوان خوازیاری مانەوەی وەزعی ئێستای کۆمەڵن بەبێ بنەما شۆڕشگێڕ و تێکدەرەکانی. ئەوان بۆرژوازییەکیان دەوێ بەبێ پرۆلێتاریا. لای بۆرژوازي، دیارە، ئەو دنیایەکەخۆی تێیدا سەروەرە،باشترین دنیایە. سۆسیالیزمی بۆرژواییش ئەم خەیاڵپڵاوەدەکاتەسیستمی جۆراوجۆری کەم تا زۆر تەواو. کاتێکیش داوا لەپرۆلێتاریا دەکا کەسیستمێکی وا بەدیبێنێ و بەوجۆرە، بەشەقامەڕێدا هەتا بەهەشتی کۆمەڵایەتي بڕوا، لەڕاستیدا، هەر داوای ئەوەدەکا کەپرۆڵیتاریا لەکۆت و بەندی کۆمەڵگای ئێستادا بمێنێتەوە بەڵام هەرچی ڕق و بێزارییەتی سەبارەت بەبۆرژوازي، فڕێی بدا.

نەوعێکی دووهەم و زیاتر کردەوەیي بەڵام کەمتر سیستێماتیک لەم سۆسیالیزمە، تێکۆشاوەهەموو بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانە لەپێشچاوی چینی کرێکار بخا و بڵێ نەک ئاڵوگۆڕی سیاسي بەڵکوو تەنیا ئاڵوگۆڕ لەبارودۆخی ماددی ژیاندا، لەبارودۆخی ئابووریدا دەتوانێ کەلەبەرێکی پرۆلێتاریا بگرێ. مەبەستی ئەم جۆرە

سۆسیالیزمە لەگۆڕانی بارودۆخی ماددي ژیانیش، قەت لەناوبردنی پێوەندییەبۆرژواییەکانی بەرهەمهێنانی لێناوەشێتەوە. ئەمەتەنیا لەئاکامی شۆڕشێکدا دێتەدی. ئەو مەبەستی هەندێک ڕێفۆرمی ئیدارییەلەسەرئەساسی مانەوەی ئەم پێوەندییانەی ئێستا؛ ڕێفۆرمی وا کەلەهیچ بارێکەوە کارناکاتەسەر پێوەندي نێوان سەرمایەو کار بەڵکوو لەباشترین حاڵەتیدا، دەبێتەهۆی کەمخەرج بوون و ئاسان بوونەوەی کاروباری ئیداري دەسەڵاتی بۆرژوایي.

سۆسیالیزمی بۆرژوایي، کاتێک و تەنیا ئەوکاتە، بەڕاشکاوي خۆی دەردەخا کەوەک تەوس باسی لێبکرێ:

بازرگاني ئازاد لە بەرژەوەندي چینی کرێکار؛ پاراستنی گومرکي لە بەرژەوەندي چینی کرێکار؛ چاکسازي زیندان لە بەرژەوەندي چینی کرێکار. ئاوایەقسەی ئاخر و تەنیا قسەی دڵی سۆسیالیزمی بۆرژوایي. کۆی بکەیتەوە دەبێتە ئەم کورتەقسەیە: بۆرژوا، بۆرژوایەلە بەرژەوەندي چینی کرێکار.

٣- سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمی خەیاڵي ڕخنەگر

ئێمە، لێرەدا، قسەمان لەو ئەدەبیاتەنییەکەلەهەموو شۆڕشە مۆدێرنە گەورەکاندا، دەنگدانەوەی داخوزی پرۆلێتاریا بوون (وەک نووسراوەکانی "بابۆف" و ئەوانیتر).

یەکەمین کۆششی ڕاستەوخۆی پرۆلێتاریا، بۆ بەدیهێنانی ئامانجەچینایەتیەکانی خۆی، لەسەردەمی ئەو جۆش و خرۆشەگشتییەدا ڕوویدا کەکۆمەڵگای فیئۆداڵي دەڕوخێندرا.

بەناچاریش تێکدەشکان؛ چ بەبۆنەی گەشەنەکردوویي ئەوکاتی پرۆلێتاریاوە؛ چ لەبەر نەبووونی بارودۆخی ئابووري ڕزگاري پرۆليتاريا؛ بارودۆخێک کە جارێ خەریکی هاتنەبوون بوو. ئەم بارودۆخە، تەنها دەیتوانی لەسەردەمی بۆرژوازي حازریدا پیکبێ. ئەو ئەدەبییاتەشۆڕشگێڕانەیەکەلەگەڵ ئەم یەکەمین بزووتنەوەی پرۆليتاريا بەدیهات بەناچار، کاراکتەرێکی کۆنەپەرستانەی دەبوو. ئەو ئەدەبییاتە، مەوعیزەی ڕیازەتکێشي گشتي و بەرابەرییەکی کۆمەڵایەتي کاڵ و خاوی دەکرد.

ناوەرۆکی ئەو سیستێمە سۆسیالیستي و کۆمۆنیستییە کە "سەن سیمۆن" و "فووریە" و "ئۆئێن" و کەسانیتر باسیان دەکرد، لەسەردەمی سەرەتای گەشەنەکردوویي خەباتی پرۆلێتاریا دژی بۆرژوازیدا، سەریان هەڵدا کەپێشتر باسمان کرد (بڕوانە بەشی یەکەم؛ بۆرژواکان و پرۆلێتەرەکان). دامەزرێنەرانی ئەم سیستمانە، لەڕاستیدا، دژایەتي چینایەتي دەبینن؛ هەروەک کارتێکردنی بنەما تێکدەرەکانی نێو نیزامی زاڵ بەسەر کۆمەڵیشدا، دەبینن. بەڵام پرۆلیتاریا کەئەو کات هێشتا ساوایە وەک چینێک دێتەپێشچاویان کەنە لێهاتووییەکی مێژوویي هەیە و نە بزووتنەوەیەکی سەربەخۆی سیاسي. چونکوو پەرەسەندنی دژایەتي چینایەتي، پێبەپێی هەڵدانی پیشەسازي هەنگاو دەنێ، بارودۆخی ئابووري ئەو کاتەی ئەوان، هێشتا لەبابەت هەلومەرجی ماددی ڕزگاري پرۆلێتاریاوەهیچیان بۆ دەرناخا. هەربۆیەش ئەوان، بەشوێن زانستێکی کۆمەڵایەتي نوێ، بەشوێن یاسایەکی کۆمەڵایەتي تازەدا دەگەڕان کەئەو هەل و مەرجە بخولقێنێ.

وەک بڵێی، دەستپێشکەري تايبەتي ئەوان، جێگای کارکردی مێژوويي بگرێتەوەو خەون و خەياڵ، بنيشێتە جێگای هەل ومەرجی مێژووکردی ڕزگاري. وەک بڵێی ڕێکخراوبوونی وردەوردەو خۆڕسکی پرۆلێتاريا، جێگای خۆی بدا بە ڕێکخرانێکی کۆمەڵگا کە ئەم بليمەتانە، بە تايبەتي دايان هێناوە. بە بڕوای ئەوان، مێژووی دواڕۆژی جيهان لەپەرۆپاگاندای خۆياندا و لەجێبەجێکردنی بەرنامەی کۆمەڵايەتييياندا، خۆی دەردەخا.

لەداڕشتنی بەرنامەکانياندا، ئاگاداری ئەوەهەن کە زياترين داکۆکي لەسەر بەرژەوەندي چينی کرێکار، وەکوو بەشمەينەتترين چين بکەن. لەڕوانگەی ئەوانەوە، پرۆلێتاريا هەرتەنيا وەک بەشمەينەتترين چين دەناسرێ.

گەشەنەکردوويي خەباتی چينايەتي، هەروەها جێ و شوێنی چينايەتي خۆيان، کێشايە ئەوەی کەخۆيان زۆر بەرزتر لەهەموو ناتەباييەکی چينايەتي دەزانن. ئەوان دەيانەوێ بارودۆخی هەموو ئەندامێکی کۆمەڵ باشترکەن؛ تەنانەت ئەوانەی وەزعيان زۆرباشە! بۆيە، ئەوان بەعادەت، ڕووی قسەيان لەسەرتاپای کۆمەڵگايەبەبێ جياوازي چينايەتي؛ تەنانەت بەمايەدانانێکەوەبۆ چينی دەسەڵاتدار. دەڵێن ئاخر خەڵکێک کە جارێک سەر لەسيستێمەکەيان دەربێنن چلۆن نابينن کەئەوەباشترين پلانی گونجاوە بۆ کۆمەڵگا؟!

بۆيە، ئەوان لەدژی هەموو چالاکييەکی سياسي، بەتايبەت دژی چالاکي شۆڕشگێڕانەن. دەيانەوێ ئامانجەکانيان بەشێوەی هێمنانە بێننەدي؛ شتێک کە لە خۆيدا مەحکووم بە

شکستە. تێدەکۆشن پشت بەنموونە و مۆدێل ببەستن کە ڕێگا بۆ ئەم ئینجیلەکۆمەڵایەتییەنوێیابەتەیان خۆش بکەن.

ئەمجۆرەدیمەنەخەیاڵییانە لەکۆمەڵگای دواڕۆژ، لەسەردەمێکدا کێشراونەتەوەکەپرۆلێتاریا هێشتا یەکجار ساوایەو تەنیا بەشێوەیەکی خەیاڵي سەیری جێگە و پێگەی خۆی دەکا. ئەویش‌هەر ڕەنگدانەوەی تامەزرۆییە سەرەتایي و غەریزییەکانی ئەم چینەیە بۆ سەرلەنوێ-داڕشتنەوەی کۆمەڵ.

بەڵام ئەم بڵاوکراوە"سۆسیالیستي" و "کۆمۆنیستي"یانە، تۆوی ڕەخنەگریشیان تێدایە. ئەوانە هێرش دەکەنەسەر هەموو بنەمایەکی کۆمەڵگای ئێستا. بەم بۆنەوە، پڕن لەبەنرخترین ماتریاڵ بۆ وشیار بوونەوەی چینی کرێکار. ئەو هەنگاوەعەمەلییانەکەلەتیئۆرییەکانی ئەواندا باسکراوەوەکوو: سڕینەوەی جیاوازي نێوان شار و دێ؛ سڕێنەوەی خانەوادە؛ پیشەسازي لە قازانجی تایبەتي کەسان نەگەڕێ و سیستێمی کرێگرتەیي هەڵبوەشێ؛ بانگەواز بۆ هاوئاهەنگي کۆمەڵایەتي بۆ گۆڕینی کارکردی دەوڵەت بەوەی کە زیاتر، چاودێري بەرهەمهێنان بکا؛ ئەم بۆچوونانە هەموو، ڕوویان لەسڕینەوەی ناتەباییەچینایەتییەکانەکەلەو سەردەمەدا تازەخەریکبوون سەریان هەڵدەدا و لەم بڵاوکراوانەدا، تەنیا لەشێوەی هەرە سەرەتایي و نامۆی خۆیاندا بەرچاو دەکەوتن. هەربۆیەش ئەم بۆچوونانە کاراکتەری خەیاڵي ڕووتیان هەیە.

هەرچی مێژوو گەشە دەکا، گرنگي "سۆسیالیسم" و "کۆمۆنیزم"ی ڕەخنەگر-خەیاڵي، کەمدەکا.

هەربەوپێیەکەخەباتی چینایەتي مۆدێرن پەرەدەستێنیّ و شکڵ و شێوەی ڕۆشنتر پەیدادەکا، ئەم خۆجیاکردنەوەخەیاڵییەلەکێشەکە و ئەم هێرشەخەیاڵییانەبۆ سەر خەبات، هەموو بایەخی پراکتیکي و هۆی تیئۆریکی خۆی لەدەستدەدا.

هەربۆیەش، هەرچەندەدامەرزێنەرانی ئەم سیستەمانە لەگەلێک ڕووەوە شۆڕشگێڕبوون، شاگردەکانیان، لە هەر کێشەیەکدا بیّ، هەر تاقم و فیرقەی کۆنەپەرست پێکدێنن.

ئەوانە، بەپێچەوانەی هەڵدانی پێشکەوتنخوازانەی مێژوویي پرۆلێتاریا، هەروا نووساون بە تێئۆریەکانی مامۆستاکانیانەوە. هەربۆیەش، ئاوا گەرمو گوڕ هەوڵ دەدەن خەباتی چینایەتي دامرێننەوەو ناتەباییەچینایەتییەکان ئاشت کەنەوە. ئەوان هێشتاش بەتەمان بە تەجرەبە کردنی مۆدێلەکانیان، خەونە کۆمەڵایەتییەکانیان بەدی بێنن و فالانستێری[21] بەتاک کەوتوو کۆڵۆني خۆماڵي[22] و ئیکاری بچکۆلە[23] کەچاپی بەرباخەڵی بەهەشتە تازەکەیە، دامەزرێنن. بۆ سازکردنی ئەم کۆشکەهەواییانەش، ناچارن ڕووبکەنەدڵناسکي و کیسەی خێرومەندانی بۆرژوا. ئەمانە، وردەوردەبەرەو ڕیزی سۆسیالیستەکۆنەپەرستە کۆنسەرڤەتیڤەکان کەپێشتر باسمانکردن، دەخزێنەخوارەوە.

---

[21] فالانستێر ناوی کۆڵۆنیەسۆسیالیستەکان بوو بەگوێرەی "فووریە".

[22] کۆڵۆنی خۆوڵاتي ناوێکەکە"ئۆئێن" نابووی بەکۆمەڵگا کومونیستییەنموونەکەی خۆیەوە. فاڵانستێر ناوی کۆشکەکۆمەڵایەتییەکانی دارێژراوی "فووریە" بوو؛ ئیکاري ناوی وڵاتێکی خەیاڵاوا بوو کە"کابە"، ڕێکخراوەکومونیستییەکەی لەسەر دارشتبوو.
(تێبیني ئینگڵس بۆ چاپی ئەڵماني ساڵی ١٨٩٠)

[23] "ئیکاري" ناوێکە"کابە" نابووی بەخەیاڵاواکەی خۆیەوەو پاشانیش نای بەکۆڵۆنیەکومونیستییەکەیەوەلەئەمریکا.
(تێبیني ئینگڵس بۆ چاپی ئینگلیزي ساڵی ١٨٨٨)

فەرقیانتەنیا لەوەدایە کە سیستێماتیکتر وەسواسن و باوەڕێکی کوێرانە و خورافە پەرستانەیان هەیە بەتوانای یەکجارزۆری زانستەکۆمەڵایەتییەکەیان.

هەربۆیەش، بەرانبەر بەهەرکردەوەیەکی سیاسي کرێکاران، بەتوندي ڕادەوەستن. ئەو کردەوانەبەڕوای ئەوان، تەنیا لەبێباوەڕي کوێرانەبەئینجیلەکەی ئەوان دەوەشێتەوە.

لایەنگرانی "ئۆئێن" لەئێنگلیز، دژی چارتیستەکان[24] و لایەنگرانی "فووریە"لەفەرەنسا، دژی ڕێفۆرمیستەکان[25] ڕاساون.

---

[24] چارتیستەکان؛ یەکەمین دەرکەوتی سیاسي چینی کرێکار بوون لەسەرەتای سەدەی نۆزدەدا. بەڵام ئەم بزووتنەوەیەسەرەتایي و کاڵ و خاوبوو و بارودۆخی چینایەتی و ڕێگای سەربەخۆی خەباتی نەدەناسیەوە. (و.ک.)

[25] مەبەست لە ڕێفۆرمیستەکان، لایەنگرانی رۆژنامەیەک بووبەناوی La Reforme کەلەپاریس، ساڵەکانی ١٨٤٣ تا ١٨٥٠، دەردەچوو.

IV
هەڵوێستی کۆمۆنیستەکان
لەئاست
حیزبەئۆپۆزیسیۆنەجۆراوجۆرەکانی ئێستا[26]

لە بەشی دووهەمدا، پێوەندي کۆمۆنیستەکان لەگەل حیزبەکانی ئێستای چینی کرێکار، وەک چارتیستەکان لەئێنگلیز و لایەنگرانی ئیسلاحاتی ئەرزي لەئەمەریکا، ڕوونکرایەوە.

کۆمۆنیستەکان، بۆ دابینکردنی ئامانجە نزیکەکانیان، بۆ دەستەبەرکردنی بەرژوەندي ئێستای چینی کرێکار خەبات دەکەن. بەڵام لەڕەوتی ئێستای بزووتنەوەکەدا، وریایي و چاودێري دوارۆژی بزووتنەوەکەش دەکەن. لەفەرەنسا، کۆمۆنیستەکان لەگەل سۆسیالدێمۆکراتەکان دژی بۆرژوا کۆنسەرڤەتیڤ و ڕادیکاڵەکان یەکیانگرتووە، بێ ئەوەی دەستبەرداری مافی هەڵوێستی ڕەخنەگرانەسەبارەت بەئەو قۆناغانەو ئەو وەهم و خەیاڵانەی کەلەشۆڕشی گەورە(ی فەرەنسا)وە هاتوون، ببن.

لەسویس، کۆمۆنیستەکان پشتی ڕادیکاڵەکانیان گرتووە، بێ ئەوەی چاوپۆشي لەو ڕاستییەبکەن کەئەم حیزبەلەچەند بنەمای دژبەیەک پێکهاتووە؛ بەشێکیان لە سۆسیالیستە

---

[26] مەبەست ساڵی ١٨٤٨ (و.ک.)

دێمۆکراتەکانن لەچەشنی فەرەنسا، بەشێکیشیان لەبۆرژوا-رادیکاڵەکانن.
لەپۆڵەند، کۆمۆنیستەکان لەو حیزبەپشتیواني دەکەن کەشۆڕشی زەویوزار بەپێشمەرجی ڕزگاري نەتەوەیي دەزانن؛ هەر ئەو حیزبەی کەشۆڕشی ١٨٤٦ ی "کراکۆ"ی بەرپاکرد.
لەئەڵمانیا، کۆمۆنیستەکان، وێڕای بۆرژوازي، مادام ئەو لەدژی پاشایەتي ملهوڕ و مالیکییەتی زەوی فێئۆداڵي و وردەبۆرژوازي، بەشێوەیەکی شۆڕشگێڕانەهەستابێ، خەباتدەکەن.
بەڵام کۆمۆنیستەکان، تەنیا تاوێکیش، لەوە هەدانادەنکەبەڕوونترین شێوە، ناتەبایي دوژمنکارانەی نێوان پرۆلێتاریا و بۆرژوازي بە چینی کرێکار بناسێنن، تا کرێکارانی ئەڵمانیا بتوانن دەستبەجێ لە هەر هەل و دەرفەتێکی سیاسي و کۆمەڵایەتي کە بۆرژوازي، بەبێویستی خۆی، لەگەل دەسەڵاتەکەی دەیهێنێ، وەکوو چەکێک دژی بۆرژوازي کەڵک وەرگرن. بۆ ئەم مەبەستەش، پاش ڕووخانی چینەکۆنەپەرستەکان لەئەڵمانیا، دەبێ دەستبەجێ، خەبات دژی خۆدی بۆرژوازي، دەستپێبکا.
کۆمۆنیستەکان، سەرنجی تایبەتي خۆیان، بڕیوەتەئەڵمانیا چۆنکەئەو وڵاتەلەئاسانەی شۆڕشێکی بۆرژواییدایەکەخەریکەلەهەلومەرجێکی زۆر پێشکەوتووتری شارستانیەتی ئەورووپاییدا و بەپرۆلێتاریایەکی زۆر باڵاکردووتر، لەچاو هی ئینگلیزی سەدەی حەڤدەو هی فەرەنسای سەدەی هەژدە، پێکدێ. لەبەر

ئەوەش کەشۆڕشی بۆرژوازي لەئەڵمانیا، تەنیا دەتوانێ سەرەتای شۆڕشێکی خێرا-بە-شوێنداهاتووی پرۆلێتەري بێ.

بەکۆرتي: کۆمۆنیستەکان لەهەرکوێ بن، پشتیوانی هەموو بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانەن لەدژی نیزامی کۆمەڵایەتي و سیاسي حازر. لەهەموو ئەم بزووتنەوانەدا، کۆمۆنیستەکان، مەسەلەی خاوەنداریەتي، بێ ڕەچاوکردنی ڕادەی پەرەگرتووییەکەی، وەکوو مەسەلەی سەرەکي دەکێشنەپێش.

لە کۆتاییشدا، کۆمۆنیستەکان لەهەموو لایەک بۆ یەکگرتوویي و پێکهاتنی حیزبەدیمۆکراتیکەکانی هەموو وڵاتان تێدەکۆشن.

بۆ کۆمۆنیستەکان شەرمە بۆچوون و ئامانجی خۆیان بشارنەوە. ئەوان، ڕوون و ڕاشکاو ڕادەگەیەنن کەئامانجەکانیان تەنیا بەڕووخاندنی بەزۆری سەرتاپای بارودۆخی کۆمەڵایەتي ئێستا، دەکرێ بەدیبێ. با چینەچەوسێنەرەکان، بەرانبەر بەشۆڕشی کۆمۆنیستي سەرتاپایان بێتەلەرزین! کرێکاران، لەم ناوەدا، جگەلەزنجیرەکانیان هیچ لەدەست نادەن؛ بەڵام جیهانێک بەدەستدێنن.

کرێکارانی جیهان، یەکگرن!